

Ocena stanu i potencjału parków pozostających w zasobie jednostek samorządu terytorialnego

dr hab. Justyna Wiktorowicz, prof. UŁ
Uniwersytet Łódzki

Spis treści

Wprowadzenie	3
Charakterystyka badanych jednostek samorządu terytorialnego	3
Funkcjonowanie parków na terenie jednostek samorządu terytorialnego - wprowadzenie	6
Stan i potencjał parków niezabytkowych w jednostkach samorządu terytorialnego	9
Posiadanie parków niezabytkowych według cech gmin	9
Funkcje parków niezabytkowych	11
Zarządcy parków niezabytkowych	13
Koszty utrzymania parków niezabytkowych	14
Rewitalizacja/rewaloryzacja parków niezabytkowych	15
Stan i potencjał parków zabytkowych w jednostkach samorządu terytorialnego	20
Posiadanie parków zabytkowych według cech gmin	20
Funkcje parków zabytkowych	24
Infrastruktura parków zabytkowych	26
Stan zieleni i potrzeby inwestycyjne w parkach zabytkowych	32
Walory parków zabytkowych	34
Rewitalizacja/rewaloryzacja parków zabytkowych	36
Koszty utrzymania parków zabytkowych	42
Problemy związane z funkcjonowaniem parków zabytkowych w gminach	43
Plany rewitalizacji/rewaloryzacji parków zabytkowych	44
Zamiast podsumowania	44
Aneks	48

Wprowadzenie

Niniejszy raport stanowi podsumowanie wyników badania dotyczącego stanu i potencjału parków (z uwzględnieniem parków zabytkowych) pozostających w zasobie jednostek samorządu terytorialnego (jst). Badanie to zostało przygotowane od strony merytorycznej i organizacyjnej oraz zrealizowane przez Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego – NIST (państwowa jednostka budżetowa podległa Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji).

Badanie zrealizowane zostało w formie elektronicznej w pierwszym kwartale 2022 r. na podstawie kwestionariusza ankiety przygotowanego przez zespół NIST.

Struktura niniejszego raportu jest zgodna z układem narzędzia badawczego. W części pierwszej scharakteryzowano próbę, odnosząc się do rozkładu populacji gmin (z odwołaniem do danych Głównego Urzędu Statystycznego). W kolejnej części gminy zostały scharakteryzowane ogólnie z punktu widzenia dwóch badanych typów parków, będących własnością samorządów – parków zabytkowych i niezabytkowych. W odrębnych rozdziałach omówiono wyniki badania dotyczące tych dwóch typów parków z osobna. Szczegółowe zestawienia odpowiedzi uczestników badania na pytania otwarte uwzględniono w Aneksie.

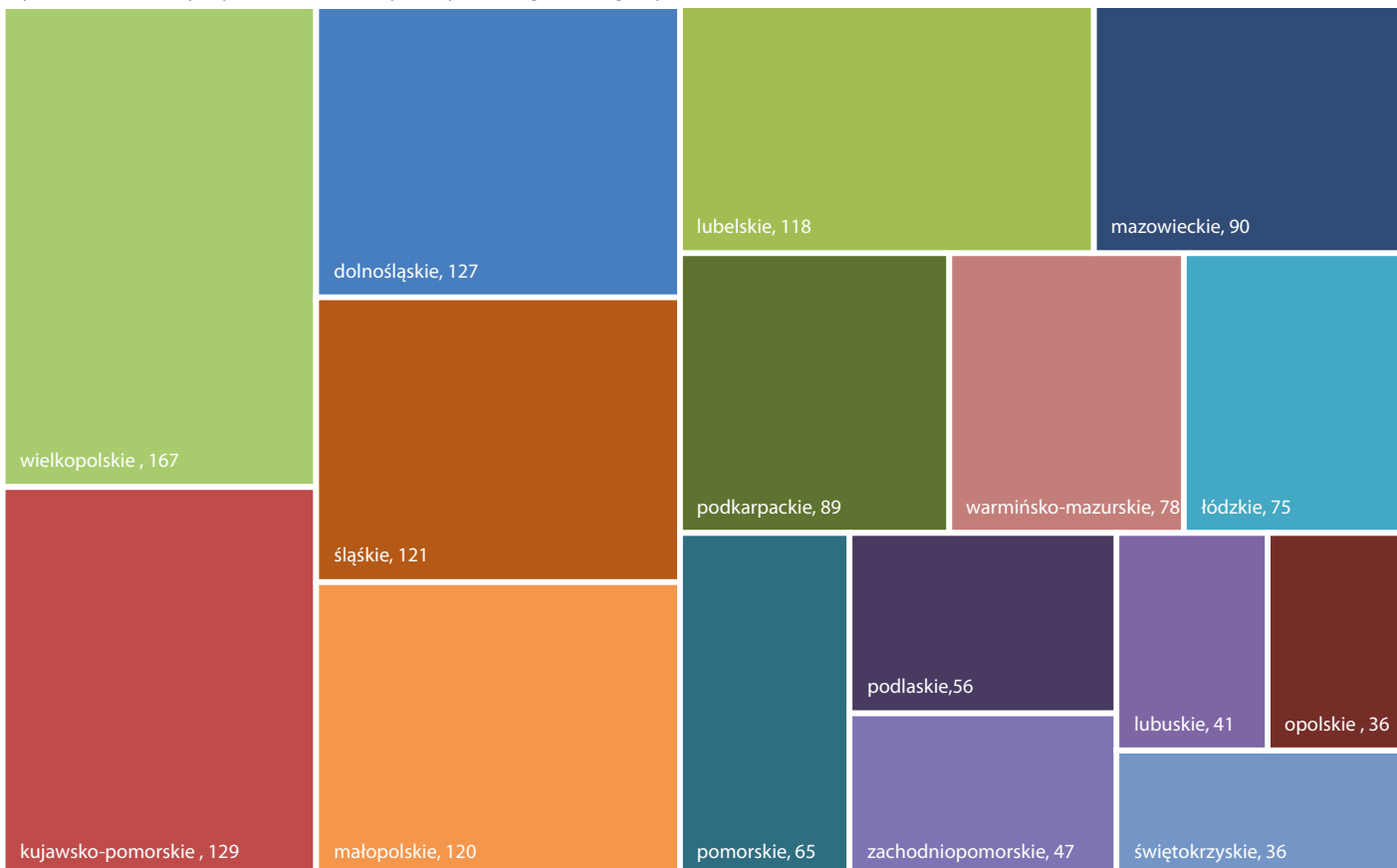
Charakterystyka badanych jednostek samorządu terytorialnego

Według stanu na 1 stycznia 2022 r. liczba gmin w Polsce to 2 477, w tym 302 gminy miejskie, 662 gminy miejsko-wiejskie, 1 513 gmin wiejskich. W badaniu parków wzięło udział 1 395 jednostek samorządu terytorialnego z terenu całej Polski, a więc 56,3% ogółu gmin w Polsce. Rozkład terytorialny badanych gmin zaprezentowano na rys. 1.

Struktura próby jest podobna do struktury populacji – wskaźnik podobieństwa struktur sięga 87% (jego wartość może maksymalnie wynosić 100%). Największa liczba jst reprezentowanych w próbie pochodziła z woj. wielkopolskiego (n = 167, 12% ogółu badanych). Znaczący udział stanowiły też gminy z województwa kujawsko-pomorskiego (9,2%, n = 129), dolnośląskiego (9,1%, n = 127), śląskiego (8,7%, n = 121), małopolskiego (8,6%, n = 120) i lubelskiego (8,5%, n = 118). W kilku województwach badaniem objęto ok. ¼ lub więcej ogółu jst na ich terenie. Dotyczy to woj. kujawsko-pomorskiego (89%), dolnośląskiego (75%), wielkopolskiego (74%) i śląskiego (73%).

Rozkład badanych gmin pod względem ich typu jest bardzo podobny do struktury populacji (rys. 2) – współczynnik podobieństwa struktur wynosi 97,9%. Blisko 60% badanych jst

Rys. 1. Liczba badanych jednostek samorządu terytorialnego według województw

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Tabela 1. Struktura gmin w próbie i populacji jst w Polsce według typu gminy i województwa (w %, ogólna liczba jst danego typu = 100)

	Próba			Polska ogółem		
	Gmina wiejska (n = 828)	Gmina miejsko-wiejska (n = 377)	Gmina miejska ^a (n = 189)	Gmina wiejska (N = 1513)	Gmina miejsko-wiejska (N = 662)	Gmina miejska ^a (N = 302)
Dolnośląskie	6,8	11,1	15,3	44,1	33,1	22,8
Kujawsko-pomorskie	9,8	8,2	9,0	62,8	24,0	13,2
Lubelskie	10,5	5,3	5,3	74,4	17,1	8,5
Lubuskie	2,7	4,8	0,5	53,7	43,9	2,4
Łódzkie	6,6	3,4	3,7	73,3	17,3	9,3
Małopolskie	9,2	8,8	5,8	63,3	27,5	9,2
Mazowieckie	7,7	4,0	5,8	71,1	16,7	12,2
Opolskie	1,7	5,0	1,6	38,9	52,8	8,3
Podkarpackie	6,9	5,8	5,3	64,0	24,7	11,2
Podlaskie	4,0	4,2	3,7	58,9	28,6	12,5
Pomorskie	5,0	2,4	7,9	63,1	13,8	23,1
Śląskie	8,5	4,5	18,0	57,9	14,0	28,1
Świętokrzyskie	1,8	4,8	1,6	41,7	50,0	8,3
Warmińsko-mazurskie	5,6	5,3	6,3	59,0	25,6	15,4
Wielkopolskie	10,7	16,4	8,5	53,3	37,1	9,6
Zachodniopomorskie	2,7	5,8	1,6	46,8	46,8	6,4
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* w tym miasta na prawach powiatu

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Tabela 2. Struktura gmin w próbie i populacji jst w Polsce według typu gminy i województwa (w %, ogólna liczba jst w województwie = 100)

	Próba (n = 1395)				Polska ogółem (n = 2477)			
	n	Gmina wiejska	Gmina miejsko-wiejska	Gmina miejska	N	Gmina wiejska	Gmina miejsko-wiejska	Gmina miejska
Dolnośląskie	127	44,1	33,1	22,8	169	45,6	33,7	20,7
Kujawsko-pomorskie	129	62,8	24,0	13,2	144	63,9	24,3	11,8
Lubelskie	118	74,4	17,1	8,5	213	76,5	14,1	9,4
Lubuskie	41	53,7	43,9	2,4	82	47,6	41,5	11,0
Łódzkie	75	73,3	17,3	9,3	177	74,0	15,8	10,2
Małopolskie	120	63,3	27,5	9,2	182	65,9	26,4	7,7
Mazowieckie	90	71,1	16,7	12,2	314	70,7	18,2	11,1
Opolskie	36	38,9	52,8	8,3	71	49,3	46,5	4,2
Podkarpackie	89	64,0	24,7	11,2	160	67,5	22,5	10,0
Podlaskie	56	58,9	28,6	12,5	118	66,1	22,9	11,0
Pomorskie	65	63,1	13,8	23,1	123	65,9	16,3	17,9
Śląskie	121	57,9	14,0	28,1	167	57,5	13,2	29,3
Świętokrzyskie	36	41,7	50,0	8,3	102	55,9	39,2	4,9
Warmińsko-mazurskie	78	59,0	25,6	15,4	116	56,9	29,3	13,8
Wielkopolskie	167	53,3	37,1	9,6	226	49,1	42,5	8,4
Zachodniopomorskie	47	46,8	46,8	6,4	113	41,6	48,7	9,7

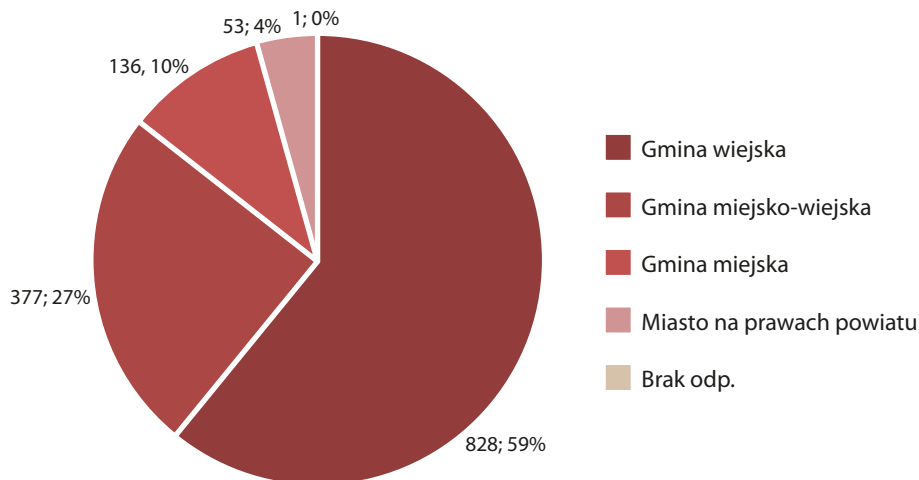
Brak danych nt. typu gminy dla jednej jst.

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

stanowiły gminy wiejskie (n = 828), które wśród wszystkich gmin w Polsce stanowią 61,5%. 27% badanych jst (wobec 26,3% ogółem w Polsce) to gminy miejsko-wiejskie. 9,7% badanych

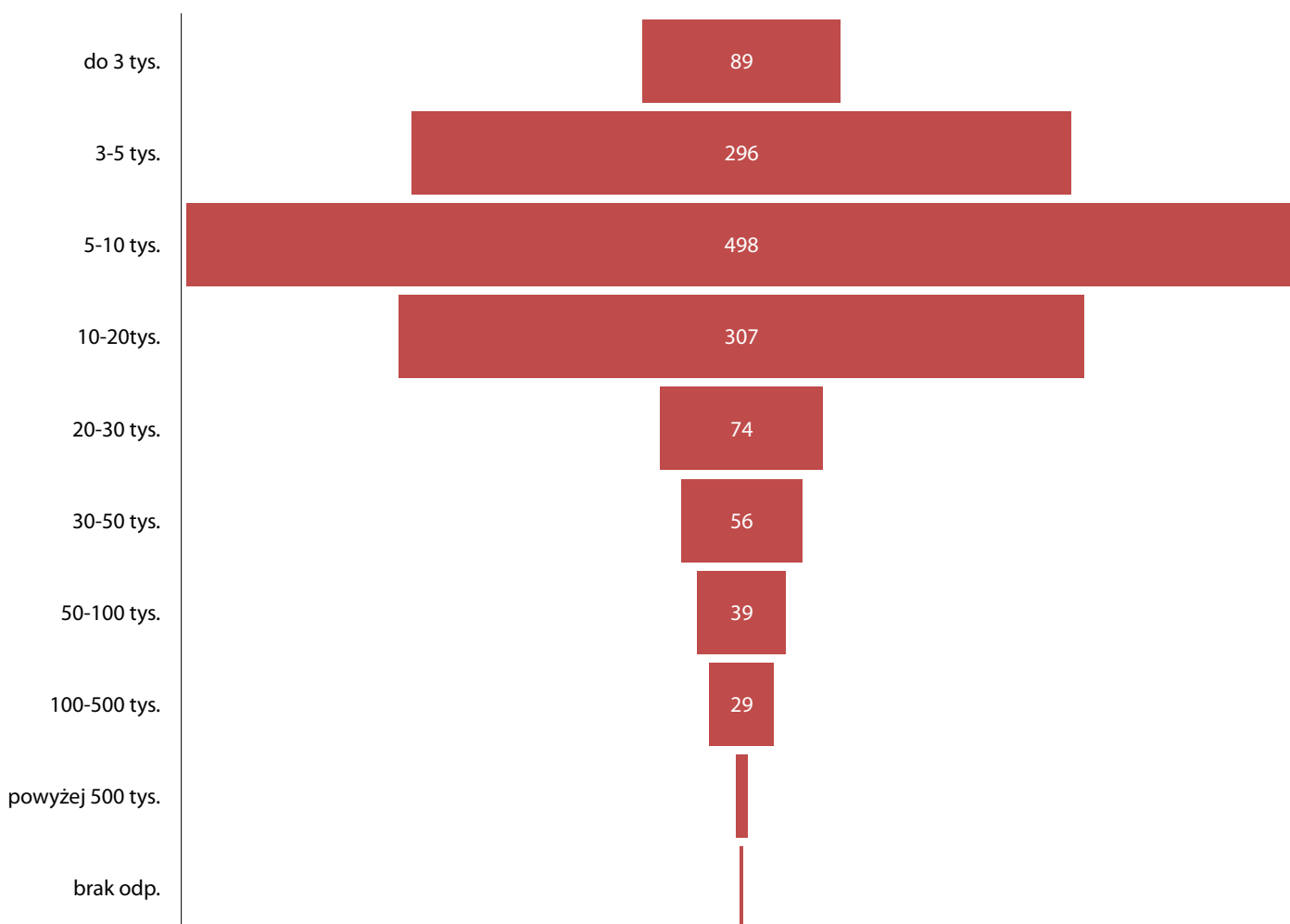
gmin (wobec 9,5% w Polsce) to gminy miejskie – bez miast na prawach powiatu, które z kolei stanowiły 3,8% próby (wobec 2,7% ogółu populacji gmin w Polsce).

Rys. 2. Struktura próby jednostek samorządu terytorialnego według typu jst

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 3. Liczba badanych jst według liczby mieszkańców

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Większość badanych jst to gminy zamieszkiwane przez 3-20 tys. osób (78,9%, n = 1101) – rys. 3. W tej grupie najwięcej (35,7% ogółu badanych, n = 498) to gminy zamieszkiwane przez 5-10

tys. osób (22%) lub 3-5 tys. osób (21,2%). Jst o liczbie ludności powyżej 500 tys. mieszkańców znalazło się w próbie 6 (0,4%). Dla jednej jst brakuje tej informacji.

Funkcjonowanie parków na terenie jednostek samorządu terytorialnego - wprowadzenie

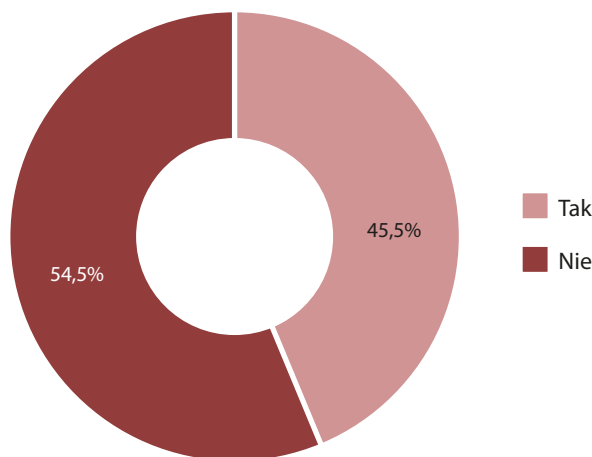
Na terenie 761 z 1 395 badanych gmin (54,5%) znajdują się parki stanowiące własność samorządu (rys. 4).

Wśród badanych jst w blisko 3/4 jednostek w woj. dolnośląskim potwierdzono funkcjonowanie takich parków i jest to najwyższy udział w próbie. Blisko 70% badanych jst w woj. opolskim, lubuskim i wielkopolskim również udzieliło takiej odpowiedzi. W kolejnych na liście województwach udział jst z parkami sięga mniej więcej połowy, w tym w woj. świętokrzyskim i podlaskim

wynosi nieco mniej niż 40% (rys. 5). Szczegółowe dane zestawiono w tab. A1 w Aneksie.

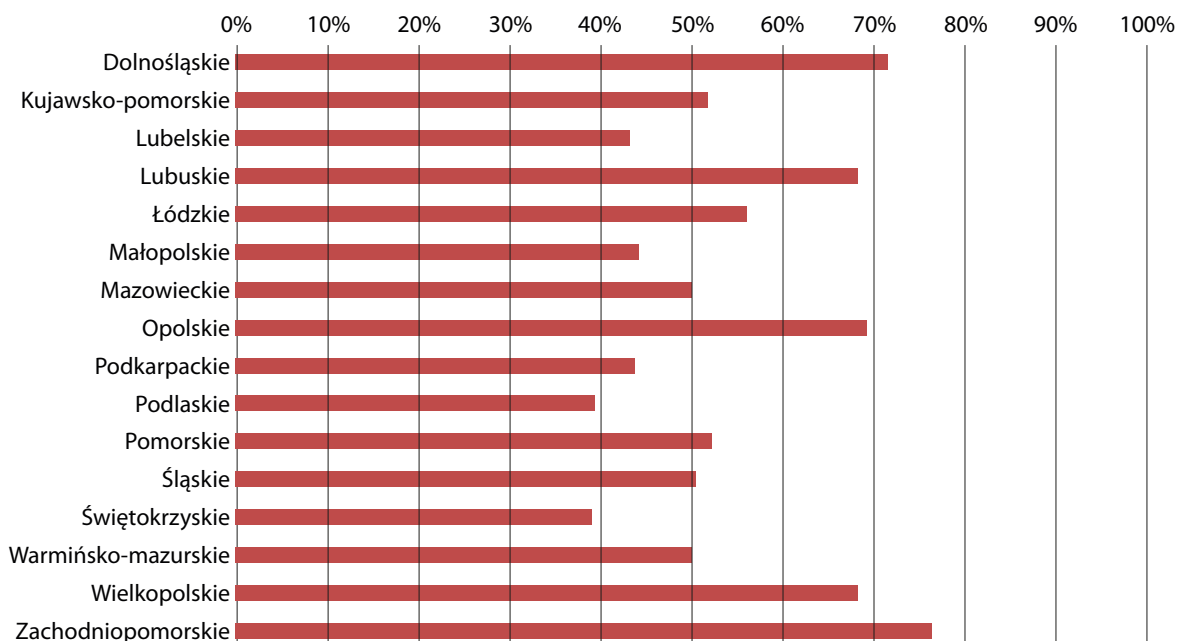
Odsetek gmin, w których badani potwierdzają funkcjonowanie parków, jest najwyższy w miastach na prawach powiatu (92,5%), aczkolwiek w czterech z 53 badanych jst tego typu zaprzeczono istnieniu takich parków. Jeśli chodzi o gminy miejskie, również w ich przypadku odsetek jst, w których funkcjonują parki stanowiące własność samorządu jest wysoki – 82,4% (24 gminy z 136 nie potwierdzają istnienia takich parków na ich terenie). W przypadku gmin miejsko-wiejskich parki deklaroowało 2/3 badanych (w 120 z 377 wskazano na ich brak). W gminach miejskich parki ma w swoich zasobach rzadziej niż co druga jednostka (71,3%), a w 486 z 828 gmin wiejskich badani wskazali na ich brak (rys. 6).

Rys. 4. Gminy według występowania na ich terenie parków stanowiących własność samorządu (w %, n = 1395)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 5. Udział gmin, na terenie których zlokalizowany jest park według województw (w %)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Jeśli chodzi o funkcjonowanie parków będących własnością samorządu, znaczenie ma również wielkość miejscowości (rys. 7). Parki takie deklarowano we wszystkich największych gminach, w ok. 90% gmin o liczbie mieszkańców 30 tys. i więcej wobec zaledwie co piątej miejscowości zamieszkiwanej przez mniej niż 3 tys. osób i około połowy mieszkających w miejscowościach do 10 tys. osób.

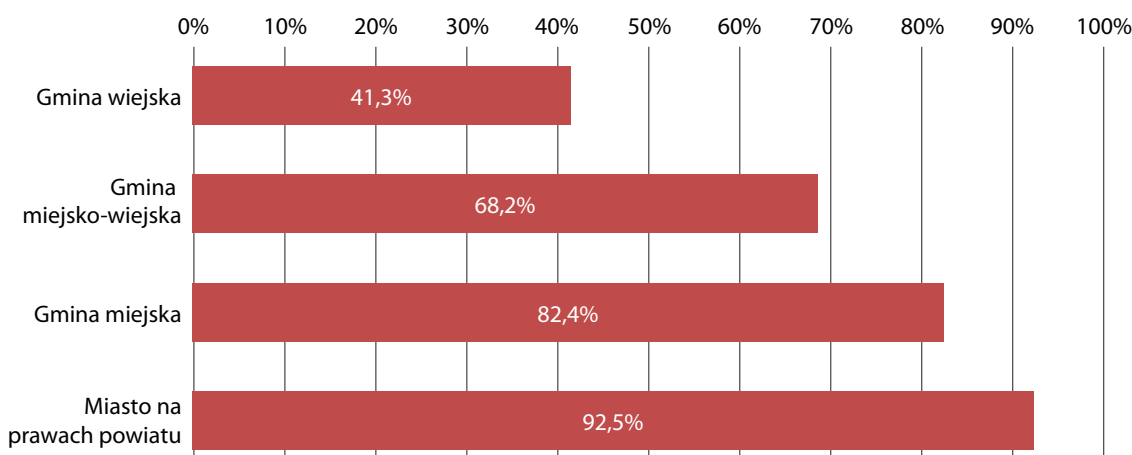
Jakiego rodzaju parki zlokalizowane są w gminach? W większości są to wyłącznie parki zabytkowe – dotyczy to połowy (n = 388) badanych gmin, które potwierdziły funkcjonowanie parków na swoim terenie (stanowią one 27,8% ogółu badanych gmin). Parki niezabytkowe (funkcjonujące jako jedyne) potwierdziło 24% spośród 761 gmin z parkami (13,1% ogółu badanych). W blisko co czwartej gminie z tej grupy (24%) funkcjonują

obydwa typy parków (wskazało na nie zatem 13% ogółu badanych) – rys. 8.

Ogólnie rzecz biorąc parki zabytkowe działają więc w 571 badanych jst (samodzielnie lub wespół z parkami niezabytkowymi), co stanowi blisko 3/4 jst z parkami będącymi własnością samorządu i 41% ogółu badanych. Jeśli chodzi o parki niezabytkowe działają więc w 373 badanych jst, co stanowi blisko połowę (49%) jst z parkami będącymi własnością samorządu i 27% ogółu badanych.

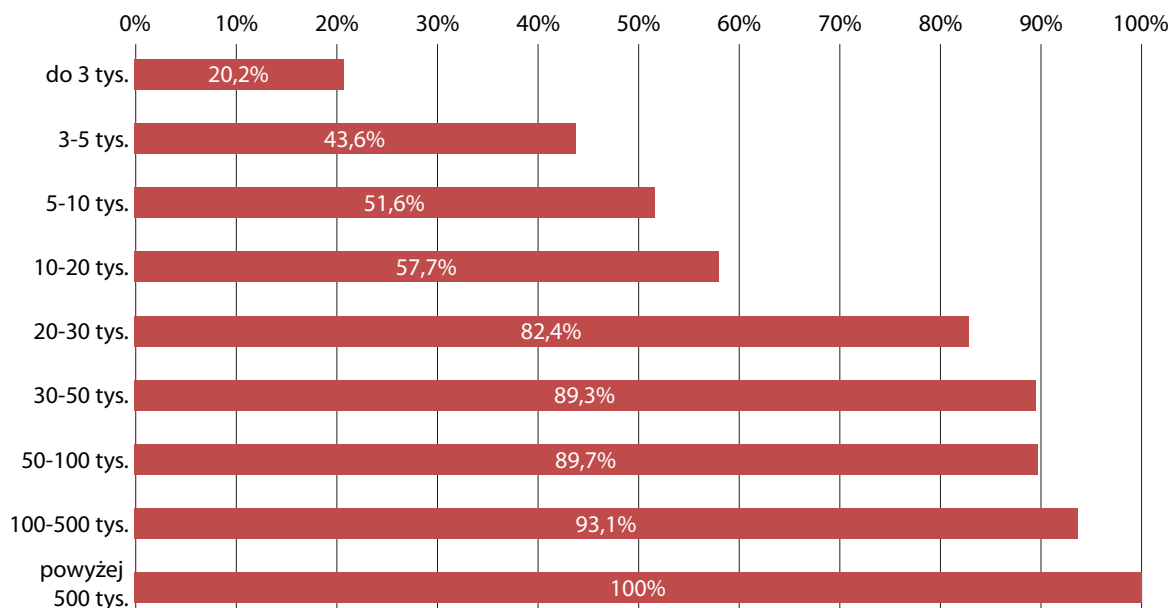
Struktura ta w poszczególnych województwach jest różna (rys. 9). Przykładowo, w Podlaskiem na 22 gminy w 13 (ponad połowa) wymieniano tylko parki niezabytkowe. Także w woj. małopolskim i śląskim przeważają gminy z taką odpowiedzią (stanowią one odpowiednio, 38% i 46%). W większości województw przeważają

Rys. 6. Udział gmin, na terenie których zlokalizowany jest park według typu jst (w %, n = 1395)

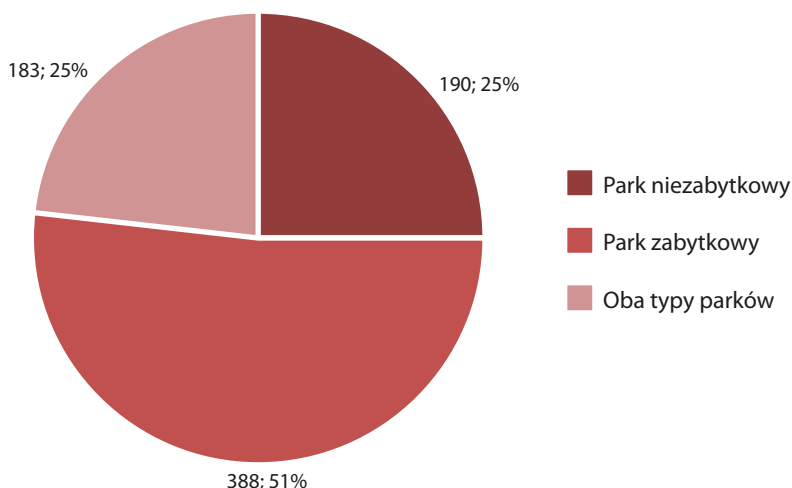
Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 7. Udział gmin, na terenie których zlokalizowany jest park według liczby mieszkańców (w %, n = 1395)

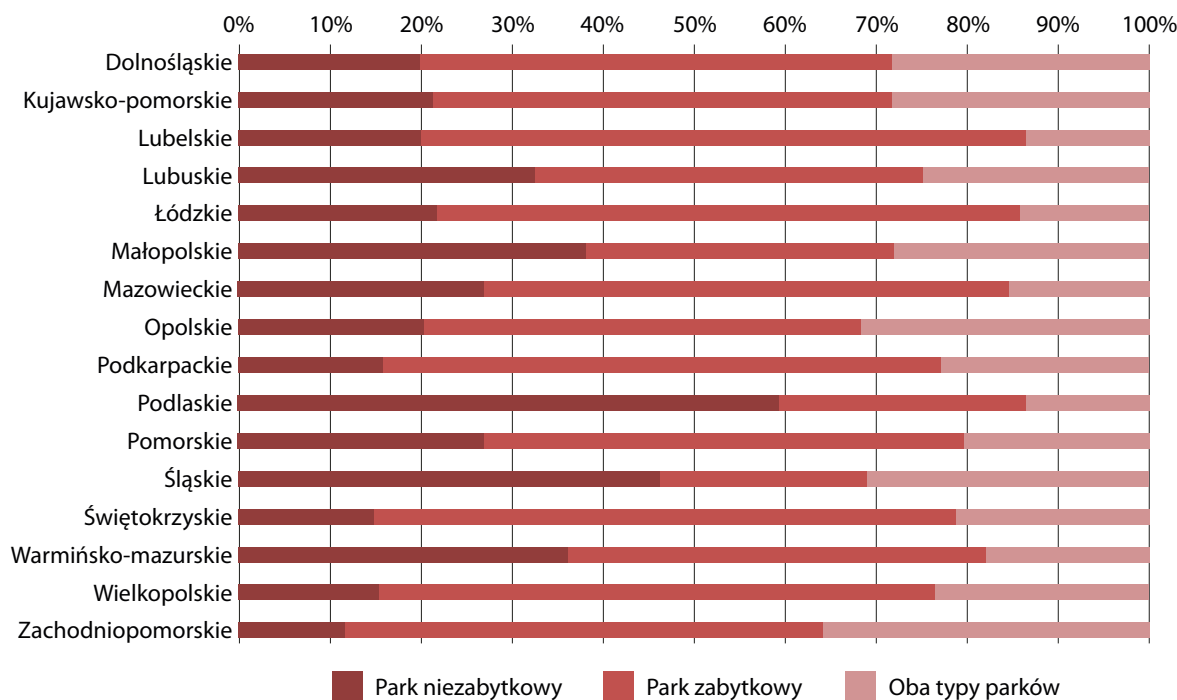
Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 8. Rodzaj parku funkcjonującego na terenie gminy, pozostającego własnością samorządu (n = 761)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 9. Gminy według typu parku i województw

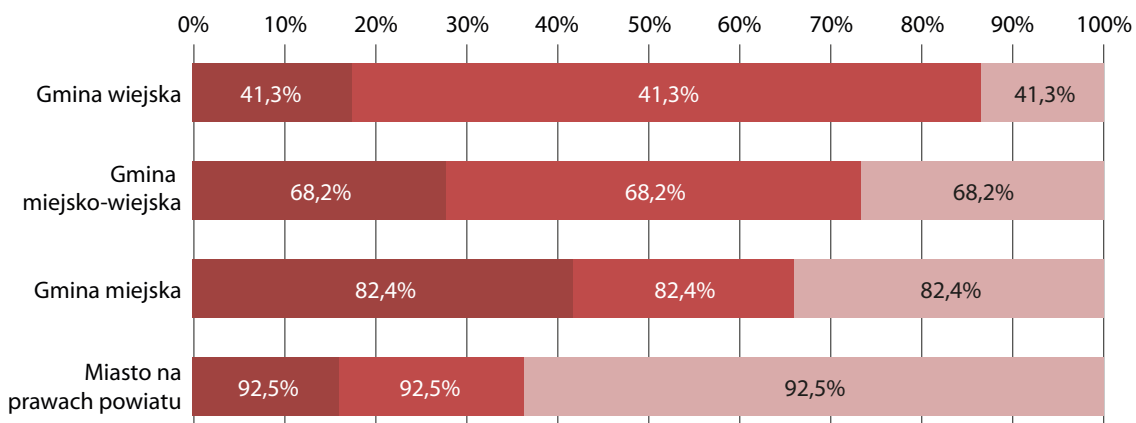
Źródło: badanie NIST (2022 r.)

gminy posiadające zabytkowe parki będące własnością samorządu. Największy ich udział (ok. 2/3) odnotować można w woj. lubelskim, łódzkim, świętokrzyskim, podkarpackim i wielkopolskim, tylko nieco niższy jest ich udział w woj. mazowieckim (58%), a tylko w pięciu województwach gminy posiadające tylko parki zabytkowe stanowią mniej więcej połowę. Z kolei w woj. śląskim i podlaskim wskazano na nie tylko mniej więcej w co czwartej gminie, a w woj. małopolskim – w co trzeciej. W żadnym województwie najczęstszą nie była odpowiedź „oba typy” parków, przy czym częściej niż w innych województwach zarówno parki zabytkowe, jak i niezabytkowe funkcjonują w Zachodniopomorskim, Śląskim i

Opolskim (ponad 30%), podczas gdy w Podlaskiem, Łódzkim, Lubelskim i Mazowieckim dotyczy to mniej niż co piątej gminy. Szczegółowe dane zestawiono w tab. A1 w Aneksie.

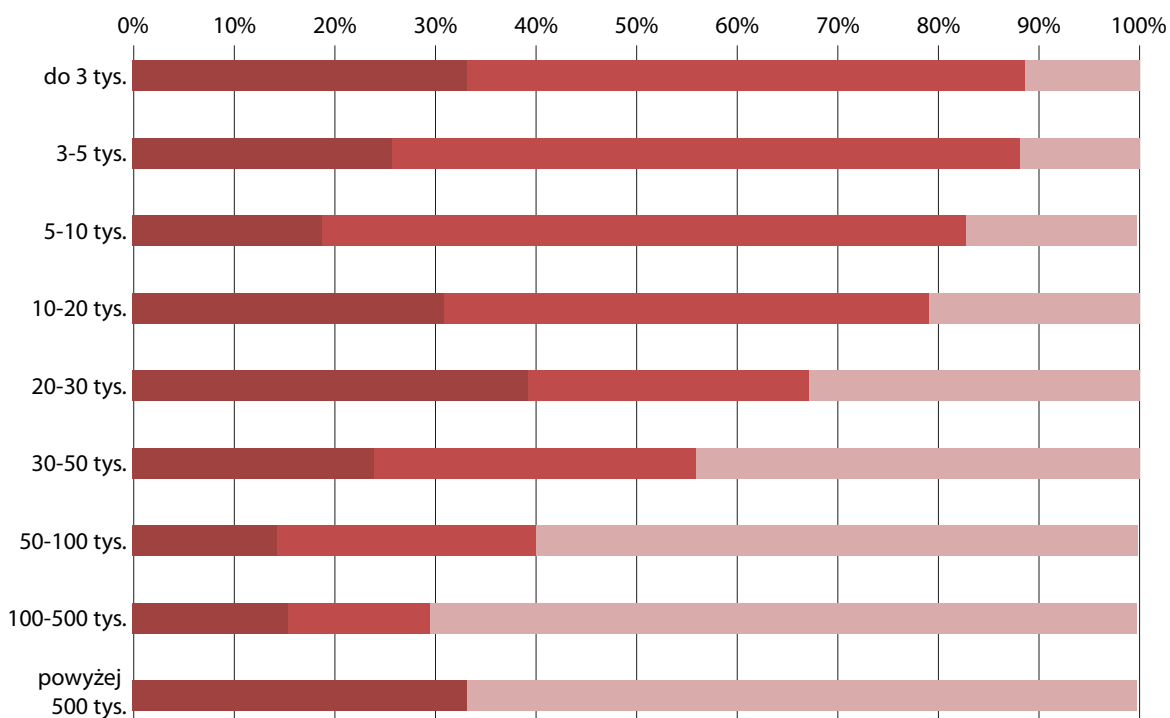
W większości gmin wiejskich utrzymywane są w zasobach samorządu przede wszystkim parki zabytkowe – dotyczy to ponad 2/3 badanych jst z tej grupy (rys. 10). Z kolei w blisko 2/3 z 49 miast na prawach powiatu funkcjonują obydwa typy parków. W gminach miejskich przeważają parki niezabytkowe – dotyczy to blisko ok. 40% gmin. W gminach miejsko-wiejskich struktura jest bardziej zróżnicowana (45% gmin – parki zabytkowe, 28% – niezabytkowe, 27% – obydwa typy).

Rys. 10. Gminy według typu parku i rodzaju gminy (w %)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 11. Gminy według typu parku i liczby mieszkańców

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Porównując gminy według liczby mieszkańców zauważyć można, że udział jst, na terenie których zlokalizowane są obydwa typy parków rośnie z wielkością gminy (rys. 11). W miastach powyżej 100 tys. dotyczy to mniej więcej siedmiu na dziesięć badanych gmin wobec żadnej gminy do 3 tys. mieszkańców, 8% - od 3 do 5 tys. i maksymalnie 18% gmin o liczbie mieszkańców do 20 tys. Z kolei w mniejszych jst przeważają gminy, w których utrzymuje się parki zabytkowe – dotyczy to mniej więcej połowy gmin do 3 tys. mieszkańców i 10-20 tys. oraz blisko 2/3 gmin od 3 do 10 tys. mieszkańców. Udział gmin, w których własnością samorządu są tylko parki niezabytkowe jest największy w przypadku jst zamieszkałych przez mniej niż 3 tys. i od 20 do 30 tys. osób (ok. 40%).

Stan i potencjał parków niezabytkowych w jednostkach samorządu terytorialnego

Posiadanie parków niezabytkowych według cech gmin

Jak podkreślano, parki niezabytkowe deklarowano w blisko połowie gmin, na terenie których zlokalizowane są parki będące własnością samorządów (wskazywano je jako jedyne lub wespół z zabytkowymi). Tym samym, parki niezabytkowe zlokalizowane są w 26,7% ogółu badanych gmin (tab. 3).

Tabela 3. Gminy, w których własnością samorządu są parki niezabytkowe według województw

Województwo	n	%	
		ogólna liczba gmin posiadających parki = 100	ogólna liczba gmin = 100
Ogółem	371	49,0	26,7
Dolnośląskie	44	48,4	34,6
Kujawsko-pomorskie	33	49,3	25,6
Lubelskie	17	33,3	14,4
Lubuskie	16	57,1	39,0
Łódzkie	15	35,7	20,0
Małopolskie	35	66,0	29,2
Mazowieckie	19	42,2	21,1
Opolskie	13	52,0	36,1
Podkarpackie	15	38,5	16,9
Podlaskie	16	72,7	28,6
Pomorskie	16	47,1	24,6
Śląskie	47	77,0	38,8
Świętokrzyskie	5	35,7	13,9
Warmińsko-mazurskie	21	53,8	26,9
Wielkopolskie	44	38,6	26,3
Zachodniopomorskie	17	47,2	36,2

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Tabela 4. Gminy, w których własnością samorządu są parki niezabytkowe według typu gminy

Typ gminy	n	%	
		ogólna liczba jst posiadających parki w gminach danego typu = 100	ogólna liczba jst w gminach danego typu = 100
Gmina wiejska	106	31,0	12,8
Gmina miejsko-wiejska	142	55,3	37,7
Gmina miejska	85	75,9	62,5
Miasto na prawach powiatu	39	79,6	73,6

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

W poszczególnych województwach udział gmin, na terenie których zlokalizowane są parki niezabytkowe waha się od 33% w woj. lubelskim do 77% w woj. śląskim. Niski jest ich udział także w woj. łódzkim i świętokrzyskim (nieco częściej niż co trzecia gmina). Biorąc pod uwagę ogólną liczbę gmin badanych w danym województwie, parki niezabytkowe są najczęstsze w gminach woj. lubuskiego i śląskiego (znajdują się w 39% gmin w tych województwach), zaś najrzadsze – w woj. lubelskim i świętokrzyskim (ok. 14%) – tab. 3.

Parki niezabytkowe zlokalizowane są w mniej więcej ośmiu na dziesięć badanych miast na prawach powiatu i gmin miejskich posiadających w zasobach przynajmniej jeden rodzaj parków. Wśród gmin miejsko-wiejskich dotyczy to nieco ponad połowy, a w przypadku gmin wiejskich – tylko niespełna 1/3 jst (jedynie 12,8% ogółu gmin wiejskich) – tab. 4.

Parki niezabytkowe zlokalizowane są we wszystkich gminach o liczbie ludności powyżej 500 tys. i w zdecydowanej większości

gmin zamieszkiwanych przez 100-500 osób. Generalnie rzecz biorąc, udział gmin, w których zgłoszono parki niezabytkowe rośnie z wielkością miejscowości. Dla porównania, biorąc pod uwagę ogół badanych, wśród gmin do 3 tys. mieszkańców udział tych, które mają takie obiekty to niespełna 10% (tab. 5).

W blisko połowie badanych gmin, w których zlokalizowany jest park niezabytkowy, deklarowano tylko jeden obiekt (tab. 6). Dotyczy to 2/3 gmin wiejskich, około połowy gmin miejsko-wiejskich, a tylko niewielu gmin miejskich i miast na prawach powiatu. Z kolei 5 lub więcej parków niezabytkowych deklarowano w ok. 15% ogółu badanych gmin dysponujących takimi parkami, z tego w blisko połowie miast na prawach powiatu wobec tylko 3% gmin wiejskich. Mediana wynosi 1 dla gmin wiejskich i miejsko-wiejskich (połowa gmin ma nie więcej niż jeden park), 2 dla gmin miejskich i 4 dla miast na prawach powiatu. Dla wszystkich gmin, które dysponują takimi parkami,

Tabela 5. Gminy, w których własnością samorządu są parki niezabytkowe według liczby mieszkańców

Liczba mieszkańców	n	%	
		ogólna liczba jst posiadających parki w gminach o danej liczbie mieszkańców = 100	ogólna liczba jst w gminach o danej liczbie mieszkańców = 100
Do 3 tys.	8	44,4	9,0
3-5 tys.	48	37,2	16,2
5-10 tys.	93	36,2	18,7
10-20 tys.	91	51,4	29,6
20-30 tys.	44	72,1	59,5
30-50 tys.	34	68,0	60,7
50-100 tys.	26	74,3	66,7
100-500 tys.	22	81,5	75,9
Powyżej 500 tys.	6	100,0	100,0

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Tabela 6. Liczba parków niezabytkowych, które są własnością samorządu – ogółem i według typu gminy

Wyszczególnienie	Ogółem	Typ gminy			
		Gmina wiejska	Gmina miejsko-wiejska	Gmina miejska	Miasto na prawach powiatu
Mediana	2	1	1	2	4
Liczba gmin					
1	183	71	78	30	4
2	73	17	27	23	6
3	42	10	16	9	7
4	20	5	4	7	4
5 lub więcej	54	3	17	16	18
Odsetek gmin					
1	49,2	67,0	54,9	35,3	10,0
2	19,6	16,2	19,0	27,1	15,4
3	11,3	9,5	11,3	10,6	17,9
4	5,4	4,8	2,8	8,2	10,3
5 lub więcej	14,5	2,9	12,0	18,8	46,2

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

mediana wynosi 2. Nie więcej niż dwa parki ma łącznie 69% badanych gmin, w tym 83% gmin wiejskich, 3/4 gmin wiejsko-miejskich, 2/3 gmin miejskich i 1/4 miast na prawach powiatu. Na podstawie tych danych można szacować, że w badanych gminach zlokalizowanych jest łącznie przynajmniej 800 parków niezabytkowych, będących w zasobach samorządów.

W poszczególnych województwach większość gmin dysponuje tylko jednym parkiem niezabytkowym (tab. 7). Mediana liczby parków niezabytkowych wynosi 1 dla siedmiu województw (w połowie gmin liczba parków nie przekracza 1), a dla dziewięciu województw wynosi 2 (w połowie gmin liczba parków wynosi przynajmniej 2). Udział gmin, w których funkcjonuje przynajmniej 5 parków waha się od 6% dla woj. podlaskiego (1 gmina z min. 5 parkami niezabytkowymi) do blisko połowy (woj. zachodniopomorskie z 5 gminami z taką liczbą parków).

Co do liczby gmin z minimum pięcioma parkami niezabytkowymi, największa jest (wśród badanych) w woj. śląskim (12) i dolnośląskim (9 gmin). Z drugiej strony w woj. lubelskim nie deklarowano żadnej gminy z więcej niż trzema parkami, a w Świętokrzyskiem – tylko jedna gmina ma ich więcej niż 2 (tab. 7).

Funkcje parków niezabytkowych

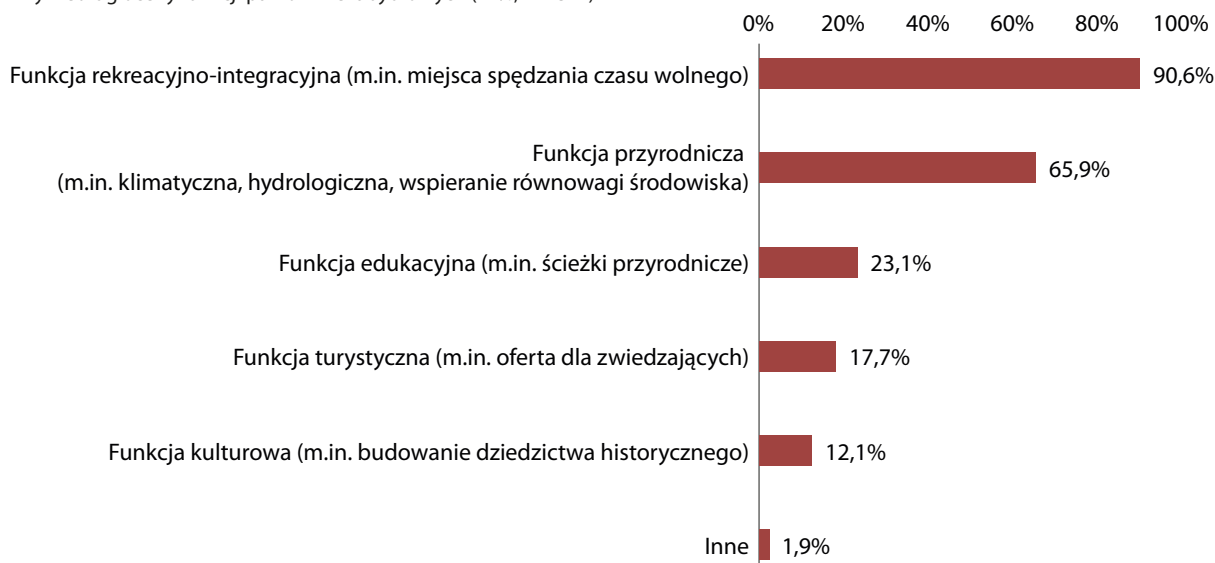
Oceniając funkcje parków niezabytkowych, prawie wszyscy przedstawiciele gmin dysponujących takimi obiektami (90,6%) wskazywali na funkcję rekreacyjno-integracyjną (np. miejsca spędzania czasu wolnego). W 2/3 tych gmin wskazywano na funkcję przyrodniczą (m.in. klimatyczną, hydrologiczną, wspieranie równowagi środowiska). Mniejsze znaczenie postrzegane jest w funkcji edukacyjnej (23%), turystycznej (18%) i kulturowej (12%) – rys. 12.

Tabela 7. Gminy, w których własnością samorządu są parki niezabytkowe według liczby parków i województw

Województwo	Liczba gmin według liczby parków niezabytkowych					Odsetek gmin w województwie o liczbie parków			Mediana liczby parków
	1	2	3	4	5 i więcej	1	2	3 lub więcej	
Dolnośląskie	18	9	6	2	9	40,9	20,5	38,6	2
Kujawsko-pomorskie	12	7	4	4	6	36,4	21,2	42,4	2
Lubelskie	10	4	3	0	0	58,8	23,5	17,6	1
Lubuskie	9	4	1	1	1	56,3	25,0	18,8	1
Łódzkie	6	6	1	1	1	40,0	40,0	20,0	2
Małopolskie	25	5	3	1	1	71,4	14,3	14,3	1
Mazowieckie	8	3	2	2	4	42,1	15,8	42,1	2
Opolskie	7	2	0	0	4	53,8	15,4	30,8	1
Podkarpackie	9	2	1	1	2	60,0	13,3	26,7	1
Podlaskie	13	2	0	0	1	81,3	12,5	6,3	1
Pomorskie	8	1	4	1	2	50,0	6,3	43,8	1
Śląskie	21	8	3	3	12	44,7	17,0	38,3	2
Świętokrzyskie	2	2	0	0	1	40,0	40,0	20,0	2
Warmińsko-mazurskie	9	6	4	1	1	42,9	28,6	30,0	2
Wielkopolskie	20	9	8	3	4	45,5	20,5	34,1	2
Zachodniopomorskie	6	3	3	0	5	35,3	17,6	47,1	2

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 12. Gminy według oceny funkcji parków niezabytkowych (w %, n = 372)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Wśród innych funkcji wymieniono funkcję uzdrowiskową (2 jst) i zielone płuca miasta. Padły też dwie specyficzne wypowiedzi: „miejsca do przeprowadzania imprez kulturalno-rozrywkowych, miejsca do prowadzenia handlu obwoźnego, w szczególności gastronomicznego, ale w szczególności parki służą dziś mieszkańcom jako miejsce do wyprowadzania psów dla zapewnienia ich potrzeb fizjologicznych”, oraz „Park im. Pawła Stalmacha znajduje się w strefie „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej i jest elementem zabytkowego centrum wsi”.

W miastach na prawach powiatu podobnie wysokie znaczenie przypisywano funkcji rekreacyjno-integracyjnej (97%) i przyrodniczej (85%) – tab. 7. Te dwie funkcje są najważniejsze dla wszystkich typów gmin. Odsetek badanych wskazujących na pierwszą z tych funkcji wynosił ok. 92% w przypadku gmin miejsko-wiejskich i gmin miejskich, a ok. 84% dla gmin wiejskich. Niższe były odsetki dla funkcji przyrodniczej – połowa wskazań dla gmin wiejskich, ok. 70% dla miejskich i miejsko-wiejskich. Natomiast funkcja turystyczna była wymieniana

Tabela 8. Funkcje parków niezabytkowych w opinii przedstawicieli gmin według typu gminy (%; liczba gmin danego typu posiadających w zasobach parki niezabytkowe = 100)

	Gmina wiejska	Gmina miejsko-wiejska	Gmina miejska	Miasto na prawach powiatu
Funkcja przyrodnicza (m.in. klimatyczna, hydrologiczna, wspieranie równowagi środowiska)	52,8%	65,5%	72,9%	84,6%
Funkcja edukacyjna (m.in. ścieżki przyrodnicze)	21,7%	20,4%	25,9%	28,2%
Funkcja rekreacyjno-integracyjna (m.in. miejsca spędzania czasu wolnego)	84,0%	92,3%	91,8%	97,4%
Funkcja turystyczna (m.in. oferta dla zwiedzających)	11,3%	22,5%	21,2%	7,7%
Funkcja kulturowa (m.in. budowanie dziedzictwa historycznego)	16,0%	10,6%	10,6%	7,7%
Inne	2,8%	1,4%	1,2%	2,6%

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Tabela 9. Zarządcy parków niezabytkowych, które są własnością samorządu – ogółem i według typu gminy

Wyszczególnienie	Ogółem	Typ gminy			
		Gmina wiejska	Gmina miejsko-wiejska	Gmina miejska	Miasto na prawach powiatu
Liczba gmin					
Jednostka samorządu terytorialnego	302	94	123	60	24
Inne	65	10	16	24	15
Brak zarządcy	4	2	2	0	0
Brak odp.	2	0	1	1	0
Odsetek gmin					
Jednostka samorządu terytorialnego	81,2	89,5	86,6	70,6	61,5
Inne	17,5	9,5	11,3	28,2	38,5
Brak zarządcy	1,1	1,9	1,4	0,0	0,0
Brak odp.	0,5	0,0	0,7	1,2	0,0

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

wyraźnie rzadziej w gminach wiejskich i miastach na prawach powiatu niż w pozostałych (ok. 10% vs. nieco ponad 20%).

Funkcję edukacyjną nieco częściej wymieniało w gminach miejskich (w tym miastach na prawach powiatu) niż wiejskich i miejsko-wiejskich. Funkcja kulturalna raczej nie jest przypisywana parkom niezabytkowym – wskazano na nią tylko w mniej więcej co dziesiątej gminie, nieco wyższy jest ten odsetek w gminach wiejskich – 16% (tab. 8).

Zarządcy parków niezabytkowych

W zdecydowanej większości gmin (81%) zarządcą parków niezabytkowych jest jst, w 18% - inny podmiot. W przypadku 4 gmin (wiejskie i miejsko-wiejskie) wskazano na brak zarządcy (tab. 9). Udział gmin, w których zarządcą parków jest inna jednostka niż jst, jest najniższy dla gmin wiejskich (10%) i miejsko-wiejskich (11%). W przypadku gmin

miejskich odsetek ten sięga 28%, zaś dla miast na prawach powiatu – 39%.

Wśród innych niż jst jednostek wymieniano m.in.:

- Zakład Gospodarki Komunalnej (4 jst),
- Zarząd Zieleni Miejskiej (4 jst),
- Zakład Usług Komunalnych (3 jst),
- Miejski Zarząd Dróg (2 jst),
- „Administratorem parków jest Zarząd Dróg Miejskich”,
- Centrum Kultury, Promocji i Rekreacji,
- Centrum Sportu i Rekreacji,
- Dyrektor MCKCiE,
- dzierżawcę obiektu,
- Gminne Centrum Kultury Sportu Turystyki i Rekreacji,
- Gminny Zakład Komunalny,
- Gospodarka Komunalna i Mieszaniowa sp. z o.o.,

- Mickiewiczowskie Centrum Turystyczne,
- Miejski Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji,
- Miejski Zakład Gospodarki Komunalnej,
- Miejski Zakład Gospodarki Mieszkaniowej i Dróg,
- Miejski Zakład Zieleni Sp. z o.o.,
- Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji (dotyczy pierwszego parku) oraz Jednostka Samorządu Terytorialnego (dotyczy drugiego parku),
- Miejski Zarząd Dróg i Mostów,
- Miejski Zarząd Gospodarki Komunalnej,
- Miejski Zarząd Usług Komunalnych,
- Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Mieszkaniowej Towarzystwo Budownictwa Społecznego Sp. z o.o., Biuro Utrzymania Zieleni,
- MZUK Sp. z o.o.,
- „Na terenie Gminy jest złożona struktura własności. Większością ww. obiektów zarządza Zarząd Zieleni Miejskiej”,
- OAZA Usługi Ogrodnicze, ZUK,
- Ośrodek Sportu i Rekreacji,
- Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej,
- Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o.,
- Szkoła Podstawowa,
- Śląski Ogród Botaniczny (Stacja Ogródu),
- Teren częściowo wydzierżawiony pod park linowy,
- Towarzystwo Budownictwa Społecznego Sp. z o.o.,
- Towarzystwo Ekologiczne „Ziemi Leśnickiej”,
- Tyski Zakład Usług Komunalnych,
- Urząd Miasta i Gminy wraz z Zakładem Usług Komunalnych,
- Utrzymanie parków gmina powierza wykonawcy wyłonionemu w przetargu,
- Wojkowickie Wody Spółka z o.o.,
- Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej,
- Zakład Gospodarki Miejskiej,
- Zakład Komunalny,

- Zarząd Dróg i Gospodarki Komunalnej,
- Zarząd Dróg i Transportu,
- Zarząd Dróg i Zieleni,
- Zarząd Dróg Miejskich i Zieleni + Referat Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska Urzędu Miejskiego,
- Zarząd Dróg Zieleni i Transportu,
- Zarząd Lokalami Komunalnymi.

Koszty utrzymania parków niezabytkowych

W przypadku 18 gmin, w tym 14 gmin wiejskich i 4 miejsko-wiejskich podano, że utrzymanie parków niezabytkowych jest bezkosztowe. W gminach miejskich najniższe wydatki oszacowano na 5 tys. zł, a w miastach na prawach powiatu – 14,4 tys. zł (tab. 10). Najwyższe koszty kształtowały się na poziomie 15 mln zł (miasto na prawach powiatu, aczkolwiek w gminach miejskich maksimum sięgało 9 mln zł), w gminach miejsko-wiejskich – 820 tys. zł, zaś w wiejskich – 220 tys. zł. W przypadku połowy gmin, które zadeklarowały koszty utrzymania parków niezabytkowych, koszty były nie niższe niż 40 tys. zł, w 1/4 – nie niższe niż 8,5 tys. zł, a w 3/4 – nie niższe niż 150 tys. zł. Zauważmy, że w gminach wiejskich wydatki połowy jst były nie niższe niż 5 tys., w gminach miejsko-wiejskich – było to nie mniej niż 30 tys., a dla gmin miejskich – 177 tys. zł. Mediana wydatków w miastach na prawach powiatu sięga 515 tys. zł. Zróżnicowanie wydatków jest bardzo duże – odchylenie standardowe sięga ponad 100% średniej. Wynika to z występowania gmin o znacznie wyższych niż w pozostałych jst kosztach utrzymania takich parków (świadczy o tym bardzo wysoka wartość współczynnika skośności, znacznie przekraczająca 1).

Koszty utrzymania parków niezabytkowych zwykle określone zostały szacunkowo, rzadko wskazywano dokładną kwotę. W 65 przypadkach wskazano, że koszty te są trudne lub wręcz niemożliwe do oszacowania. Wskazywano na brak

Tabela 10. Wydatki na utrzymanie parków niezabytkowych, które są własnością samorządu – ogółem i według typu gminy (statystyki opisowe)

Wyszczególnienie	Ogółem	Typ gminy			
		Gmina wiejska	Gmina miejsko-wiejska	Gmina miejska	Miasto na prawach powiatu
n	298	89	110	63	36
Minimum	0,00	0,00	0,00	5 000,00	14 400,00
Maksimum	15 000 000,00	220 000,00	820 000,00	9 000 000,00	15 000 000,00
Średnia	357 726,94	19 169,99	72 262,32	657 387,04	1 552 499,65
Mediana	40 000,00	5 000,00	30 000,00	177 061,00	514 085,73
Q1	8 500,00	2 000,00	10 000,00	95 000,00	168 750,00
Q3	150 000,00	15 000,00	90 678,25	500 000,00	990 000,00
Odchylenie standardowe	1 383 668,20	37 547,67	124 665,87	1 445 655,18	3 219 580,85
Współczynnik skośności	7,41	3,34	3,89	4,32	3,22
Inne odp. [n]	74	16	32	22	3

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

danych z uwagi m.in. brak możliwości oszacowania, brak danych szczegółowych, brak wiedzy w tym zakresie, „trudno określić”. Wśród wypowiedzi pojawiły się następujące:

- nie posiadamy takich danych/wiedzy w tym zakresie (4 jst);
- brak tak szczegółowych danych (3 jst);
- brak danych dotyczących rocznego kosztu utrzymania obiektu (utrzymanie obiektu realizowane jest przez służby komunalne gminy);
- brak możliwości określenia kosztów tylko dla parków. Posiadamy łączne koszty utrzymania zieleni;
- brak możliwości wyszacowania;
- koszt nie jest możliwy do wyliczenia ze względu na kompleksowe umowy na utrzymanie terenów zieleni miejskiej;
- koszt utrzymania w ramach realizacji zadań własnych;
- kwoty rocznego kosztu utrzymania parku nie da się oszacować, ze względu na ryczałtowy charakter płatności za utrzymanie zieleni miejskiej;
- nie jest znany, bo utrzymanie parków jest włączone w jeden przetarg na utrzymanie zieleni w mieście, a wynagrodzenie jest ryczałtowe;
- nie jestem w stanie podać, ponieważ umowy na utrzymanie dotyczą całego miasta, część prac jest wykonywanych przez pracowników samorządowej jednostki budżetowej;
- nie ma w budżecie wyszczególnionej pozycji utrzymania parku;
- nie możemy określić rocznych kosztów utrzymania parków;
- nie można określić; działania te są wykonywane w ramach umowy dot. konserwacji zieleni, utrzymanie czystości oraz porządku na terenie jst;
- wykonawca otrzymuje wynagrodzenie miesięczne ryczałtowe za wszystkie usługi objęte umową, a nie tylko opiekę nad parkami;
- nie można oszacować, gdyż taka pozycja nie jest wyszczególniona;
- nie można wyodrębnić kosztów utrzymania konkretnych parków;
- nie posiadamy danych w podanym podziale;
- nie są rozdzielane koszty utrzymania parków;
- nie wyodrębniono kosztów utrzymania parku, gdyż jest częścią zamówień o szerszym zakresie;
- nieznan - obejmuje sprzątnięcie, okaszanie, pielęgnację drzewostanu, oświetlenie, zmiatanie ścieżek pieszych i rowerowych, przeglądy techniczne siłowni zewnętrznych. Koszty rozbite są na koszty Urzędu Miasta i jednostki organizacyjnej za nie odpowiedzialnej;
- park jest utrzymywany przez pracowników zieleni zatrudnionych na umowę o pracę, świadczących wiele innych usług i gospodarujących zielenią w całym mieście i częściowo poza nim. Ciężko oszacować te koszty;
- parki utrzymywane są w ramach bieżących działań zespołu zieleni i zarządu budynków komunalnych. Jednoznaczne koszty są trudne do oszacowania;
- podanie rocznego kosztu utrzymania parków jest trudny, gdyż Gmina posiada kilka umów, które obejmują m.in. utrzymanie parków na terenie gminy (w której objęte utrzymaniem są zarówno parki zabytkowe i niezabytkowe), utrzymanie terenów miejskich (w której objęte utrzymaniem są parki oraz pozostałe tereny zieleni miejskiej) co powoduje, że nie ma możliwości określenia kosztów utrzymania parków (umowy rozliczane są ryczałtowo);
- trudno określić - zadania doraźne plus koszenie traw;
- trudno określić, nie prowadzimy takiej statystyki;
- umowa na utrzymanie zieleni jest kompleksowa na całą zielenią na terenie miasta, ciężko jest wyodrębnić jedną pozycję. Zabiegi jakie są tam wykonywane to podstawowe zabiegi pielęgnacyjne oraz koszenie;
- utrzymanie parku znajduje się w umowie kompleksowej związanej z utrzymaniem zieleni miejskiej i nie można wydzielić z niej kosztów przeznaczonych wyłącznie na park;
- utrzymaniem parku zajmuje się Miejski Zakład Komunalny stanowiący odrębną jednostkę;
- w zależności od potrzeb i możliwości finansowych gminy;
- wydatki nie są coroczne;
- z uwagi na podpisaną umowę ze spółką utrzymującą całą zielenią miejską zarządzaną przez urząd miasta, oszacowanie kosztów utrzymania samych parków nie jest możliwe;
- zielenią w mieście jest traktowana całościowo, bez wydzielenia terenów parkowych;
- działania związane z pielęgnacją Parku Miejskiego prowadzone są przez pracowników Urzędu Miejskiego w ramach wykonywanych obowiązków;
- koszt nie jest możliwy do wyliczenia ze względu na kompleksowe umowy na utrzymanie terenów zieleni miejskiej;
- gmina jest właścicielem parku od lutego 2022 roku;
- brak danych dotyczących kosztów utrzymania, ponieważ park został oddany do użytkowania w 2021 r.

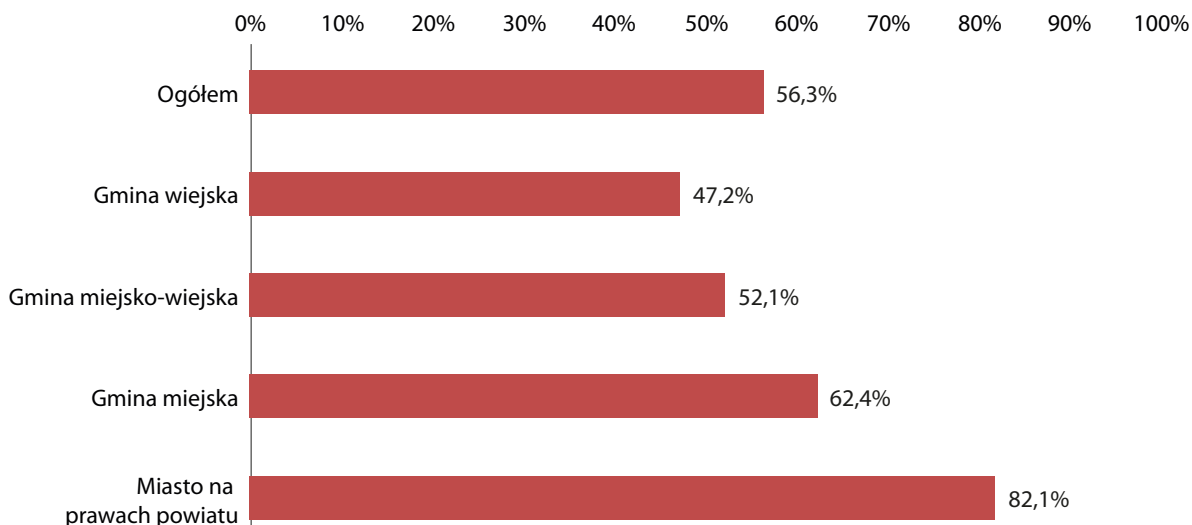
Rewitalizacja/rewaloryzacja parków niezabytkowych

Działania o charakterze rewitalizacyjnym/rewaloryzacyjnym realizowano w ponad połowie badanych gmin dysponujących parkami niezabytkowymi (56,3%, n = 209) – rys. 13. Wysiłek taki podjęto zatem w 15% ogółu gmin.

Działania rewitalizacyjne/rewaloryzacyjne w parkach niezabytkowych realizowały prawie wszystkie badane miasta na prawach powiatu (82%, n = 32). Dotyczy to również 2/3 gmin miejskich (n = 53), około połowy miejsko-wiejskich (n = 74) i wiejskich (n = 50).

Prace podejmowane w ramach tych działań związane były przede wszystkim z trzema obszarami: z nasadzeniami drzew, krzewów, kwiatów (83,7%), instalacją ławek (81,8%) i koszy na

Rys. 13. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy w latach 2014-2021 były realizowane działania o charakterze rewitalizacyjnym/rewaloryzacyjnym w Państwa parku/ach?” (w %)

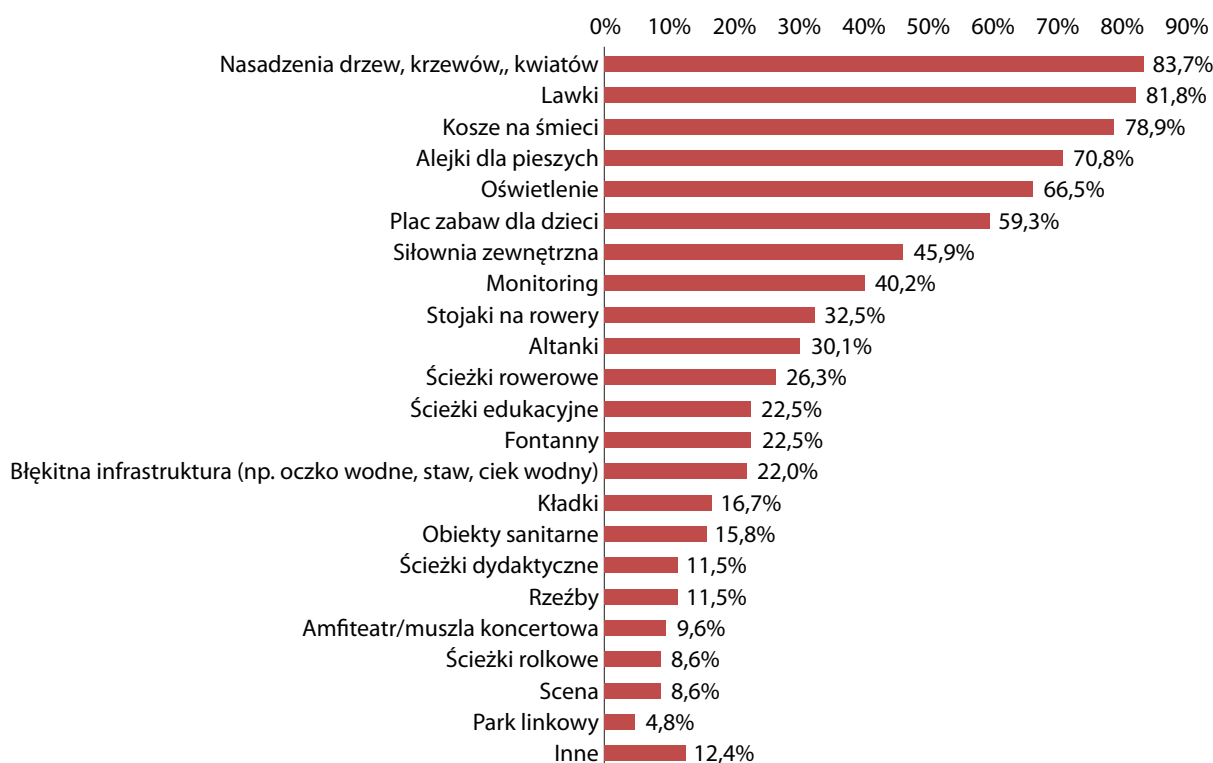
Źródło: badanie NIST (2022 r.)

śmieci (78,9%). Znaczna część badanych wskazała też na alejki dla pieszych (70,8%), oświetlenie (66,5%) i place zabaw dla dzieci (59,3%). Znacznie rzadziej pojawiały się w takim kontekście parki linowe, ścieżki rolkowe, sceny, amfiteatry (5-10%), a także rzeźby czy ścieżki dydaktyczne (12%) – rys. 14.

Wśród „innych prac” tego typu wymieniano obiekty i urządzenia do uprawiania sportu (9 gmin) – skateparki (6), boiska (3), górkę saneczkową, place zabaw, lodowisko, a także różne

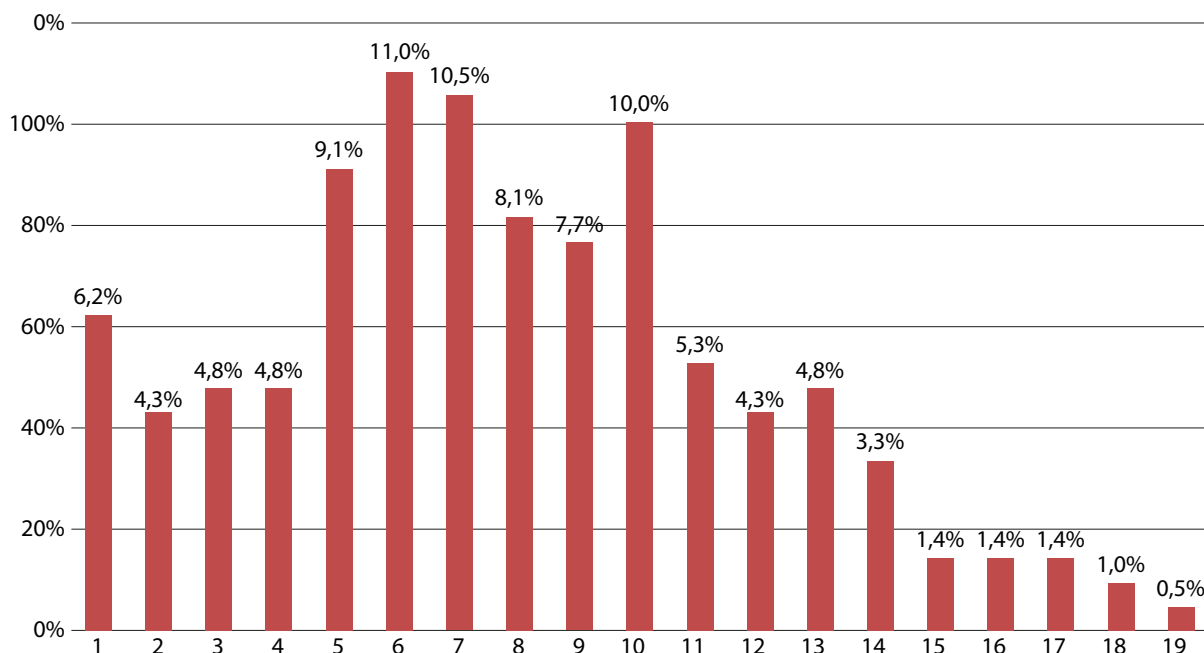
prace związane z zagospodarowaniem przestrzeni (9 gmin), w tym zwłaszcza prace pielęgnacyjne, porządkowe (wywrotów drzew w parkach, stawów itp.), nasadzenia, system automatycznego nawadniania, rekultywacja trawnika, ekspertyzy dendrologiczne. Wymieniano też łącznie (2 gminy), budowę wiaty grillowej, leżaki, kawiarnię, kino plenerowe, obelisk z kamienia naturalnego. Wśród szczegółowych wypowiedzi padły następujące sformułowania:

Rys. 14. Gminy według rodzaju podjętych prac rewitalizacyjnych/rewaloryzacyjnych w parkach niezabytkowych (jako procent ogółu gmin podejmujących takie działania w parkach niezabytkowych)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 15. Gminy według liczby podjętych prac rewitalizacyjnych/rewaloryzacyjnych w parkach niezabytkowych (jako procent ogółu gmin podejmujących takie działania w parkach niezabytkowych)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

- oczyszczono istniejący staw, usunięto krzaki i samosiejki, wykonano alejki mineralne typu hansegrand, wymieniono siatki ogrodzeniowe na istniejących słupkach, zamontowano nowe bramy, zbudowano wiatę o wym. 5,9m x 5,9m wraz z grillem kamiennym, ławko-stoły, kosze na śmieci oraz tablice informacyjne,
- przygotowano koncepcję rewitalizacji parków,
- lodowisko, kawiarnia, kino plenerowe, boisko, skatepark, dog park, streetworkout,
- w ramach prac został stworzony Park Doliny Białej Przemyszy w ramach środków Zagłębiowskiego Parku Linearnego, powstały ścieżki, kładki, pomosty, mosty, nasadzenia, place zabaw i ćwiczeń, ławeczki, tablice i gry edukacyjne, hotele dla owadów, budki dla ptaków itp.

Szczegółowe odpowiedzi zestawiono w tab. A3 w Aneksie.

Średnio rzecz biorąc podejmowano się blisko 8 rodzajów prac, a w połowie gmin było nie mniej niż 7 różnych typów (rys. 15). W 10% gmin podejście było bardziej holistyczne niż w innych – podejmowano przynajmniej 14 typów działań. W 6% gmin wykonano tylko jeden rodzaj prac rewitalizacyjnych/rewaloryzacyjnych i były to głównie nasadzenia drzew, krzewów, kwiatów (6 gmin). Przy wskazaniach dwóch-trzech typów działań (blisko 10% wskazań) wymieniano zwłaszcza (wskazywane najczęściej) nasadzenia (13 gmin), ławki (8 gmin), kosze na śmieci (6 gmin), siłownie zewnętrzne (5 gmin).

W gminach wiejskich średnia liczba typów podejmowanych prac wynosiła 6, podczas gdy w gminach miejsko-wiejskich –

ok. 7, w gminach miejskich – ok. 8, a w miastach na prawach powiatu – 11.

Biorąc pod uwagę typ gminy (tab. 11) zauważmy, że cztery najczęściej wymieniane prace rewitalizacyjne/rewaloryzacyjne w parkach niezabytkowych są najpopularniejszymi przykładami działań wszystkich rodzajów gmin, aczkolwiek odsetek wskazań był wyraźnie wyższy w miastach na prawach powiatu niż w pozostałych jst – wskazywano na nie w 3/4 i więcej jednostek. Wysoki jest również udział miast na prawach powiatu inwestujących w oświetlenie (2/3), aczkolwiek również w przypadku pozostałych rodzajów prac odsetek dla miast na prawach powiatu jest najwyższy (wyjątek stanowią jedynie amfiteatry – proporcjonalnie częściej wskazywane w gminach miejskich i miejsko-wiejskich, a także parki linowe i ścieżki edukacyjne – częściej wymieniane w gminach miejskich). Najmniejsze zróżnicowanie prac dotyczy gmin wiejskich – nie instalowano obiektów sanitarnych i fontann, znikome znaczenie (odsetek poniżej 3%) mają też parki linowe, ścieżki rolkowe, kładki, sceny, amfiteatry, rzeźby, ale też ścieżki rowerowe, które z kolei budowano w blisko połowie miast na prawach powiatu. Równie niski odsetek dotyczy poza tym jedynie ścieżek rolkowych w gminach miejskich.

W ujęciu wojewódzkim również widoczne są pewne różnice (tab. 12). Po pierwsze, udział gmin wdrażających działania o charakterze rewitalizacyjnym/rewaloryzacyjnym wśród wszystkich gmin prowadzących parki niezabytkowe waha się od 20% (1 gmina w woj. świętokrzyskim) i 35-45% w woj. zachodniopomorskim, lubelskim i kujawsko-pomorskim po 70-74%

Tabela 11. Gminy według rodzaju podjętych prac rewitalizacyjnych/rewaloryzacyjnych w parkach niezabytkowych i typu gminy (jako procent ogółu gmin podejmujących takie działania w parkach niezabytkowych w danym typie gmin)

Wyszczególnienie	Gmina wiejska	Gmina miejsko-wiejska	Gmina miejska	Miasto na prawach powiatu
Ścieżki rowerowe	2,9	13,4	17,6	46,2
Ścieżki rolkowe	1,0	4,2	2,4	23,1
Alejki dla pieszych	25,7	38,0	42,4	79,5
Ścieżki edukacyjne	5,7	12,0	15,3	28,2
Ścieżki dydaktyczne	3,8	6,3	9,4	7,7
Ławki	32,4	43,7	54,1	74,4
Kładki	1,9	5,6	15,3	30,8
Altanki	16,2	14,1	17,6	28,2
Stojaki na rowery	9,5	11,3	27,1	48,7
Kosze na śmieci	32,4	41,5	48,2	79,5
Fontanny	0,0	12,0	17,6	38,5
Rzeźby	2,9	3,5	11,8	15,4
Monitoring	13,3	21,1	28,2	41,0
Oświetlenie	24,8	37,3	40,0	66,7
Nasadzenia drzew, krzewów, kwiatów	41,0	39,4	51,8	82,1
Błękitna infrastruktura	4,8	7,0	15,3	46,2
Amfiteatr/muszla koncertowa	2,9	6,3	7,1	5,1
Scena	1,9	6,3	4,7	7,7
Siłownia zewnętrzna	24,8	17,6	31,8	46,2
Park linowy	1,0	0,0	8,2	5,1
Plac zabaw dla dzieci	23,8	24,6	44,7	66,7
Obiekty sanitarne	0,0	7,0	14,1	28,2
Inne	5,7	7,0	10,6	2,6

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

w woj. mazowieckim i śląskim oraz 87% w woj. podkarpackim. W jedynej wymienianej tu gminie w woj. świętokrzyskim wprowadzono trzy rozwiązania: nasadzenia, oświetlenie i ławki. Najbardziej holistyczne podejście stosowano w gminach woj. pomorskiego i warmińsko-mazurskiego (średnio ok. 10 rozwiązań). Niektóre prace wykonywano we wszystkich gminach województwa – dotyczy to nasadzeń w woj. łódzkim i podkarpackim, alejek dla pieszych w woj. pomorskim, a także koszy na śmieci w woj. pomorskim i warmińsko-mazurskim. Z drugiej strony w wielu województwach niektóre rozwiązania w ogóle nie były wprowadzane.

Najmniejsze różnice dotyczą dwóch najczęściej wskazywanych prac, które wymieniano w nie mniej niż 2/3 gmin w województwie (tab. 12). Podobne odsetki odnotowano w przypadku koszy na śmieci (jedyne w woj. lubelskim instalowano je w 43% gmin) i alejek dla pieszych (niższy odsetek, 50-60% w mazowieckim, wielkopolskim i zachodniopomorskim). Na tle innych województw wyróżniają się ze względu na wysoki odsetek gmin, które prowadziły prace danego typu:

- ścieżki rowerowe – kujawsko-pomorskie i zachodniopomorskie (ok. 50% gmin vs. 26% ogółem),

- ścieżki edukacyjne – zachodniopomorskie (50%) i lubelskie (43%) vs. 22% ogółem,
- ścieżki dydaktyczne – zachodniopomorskie (33%) vs. 11% ogółem,
- stojaki na rowery – mazowieckie (50%), pomorskie, wielkopolskie (41-44%) vs. 33%,
- fontanny – podkarpackie (55%) vs. 22%,
- monitoring – warmińsko-mazurskie (67%) vs. 40%,
- błękitna infrastruktura – pomorskie (56%) vs. 22%,
- amfiteatry, sceny – warmińsko-mazurskie (33%) vs. 10%,
- siłownie zewnętrzne – pomorskie (89%), warmińsko-mazurskie (75%) vs. 46%,
- place zabaw dla dzieci – lubelskie (86%), warmińsko-mazurskie (83%), lubelskie, pomorskie, śląskie (75-78%) vs. 59%,
- obiekty sanitarne – warmińsko-mazurskie (50%) vs. 16%.

Biorąc pod uwagę 209 gmin, w których prowadzono w latach 2014-2021 działań o charakterze rewitalizacyjnym/rewaloryzacyjnym w parkach niezabytkowych, 2/3 z nich finansowały te prace łącząc środki własne i zewnętrzne źródła finansowania. Udział ten jest podobny w gminach różnego typu, nieco wyższy jest w gminach miejskich (71,7%) niż pozostałych.

Tabela 12. Gminy według rodzaju podjętych prac rewitalizacyjnych/rewaloryzacyjnych w parkach niezabytkowych i województwa

Wyszczególnienie	DL	KP	LU	LUB	ŁD	MP	MAZ	OP	PK	POD	POM	SL	WM	WLK	ZP
Realizowano działania o charakterze rewitalizacyjnym/ rewaloryzacyjnym															
n	22	15	7	8	9	18	14	9	13	11	9	33	12	22	6
%	50	45	41	50	60	51	74	69	87	69	56	70	60	50	35
Średnia liczba typów prac	7,2	8,5	7,1	6,5	7,2	8,3	7,8	6,6	7,3	6,6	10,0	8,9	9,5	6,5	8,5
Rodzaj prac o charakterze rewitalizacyjnym/ rewaloryzacyjnym (%)															
Ścieżki rowerowe	18	53	.	13	.	39	29	22	15	9	22	42	17	23	50
Ścieżki rolkowe	.	13	.	13	.	17	14	11	.	.	11	15	8	9	.
Aleje dla pieszych	73	67	71	63	78	61	50	89	85	64	100	82	58	59	83
Ścieżki edukacyjne	23	33	43	13	22	22	7	22	15	9	33	24	17	23	50
Ścieżki dydaktyczne	9	20	14	.	22	17	.	22	.	.	22	15	8	5	33
Ławki	95	87	71	63	67	72	71	89	77	82	89	85	92	82	83
Kładki	23	13	29	13	.	6	21	22	8	9	11	33	17	9	17
Altanki	18	40	.	13	44	39	29	22	38	9	44	36	42	23	50
Stojaki na rowery	32	33	14	.	22	39	50	22	23	27	44	39	25	41	33
Kosze na śmieci	82	80	43	75	67	72	79	78	92	91	100	76	100	73	83
Fontanny	23	13	29	25	.	33	29	.	15	55	33	30	33	5	.
Rzeźby	9	7	.	.	11	6	29	.	15	27	22	15	8	9	.
Monitoring	27	40	57	38	56	50	43	33	54	45	33	33	67	27	33
Oświetlenie	59	53	86	75	78	67	64	67	69	45	67	70	83	59	83
Nasadzenia drzew, krzewów, kwiatów	77	87	86	63	100	78	93	89	92	100	78	85	83	77	67
Błękitna infrastruktura	23	27	14	25	11	17	7	11	8	9	56	33	8	32	33
Amfiteatr/muszla koncertowa	.	20	.	.	.	28	7	11	8	9	.	3	33	9	17
Scena	5	7	.	.	.	17	21	.	8	.	11	9	33	5	.
Siłownia zewnętrzna	36	40	43	63	56	50	43	22	38	9	89	52	75	41	50
Park linowy	14	7	.	.	11	.	.	.	8	.	11	6	8	.	.
Plac zabaw dla dzieci	55	67	86	75	44	56	64	22	54	45	78	76	83	36	50
Obiekty sanitarne	14	20	29	13	11	22	21	.	.	9	.	21	50	.	33
Inne	5	27	.	13	22	28	7	.	8	9	44	12	.	9	.

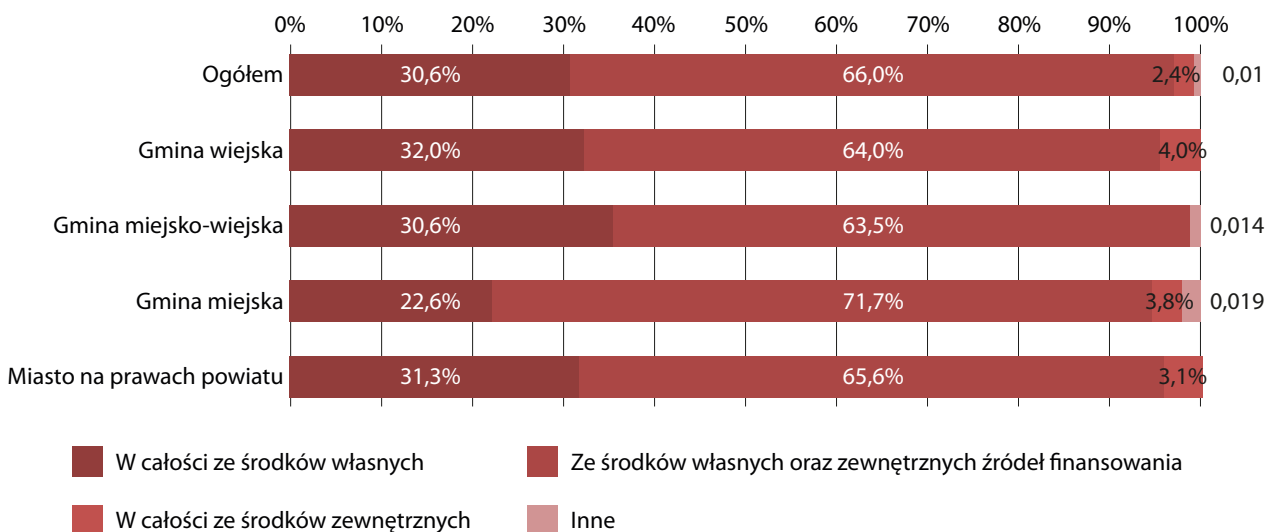
DL – dolnośląskie, KP – kujawsko-pomorskie, LU – lubelskie, LUB – lubuskie, ŁD – łódzkie, MP – małopolskie, MAZ – mazowieckie, OP – opolskie, PK – podkarpackie, POD – podlaskie, POM – pomorskie, SL – śląskie, WLK – wielkopolskie, ZP – zachodniopomorskie; . – brak prac danego typu. Pominięto woj. świętokrzyskie (n = 1).
 Źródło: badanie NIST (2022 r).

Blisko co trzecia gmina z tej grupy finansowała je w całości ze środków własnych – tu z kolei gminy miejskie miały niższy odsetek (22,6%). Tylko nieliczne gminy korzystały wyłącznie ze środków zewnętrznych (2,4%, n = 5). 1% wskazywało na inne źródła (rys. 16).

Respondenci wskazywali przy tym źródła finansowania prac rewitalizacyjnych/ rewaloryzacyjnych w parkach niezabytkowych ze środków własnych i zewnętrznych łącznie. Wymieniali w takiej sytuacji budżety gmin, budżety województw (np. środki urzędów marszałkowskich, „Mazowiecki Instrument Wsparcia Ochrony Powietrza i Mikroklimatu MAZOWSZE 2021”), programy (współ)finansowane ze środków unijnych (m.in. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020, Regionalny Program Operacyjny Województwa na lata 2014-2020, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, INTERREG), Narodowy

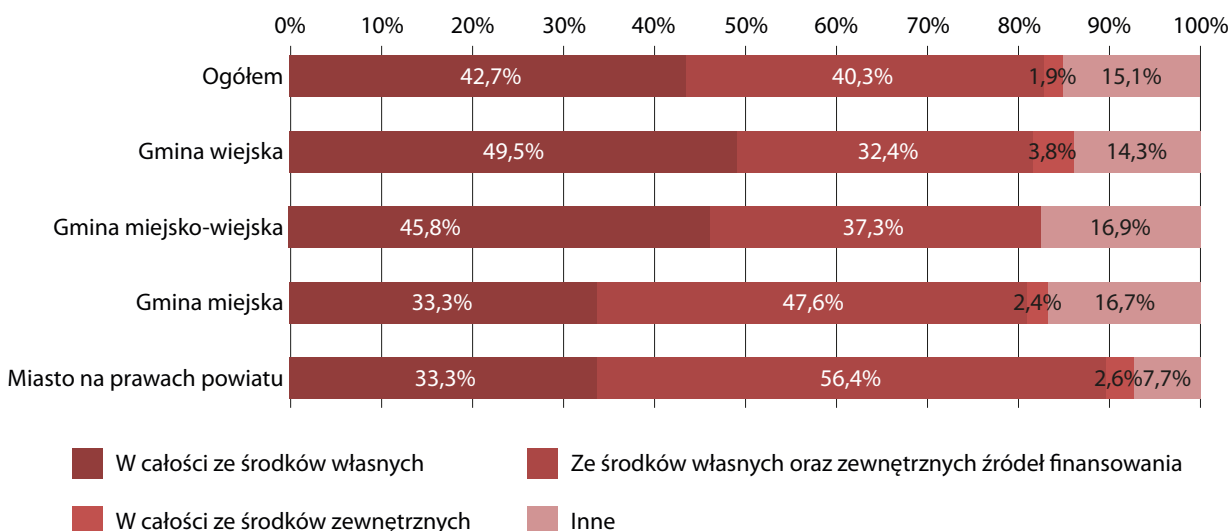
i Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Wśród innych wypowiedzi wskazywano na Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych, Ministerstwo Sportu, Zagłębiowski Park Linearny, Fundusz Pracy, Oświęcimski Strategiczny Program Rządowy, Program Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej, Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2014-2021, Mazowiecki Instrument Wsparcia Ochrony Powietrza 2019, Program Polska - Białoruś - Ukraina 2007 – 2013, lokalne grupy działania, ale też pracę społeczną mieszkańców, fundacje i prywatną firmę. Zauważmy, że wyraźnie częściej wskazywano przy tym na programy realizowane na poziomie regionalnym (zwłaszcza RPO, WFOŚiGW) niż krajowym, często były to programy (współ)finansowane ze środków unijnych. Szczegółowe wypowiedzi zestawiono w tab. A4 w Aneksie.

Rys. 16. Gminy według źródeł finansowania działań o charakterze rewitalizacyjnym/rewaloryzacyjnym w parkach niezabytkowych – ogółem i według typu gminy (w %; gminy, które realizowały tego typu działania w latach 2014-2021)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 17. Gminy według źródeł finansowania działań o charakterze rewitalizacyjnym/rewaloryzacyjnym w parkach niezabytkowych – ogółem i według typu gminy (w %)

* uwzględniono wszystkie wypowiedzi respondentów
Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Z uwagi na konstrukcję kwestionariusza, na pytanie to odpowiadały także osoby, które nie wykazały, że w latach 2014-2021 prowadziły działań o charakterze rewitalizacyjnym/rewaloryzacyjnym w parkach niezabytkowych. Biorąc zatem pod uwagę wszystkich, którzy posiadają parki niezabytkowe, znacznie większe znaczenie przywiązywano środkom własnym – blisko połowa z nich wskazywała na ten właśnie wariant, a więc odsetek ten był nawet nieco wyższy niż udział podmiotów łączących źródła własne i zewnętrzne (rys. 17). Dotyczyło to szczególnie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich (46-50%). Przy takim ujęciu odpowiedzi, znacząca część wariantów „inne” stanowiły odpowiedzi „nie dotyczy” (nie prowadzono działań rewitalizacyjnych w parkach niezabytkowych).

Stan i potencjał parków zabytkowych w jednostkach samorządu terytorialnego

Posiadanie parków zabytkowych według cech gmin

Parki zabytkowe będące własnością samorządu funkcjonują (samodzielnie lub wspólnie z parkami niezabytkowymi) w 571 gminach, a więc w 41% ogółu badanych gmin (tab. 13).

Wyraźne są przy tym różnice między województwami – w ogólnej liczbie gmin w badanych województwach jednostki będące

Tabela 13. Gminy, w których własnością samorządu są parki zabytkowe – ogółem i według województw

Województwo	n	%	
		ogólna liczba gmin posiadających parki = 100	ogólna liczba gmin = 100
Ogółem	571	75,0	40,9
Dolnośląskie	73	80,2	57,5
Kujawsko-pomorskie	53	79,1	41,1
Lubelskie	41	80,4	34,,7
Lubuskie	19	67,9	46,3
Łódzkie	33	78,6	44,0
Małopolskie	33	62,3	27,5
Mazowieckie	33	73,3	36,7
Opolskie	20	80,0	55,6
Podkarpackie	33	84,6	37,1
Podlaskie	9	40,9	16,1
Pomorskie	25	73,5	38,5
Śląskie	33	54,1	27,3
Świętokrzyskie	12	85,7	33,3
Warmińsko-mazurskie	25	64,1	32,1
Wielkopolskie	97	85,1	58,1
Zachodniopomorskie	32	88,9	68,1

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Tabela 14. Gminy, w których własnością samorządu są parki zabytkowe według typu gminy

Typ gminy	n	%	
		ogólna liczba jst posiadających parki w gminach danego typu = 100	ogólna liczba jst w gminach danego typu = 100
Gmina wiejska	281	82,2	33,9
Gmina miejsko-wiejska	184	71,6	48,8
Gmina miejska	65	58,0	47,8
Miasto na prawach powiatu	41	83,7	77,4

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

w posiadaniu parków stanowią od 16% w woj. podlaskim i ok. 27% w woj. małopolskim i śląskim po ponad 50% w woj. dolnośląskim, opolskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim (68%). Biorąc pod uwagę wszystkie gminy, które deklarowały choć jeden rodzaj parków, gminy, w których znajdują się „samorządowe” parki zabytkowe stanowiły 3/4 (tab. 13). W takim ujęciu rozkład według województw jest podobny do omawianego uprzednio, choć warto zauważyć, że np. w woj. świętokrzyskim, podkarpackim, kujawsko-pomorskim, lubelskim, mazowieckim, różnice są większe. Wynika to z ogólnie niskiej liczby parków w tych gminach (parki zabytkowe funkcjonują w ok. 1/3 jst, a stanowią one ponad 3/4 gmin z parkami w tych województwach, w tym nawet 86% w Świętokrzyskiem, co stanowi jeden z najwyższych wskaźników, porównywalny z woj. podkarpackim, wielkopolskim i zachodniopomorskim – 85-89%).

Biorąc pod uwagę typ gminy, udział gmin z parkami zabytkowymi jest największy w miastach na prawach powiatu (77,4%, ok.

84% mających parki tego typu jst), zaś w gminach wiejskich jest najniższy (odpowiednio, ok. 34% i 82%). W gminach miejsko-wiejskich i miejskich parki zabytkowe funkcjonują w blisko połowie jst (tab. 14).

Wielkość gminy, mierzona liczbą mieszkańców, również ma w tym względzie znaczenie – parki zabytkowe deklarowano w mniej więcej co dziesiątej gminie do 3 tys. mieszkańców, w mniej więcej co trzeciej jst zamieszkiwanej przez 3-5 tys. osób (tab. 15). Gminy posiadające parki zabytkowe będące własnością samorządu to przynajmniej połowa jst o liczbie mieszkańców powyżej 30 tys. Najwyższy odsetek jest w gminach 100-500 tys. (83%).

W 2/3 badanych gmin, w których zlokalizowany jest park zabytkowy, deklarowano tylko jeden obiekt (tab. 16). Dotyczy to 2/3 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, a w przypadku gmin miejskich (w przeciwieństwie do parków niezabytkowych) stanowią one nawet więcej, bo 80%. W przypadku miast na prawach powiatu jeden park zabytkowy zlokalizowany jest w dwóch na pięciu jst.

Tabela 15. Gminy, w których własnością samorządu są parki zabytkowe według liczby mieszkańców

Liczba mieszkańców	n	%	
		ogólna liczba jst posiadających parki w gminach o danej liczbie mieszkańców = 100	ogólna liczba jst w gminach o danej liczbie mieszkańców = 100
Do 3 tys.	12	66,7	13,5
3-5 tys.	96	74,4	32,4
5-10 tys.	208	80,9	41,8
10-20 tys.	122	68,9	39,7
20-30 tys.	37	60,7	50,0
30-50 tys.	38	76,0	67,9
50-100 tys.	30	85,7	76,9
100-500 tys.	24	88,9	82,8
Powyżej 500 tys.	4	66,7	66,7

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Tabela 16. Liczba parków zabytkowych, które są własnością samorządu – ogółem i według typu gminy

Wyszczególnienie	Ogółem	Typ gminy			
		Gmina wiejska	Gmina miejsko-wiejska	Gmina miejska	Miasto na prawach powiatu
Mediana	1	1	1	1	2
Liczba gmin					
1	369	180	120	52	17
2	101	55	29	8	9
3	35	16	13	1	5
4 lub więcej	66	30	22	4	10
Odsetek gmin					
1	64,6	64,1	65,2	80,0	41,5
2	17,7	19,6	15,8	12,3	22,0
3	6,1	5,7	7,1	1,5	12,2
4 lub więcej	11,6	10,7	12,0	6,2	24,4

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Z kolei 4 lub więcej parków zabytkowych deklarowano w ok. 12% ogółu badanych gmin dysponujących takimi parkami, z tego w co czwartym mieście na prawach powiatu wobec tylko 5% gmin miejskich i 11-12% gmin wiejskich i miejsko-wiejskich. Mediana wynosi 1 dla gmin wiejskich, miejsko-wiejskich i miejskich, zaś 2 dla miast na prawach powiatu. Dla wszystkich gmin, które dysponują takimi parkami, mediana wynosi 1. Nie więcej niż dwa parki ma łącznie 82% badanych gmin, w tym 84% gmin wiejskich, 81% gmin wiejsko-miejskich, 92% gmin miejskich i 64% miast na prawach powiatu. Na podstawie tych danych można szacować, że w badanych gminach zlokalizowanych jest łącznie ok. 1000 parków zabytkowych, będących w zasobach samorządów.

Tylko jednym parkiem zabytkowym dysponuje większość gmin w poszczególnych województwach (tab. 17). Mediana liczby parków zabytkowych wynosi 1 dla większości województw, a tylko dla dwóch województw (zachodniopomorskiego i kujawsko-pomorskiego) wynosi 2. Udział gmin,

w których funkcjonują przynajmniej 3 parki waha się od ok. 5% dla woj. lubuskiego (1 gmina z min. 4 parkami zabytkowymi) do 44% (woj. zachodniopomorskie z 14 gminami z taką liczbą parków). Liczba gmin z minimum czterema parkami zabytkowymi waha się, wśród badanych, od 1 (woj. lubelskie, lubuskie, podlaskie i pomorskie) do 9-11 (woj. dolnośląskie, zachodniopomorskie i kujawsko-pomorskie).

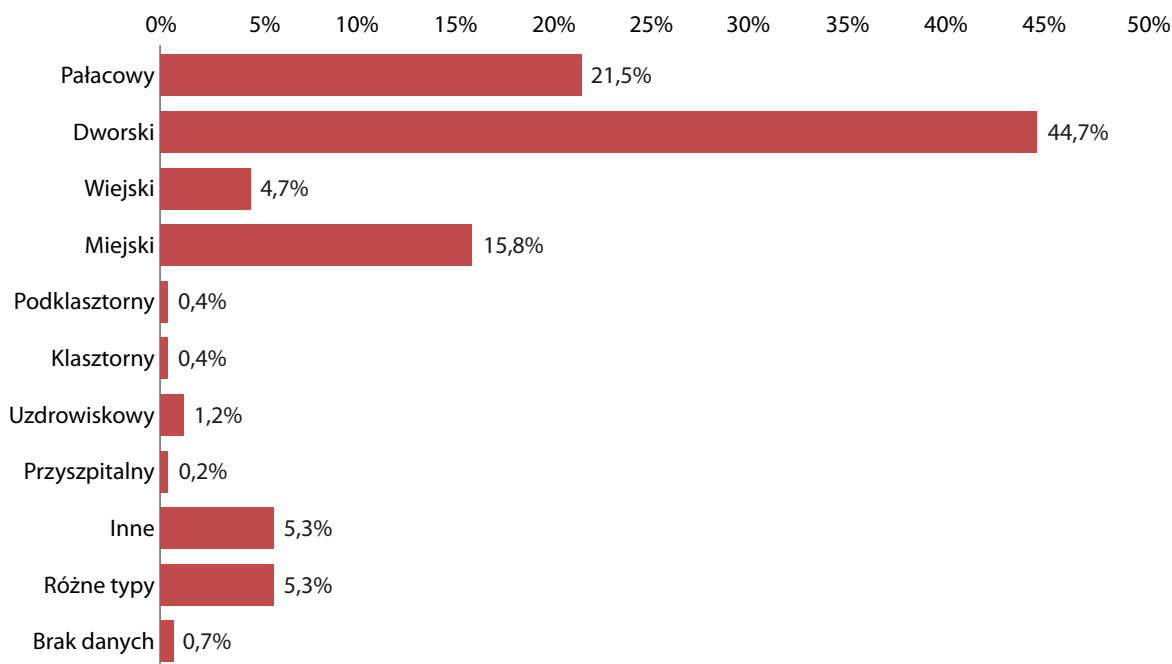
Biorąc pod uwagę gminy, w których zlokalizowane są parki zabytkowe pozostające w zasobach samorządów, blisko połowa z nich (44,7%) to parki dworskie (rys. 18). Zlokalizowane są one w 255 badanych gminach. Kolejne co do znaczenia są parki pałacowe, które funkcjonują w 123 badanych gminach (21,5%), a także parki miejskie (n = 90, 15,8%). Znacznie mniejsze znaczenie mają natomiast parki wiejskie (4,7%, n = 27), a zwłaszcza parki klasztorne i przyklasztorne (funkcjonujące w dwóch gminach), przyszpitalne (w jednej gminie) i uzdrowskowe (7 gmin, 1,3%).

Tabela 17. Gminy, w których własnością samorządu są parki zabytkowe według liczby parków i województw

Województwo	Liczba gmin według liczby parków zabytkowych				Odsetek gmin w województwie o liczbie parków			Mediana liczby parków
	1	2	3	4 i więcej	1	2	3 i więcej	
Dolnośląskie	43	14	7	9	58,9	19,2	21,9	1
Kujawsko-pomorskie	23	14	5	11	43,4	26,4	30,2	2
Lubelskie	32	6	2	1	78,0	14,6	7,3	1
Lubuskie	12	6	0	1	63,2	31,6	5,3	1
Łódzkie	29	0	1	3	87,9	0,0	12,1	1
Małopolskie	25	6	0	2	75,8	18,2	6,1	1
Mazowieckie	26	2	1	4	78,8	6,1	15,1	1
Opolskie	10	4	2	4	50,0	20,0	30,0	1
Podkarpackie	27	3	0	3	81,8	9,1	9,1	1
Podlaskie	7	1	0	1	77,8	11,1	11,1	1
Pomorskie	14	8	2	1	56,0	32,0	12,0	1
Śląskie	20	5	3	5	60,6	15,2	24,3	1
Świętokrzyskie	6	1	3	2	50,0	8,3	41,7	1
Warmińsko-mazurskie	17	5	0	3	68,0	20,0	12,0	1
Wielkopolskie	65	21	5	6	67,0	21,6	11,4	1
Zachodniopomorskie	13	5	4	10	40,6	15,6	43,8	2

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 18. Rodzaje parków zabytkowych będących w zasobach samorządów (w %, n = 571)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Ok. 10% badanych wskazało na inne typy parków niż wyżej wymienione, w tym 5,5% na to, że na ich terenie funkcjonują różne typy parków zabytkowych. Odpowiedzi były następujące:

- 2 parki pałacowe, 1 park dworski,
- część układu urbanistycznego będącego pozostałością po uzdrowisku,
- dawne cmentarze ewangelickie,
- dekoracyjno-leśny,
- dwa parki dworskie, jeden miejski wybudowany na terenie dawnego zamku krzyżackiego,
- dworski i miejski,
- dworski i przyklasztorny,
- dworski, krajobrazowy,
- dworski, pałacowy, miejski,

- dworsko-parkowy,
- jeden park jest pałacowy, pozostałe 2 są parkami wiejskimi,
- jeden park miejski i jeden typ swobodny,
- jeden park to założenie dworsko-pałacowe, a drugi park to park wiejski,
- każdy park ma inny,
- kilka różnych typów,
- krajobrazowo-naturalistyczny,
- krajobrazowy (2 jst),
- leśny,
- miejski i krajobrazowy,
- miejski, dworski, pałacowy, dworski,
- militarny,
- na terenie gminy znajdują się 3 parki dworskie, 1 pałacowy oraz 1 nieużytkowy,
- na terenie miasta Park Miejski w założeniu pałacowym, dwa parki na terenach wiejskich,
- pałacowe, dworskie, miejskie, wiejskie,
- pałacowo-dworski,
- pałacowo-miejski,
- pałacowo-parkowy,
- pałacowy, dworski (2 jst),
- pałacowy, miejski,
- park - pozostałości po fortyfikacji i park cmentarny,
- park - były cmentarz, usytuowany kościół wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO,
- park dworski wpisany do gminnej ewidencji zabytków (nie wpisany do rejestru zabytków),
- park dworski, park willowy,
- park dworsko-pałacowy, park wiejski,
- park krajobrazowy, park krajobrazowy w zespole parkowo-dworsko-folwarcznym,
- park kulturowy,
- park miejski i pałacowy,
- park miejski oraz parki podworskie,
- park miejski, park wiejski,
- park o charakterze leśnym, park dworski, park pałacowy,
- park pałacowy, park dworski,
- park pałacowy, park miejski,
- park poddworski (4 jst),
- park przy cmentarzu,
- park przy domu Carla i Gerharta Hauptmannów,
- park przy Domu Pomocy Społecznej - o charakterze przy-pałacowym,
- park przy willi Adelajdy jako część zespołu zamkowo-parkowego,
- park przypałacowy - przekształcony w miejski (po zniszczeniu pałacu podczas działań wojennych), w naszym parku występuje teren rekreacyjny z wydzielonym placem i infrastrukturą pod montaż plenerowych scen (w wielkości zależnej od potrzeb imprezy).

- park sanatoryjny w zespole sanatorium,
- park uzdrowiskowy, parki dworskie, parki wiejskie,
- pierwszy dworski, drugi typu leśnego z drzewami gatunku dąb, pozostałość dawnej dąbrowy,
- trzy parki miejskie i jeden pałacowy.
- park w zespole dworsko-parkowym,
- park zamkowy (2 jst),
- park zdrojowy,
- parkowo-pałacowy,
- pierwszy dworski, drugi typu leśnego z drzewami gatunku dąb, pozostałość dawnej dąbrowy,
- planty (pozostałości wałów wokół Starego Miasta),
- po byłych cmentarzach,
- przedpola fortów pierścienia fortecznego,
- przyzamkowy,
- teren cmentarza ewangelickiego,
- tereny zielone o założeniu parkowym,
- 3 parki miejskie i jeden pałacowy,
- wokół willi,
- założenie ogrodowo-parkowe,
- założenie parkowe krajobrazowe,
- zespoły dworsko-parkowe, z czego 2 obecnie to tereny szkół podstawowych,
- Zlokalizowany na obszarze chronionego zabytkowego układu urbanistycznego starej osady rybackiej. Na jego terenie są eksponowane pozostałości kościoła (fundamenty) oraz cmentarz z okresu XVII-XIX w.

Analizując rodzaje parków zabytkowych według typów gmin (tab. 18) można wyciągnąć następujące wnioski:

- w gminach wiejskich najliczniejsze są parki dworskie,
- w gminach miejskich i w miastach na prawach powiatu najliczniejsze są parki miejskie,
- w gminach miejsko-wiejskich struktura jest bardziej zróżnicowana, przy czym po blisko 1/3 gmin ma parki dworskie lub pałacowe,
- parki wiejskie występują rzadko – co naturalne, występują tylko w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich, przy czym ich udział jest niewielki (5-6,5%),
- parki pałacowe są ważną kategorią parków zabytkowych (drugą co do popularności) we wszystkich typach gmin poza miastami na prawach powiatu.

Funkcje parków zabytkowych

Oceniając funkcje parków zabytkowych, większość przedstawicieli gmin dysponujących takimi obiektami (ok. 70%) wskazywali na funkcję rekreacyjno-integracyjną (np. miejsca spędzania czasu wolnego). W blisko 2/3 tych gmin wskazywano na funkcję przyrodniczą (m.in. klimatyczną, hydrologiczną, wspieranie równowagi środowiska). Ważna jest też funkcja kulturowa, na którą wskazywano w ponad

1/3 gmin. Mniejsze znaczenie postrzegane jest w funkcji wizerunkowej (26%), turystycznej (21%) i edukacyjnej (17%) – rys. 19.

Wśród innych funkcji wymieniono:

- dla parku uzdrowskiego - przyrodnicza, wizerunkowa, rekreacyjna, turystyczna, zaś dla parków wiejskich - funkcja przyrodnicza, kulturowa;
- funkcja historyczna;
- organizacja imprez masowych (m.in. festiwale, targi regionalne, zabawa sylwestrowa);
- Park Miejski pełni funkcję rekreacyjną, Park Pałacowy - funkcja przyrodnicza;
- rehabilitacyjna;
- rekreacyjna;
- wypoczynkowo-rehabilitacyjny;
- stacja uzdatniania wody, ujęcia wody, droga;

Tabela 18. Liczba parków zabytkowych, które są własnością samorządu według typu gminy

Wyszczególnienie	Typ gminy			
	Gmina wiejska	Gmina miejsko-wiejska	Gmina miejska	Miasto na prawach powiatu
Liczba gmin				
Pałacowy	58	48	13	4
Dworski	181	65	6	3
Wiejski	18	9	0	0
Miejski	0	32	31	26
Inne	12	14	12	5
Różne typy	10	15	2	3
Odsetek gmin				
Pałacowy	20,8	26,2	20,3	9,8
Dworski	64,9	35,5	9,4	7,3
Wiejski	6,5	4,9	0,0	0,0
Miejski	0,4	17,5	48,4	63,4
Inne	3,9	7,7	18,8	12,2
Różne typy	7,5	15,8	20,3	17,1

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 19. Gminy według oceny funkcji parków zabytkowych (w %, n = 571)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

- tereny szkół;
- w zabytkowym pałacu znajduje się szkoła;
- „W chwili obecnej nie pełni żadnej funkcji, gdyż podlega pod nadzór konserwatora zabytków i środki jakie były potrzebne gmina nie posiadała z nie otrzymała wsparcia od konserwatora”.

W miastach na prawach powiatu podobne wysokie znaczenie przypisywano funkcji rekreacyjno-integracyjnej (93%) i przyrodniczą (80%) – tab. 19. Te dwie funkcje są najważniejsze dla wszystkich typów gmin, aczkolwiek odsetek wskazujących na nie badanych był niższy, odpowiednio 63% i 60% w przypadku gmin wiejskich, 72% i 62% gmin miejsko-wiejskich oraz 83% i 70% gmin miejskich. We wszystkich typach gmin trzecia co do znaczenia jest funkcja kulturowa parków zabytkowych (34-44% wskazań). Odsetki wskazań dotyczących funkcji wizerunkowej są podobne we wszystkich typach gmin (22-29%) i edukacyjnej (16-20%). Natomiast funkcja turystyczna była wskazywana wyraźnie rzadziej w gminach wiejskich niż w pozostałych (14% vs. 26-31%) – tab. 19.

Infrastruktura parków zabytkowych

Spośród różnych obiektów infrastruktury, które zainstalowano w parkach zabytkowych (tym razem analizowanych łącznie, bez ograniczenia do parków rewitalizowanych bądź rewaloryzowanych, jak to miało miejsce w przypadku parków niezabytkowych) najpopularniejsze rozwiązania to alejki dla pieszych (dotyczy to ok. 77% badanych jst), ławki (72%) i kosze na śmieci (70%). Oświetlenie wymieniano w blisko 2/3 badanych gmin (rys. 20). Kolejne obiekty wymieniane były wyraźnie rzadziej – w przypadku tablic informacyjnych, placów zabaw dla dzieci i stawów odsetek wskazań sięga 37-46%), natomiast pozostałe

elementy – nie częściej niż w trzech na dziesięć jst. Marginalne znaczenie miały zamglawiacze (wymienione w 4 gminach, 0,7% gmin mających parki zabytkowe), a także ścieżki rolkowe i parki linowe (ok. 2%).

Na rys. 21 wypowiedzi te pogrupowano według rodzaju infrastruktury. Odsetki wskazują, jaka część gmin posiadających parki zabytkowe zainstalowała przynajmniej jedno rozwiązanie w ramach infrastruktury danego rodzaju. Najpopularniejsze jest wyposażenie ogrodu i mała architektura oraz infrastruktura komunikacyjna – wskazano na nie w 78% badanych gmin. W blisko 2/3 jst wskazano na infrastrukturę techniczną, a tylko w niespełna co czwartej gminie – na infrastrukturę kulturalną. Pozostałe rodzaje infrastruktury wymieniono w nieco ponad połowie gmin. Żadnego z analizowanych rozwiązań nie zainstalowano w 47 gminach (8,2% gmin z parkami zabytkowymi), a rozwiązania tylko z jednego obszaru – w 6,7% gmin. Analizując podejście do różnorodności wdrażanych szczegółowych rozwiązań infrastrukturalnych można wnioskować, że średnio rzecz biorąc w gminach wdrażano 7,6 z analizowanych, w połowie gmin ich liczba nie była niższa niż 7. 3/4 gmin wdrożyło nie więcej niż 11 rozwiązań, a tylko pojedyncze gminy (łącznie 2,5%) – ponad 17. Natomiast dla wariantów od 1 do 11 rozwiązań odsetki wskazań są dość podobne – wahają się od 6,3 do 8,4% (rys. 22).

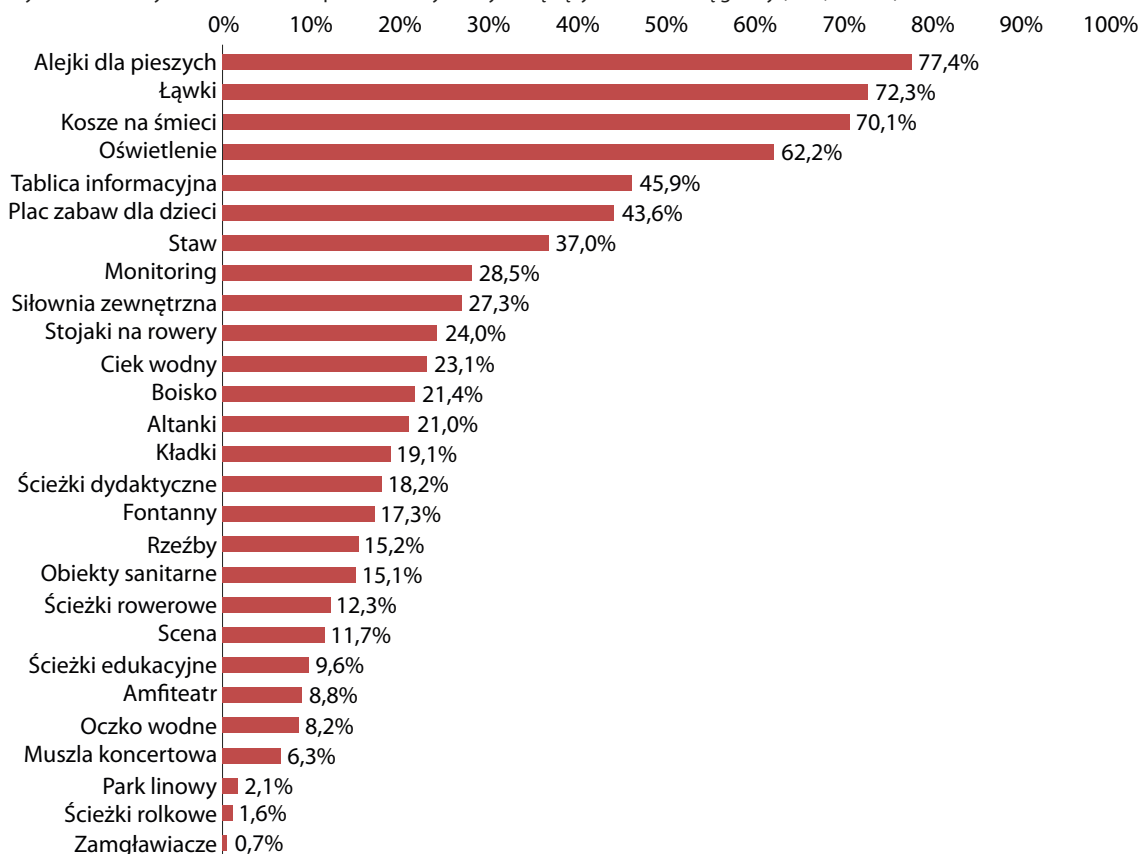
Analizując szczegółowe rozwiązania w ramach danego rodzaju infrastruktury, dane z rys. 20 pogrupowano według tego kryterium (rys. 23). Jak widać, w przypadku infrastruktury technicznej najczęściej wskazywano na oświetlenie (ok. 62% jst). Analizując bardziej szczegółowo odpowiedzi w tym zakresie zauważmy, że spośród trzech analizowanych tu rozwiązań

Tabela 19. Funkcje parków zabytkowych w opinii przedstawicieli gmin według typu gminy (w %, liczba gmin danego typu posiadających w zasobach parki zabytkowe = 100)

	Gmina wiejska	Gmina miejsko-wiejska	Gmina miejska	Miasto na prawach powiatu
Funkcja przyrodnicza (m.in. klimatyczna, hydrologiczna, wspieranie równowagi środowiska)	60,1%	63,0%	66,2%	78,0%
Funkcja edukacyjna (m.in. ścieżki przyrodnicze)	16,0%	17,4%	20,0%	19,5%
Funkcja rekreacyjno-integracyjna (m.in. miejsca spędzania czasu wolnego)	62,2%	71,2%	80,0%	90,2%
Funkcja turystyczna (m.in. oferta dla zwiedzających)	14,2%	25,5%	30,8%	26,0%
Funkcja kulturowa (m.in. budowanie dziedzictwa historycznego)	33,5%	39,1%	43,1%	39,0%
Funkcja wizerunkowa (m.in. element promocji)	28,5%	22,3%	26,2%	24,4%
Inne	3,9%	1,6%	3,1%	0,0%

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 20. Elementy infrastruktury zainstalowane w parkach zabytkowych będących własnością gminy (w %, n= 571)

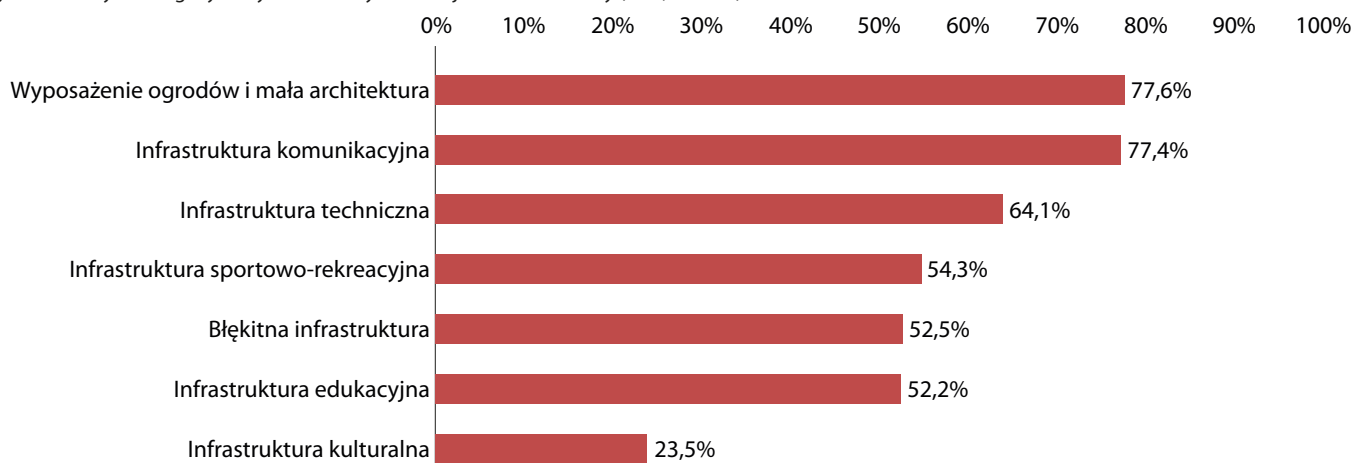
Źródło: badanie NIST (2022 r.)

technicznych na jedno wskazywano w połowie gmin (52%), na dwa – w ok. 1/3 (31%), a na trzy – w 17%.

Jeśli chodzi o infrastrukturę komunikacyjną, zdecydowanie najpopularniejsze są alejki dla pieszych (77,4% jst – rys. 23). Większość gmin (84%) wdrożyła tylko jedno z analizowanych rozwiązań i były to właśnie alejki dla pieszych. 67 gmin (15% ogółu gmin z rozwiązaniami komunikacyjnymi) zainstalowały w parkach zabytkowych 2 rozwiązania (zwykle alejki i ścieżki rowerowe), zaś 6 (1,1%) – wszystkie trzy.

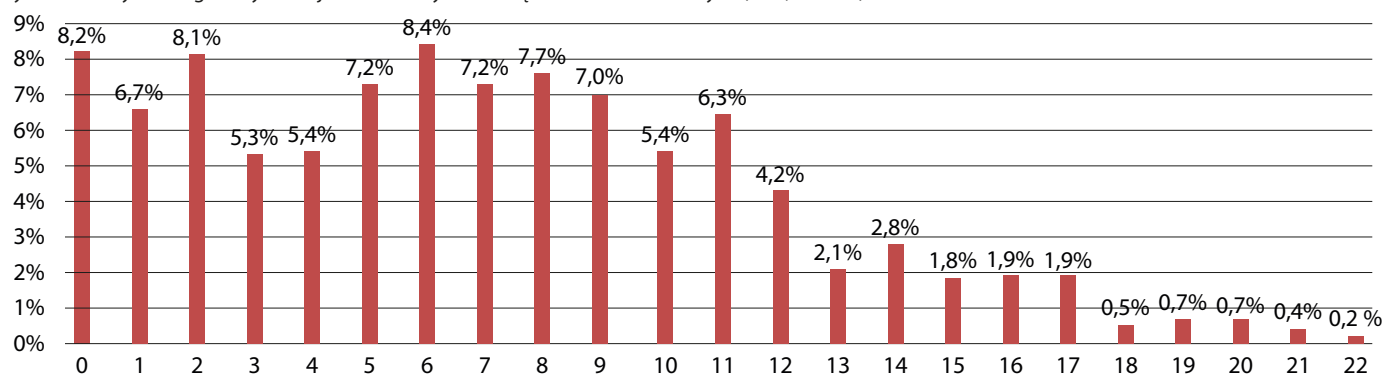
Najbardziej zróżnicowana jest oferta wyposażenia ogrodu i małej architektury – trzy lub więcej z ośmiu badanych prac wdrożyło 60% gmin, w tym dwa lub trzy – łącznie blisko połowa. W tej grupie zdecydowanie najczęściej wymieniano ławki i kosze na śmieci (po blisko 3/4 jst – rys. 21). Pozostałe obiekty cieszą się podobnym zainteresowaniem (15-24% jst). Tylko jedno z tych rozwiązań zastosowano w co dziesiątej gminie inwestującej w wyposażenie tego typu i były to najczęściej ławki lub kosze na śmieci. Kładki, altanki, fontanny oraz stojaki

Rys. 21. Gminy według wykorzystania różnych rodzajów infrastruktury (w %, n = 571)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 22. Gminy według liczby rodzajów wdrażanych rozwiązań infrastrukturalnych (w %, n = 571)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

na rowery pojawiały się we wszystkich gminach, które wymieniły przynajmniej 7 elementów wyposażenia tego typu, mniej uniwersalny charakter miały rzeźby, a zamglawiacze stanowiły bardzo rzadki element wyposażenia parków zabytkowych.

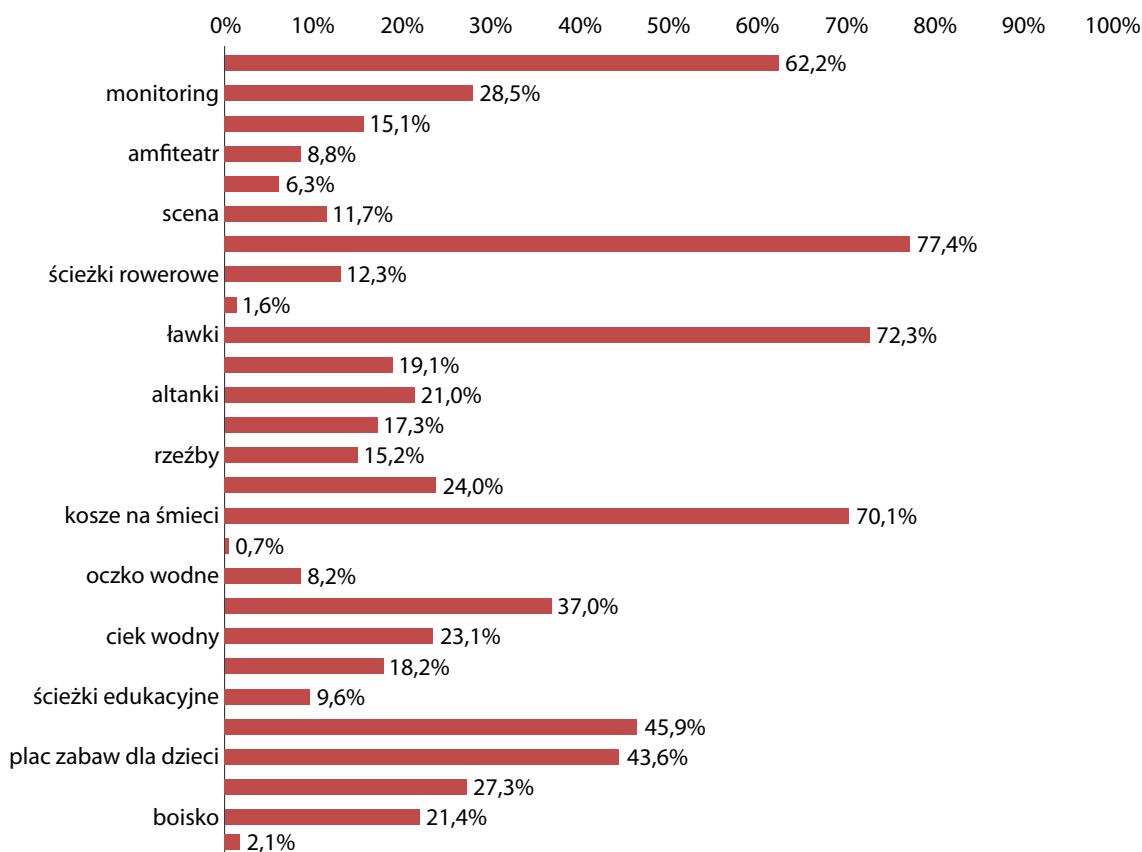
W 3/4 jst, w których zainstalowano błękitną infrastrukturę, zdecydowano się na jedno rozwiązanie (zwykle – dla 2/3 z nich – był to staw), w 21% - na dwa (staw i ciek wodny), a w 4% na trzy. W parkach zabytkowych najczęściej zagospodarowywano teren przez staw (dotyczy to mniej więcej dwóch na pięć gmin).

W przypadku infrastruktury kulturalnej każde z rozwiązań wskazywano rzadko (6-12% jst). Tylko jedno z trzech

analizowanych wdrożyła co piąta gmina (zwykle były to tablice informacyjne), a dwa (zwykle tablice i ścieżki dydaktyczne) – tylko 2%, zaś wszystkie trzy – zaledwie 0,5%. Gdy ograniczono się do jednego lub dwóch rozwiązań zwykle była to scena i/ lub amfiteatr.

Z kolei jeśli chodzi o infrastrukturę edukacyjną, zdecydowanie najczęściej (w blisko połowie badanych gmin mających parki zabytkowe) wymieniano tablice informacyjne. Ścieżki dydaktyczne (prezentujące atrakcje przyrodnicze, historyczne itp.) zainstalowane są w parkach zabytkowych w co piątej gminie, a edukacyjne (o charakterze oświatowym) – w co dziesiątej

Rys. 23. Elementy infrastruktury zainstalowane w parkach zabytkowych będących własnością gminy w podziale według rodzaju infrastruktury (w %, n = 571)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Tabela 20. Gminy według rodzaju podjętych prac w parkach zabytkowych i typu gminy

Średnia liczba rozwiązań (spośród analizowanych 22)	5,9	7,7	11,0	12,3
% Ogółu gmin podejmujących takie działania w parkach zabytkowych w danym typie gmin				
Wyposażenie ogrodu i mała architektura	67,	83,2	93,8	95,1
Infrastruktura komunikacyjna	66,2	83,7	93,8	100,
Infrastruktura techniczna	49,1	71,7	90,8	90,2
Infrastruktura sportowo-rekreacyjna	47,0	53,8	69,2	82,9
Błękitna infrastruktura	52,0	51,6	47,7	68,3
Infrastruktura edukacyjna	39,9	59,2	72,3	73,2
Infrastruktura kulturalna	12,8	27,2	41,5	51,2

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

(rys. 23). W 2/3 gmin deklarujących infrastrukturę edukacyjną zastosowano tylko jedno rozwiązanie, w blisko co czwartej – dwa, a w co dziesiątej – trzy.

W przypadku infrastruktury sportowej najbardziej popularne są place zabaw dla dzieci (blisko połowa wskazań, 44%) – rys. 23. Po ok. 40% instalujących tę infrastrukturę gmin sięgano po jedno lub dwa rozwiązania, w 16% - po trzy z czterech analizowanych, a tylko w czterech gminach wskazano na wszystkie. Jedynym elementem infrastruktury sportowej były przede wszystkim place zabaw (60%) lub boiska (25%). Jeśli wdrażano 2 rozwiązania, to zwykle łączono place zabaw i siłownie zewnętrzne, a jeśli dochodziło trzecie, to były to boiska.

Liczba zainstalowanych w parkach zabytkowych obiektów infrastruktury różnego typu waha się średnio od ok. 6 w gminach wiejskich, przez 8 w miejsko-wiejskich po 11-12 w gminach miejskich i miastach na prawach powiatu (tab. 20). Stopień wdrożenia infrastruktury różnego typu jest największy w dwóch ostatnich typach jst. Infrastruktura komunikacyjna oraz wyposażenie ogrodu i mała architektura to rozwiązania wdrożone w niemal wszystkich albo we wszystkich gminach miejskich i miastach na prawach powiatu dysponujących parkami zabytkowymi, tylko nieco niższe odsetki (ok. 90%) dotyczą infrastruktury technicznej. Infrastruktura kulturalna jest w nich dużo rzadsza (ok. połowa gmin), aczkolwiek i tak 2-3 razy częstsza niż w pozostałych typach gmin. Relatywnie rzadko wskazywano też na błękitną infrastrukturę (w gminach wiejskich, miejsko-wiejskich i miejskich odsetek jest analogiczny – ok. 50%). Zdecydowanie najrzadziej wskazywano na infrastrukturę kulturalną w parkach zabytkowych w gminach wiejskich (13%), a najczęściej – na infrastrukturę komunikacyjną w miastach na prawach powiatu (100%).

Rozwiązaniem, które jest zainstalowane we wszystkich jst są alejki dla pieszych w miastach na prawach powiatu (100%). We wszystkich typach gmin wysoki stopień wykorzystania infrastruktury w parkach zabytkowych dotyczy właśnie alejek, ale też ławek, koszy na śmieci i oświetlenia – odsetki są najwyższe we wszystkich typach gmin, choć wahają się od 48-66% dla gmin wiejskich przez 68-84% w gminach miejsko-wiejskich i 91-94% w gminach miejskich po 90-100% w miastach na prawach powiatu (tab. 21). Z kolei niezależnie od typu jst zdecydowanie najrzadsze są zamglawiacze (w ogóle niestosowane w badanych gminach wiejskich i miejsko-wiejskich i tylko w 2% miejskich i 7% miast na prawach powiatu), ścieżki rolkowe (brak ich w gminach wiejskich, w miejsko-wiejskich – 2%, w pozostałych – 5%) oraz parki linowe (6% w gminach miejskich, 1-2% w pozostałych). W gminach wiejskich znacznie rzadziej niż w pozostałych wskazywano na ścieżki rowerowe w parkach zabytkowych, jak również na muszle koncertowe, amfiteatry, fontanny, oczka wodne (nie więcej niż 5% wskazań), a także rzeźby, sceny, ścieżki edukacyjne i obiekty sanitarne (poniżej 10%). Zamglawiacze, ścieżki rolkowe, parki linowe, muszle koncertowe, amfiteatry i oczka wodne są też bardzo rzadkie w parkach zabytkowych gmin miejsko-wiejskich (poniżej 10%), w gminach miejskich i miastach na prawach powiatu tak niskie odsetki dotyczą trzech pierwszych rozwiązań (zamglawiacze, ścieżki rolkowe, parki linowe). Na tle pozostałych wyróżniają się z kolei *in plus* miasta na prawach powiatu jako użytkownicy placów zabaw dla dzieci (ma je w parkach zabytkowych 83% tych jst), tablic informacyjnych (73%), obiektów sanitarnych, fontann, stawów, rzeźb (50-60%), a wespół z gminami miejskimi wyróżniają się pod względem zapewnienia w parkach

oświetlenia (ok. 90%), monitoringu (60% dla gmin miejskich), siłowni zewnętrznych (45-61%), stojaków na rowery (51-56%), ścieżek rowerowych (31-42%).

Rozwiązania infrastrukturalne w parkach zabytkowych wdrożono w większości gmin we wszystkich województwach, jednak odsetek ten jest zróżnicowany – od 72% w woj. świętokrzyskim, 81-83% - w woj. wielkopolskim i śląskim, w pozostałych województwach odsetek ten przekracza 90%, a w małopolskim, opolskim, podlaskim i zachodniopomorskim przynajmniej jeden typ obiektów wymieniano we wszystkich gminach (tab. 21). Średnia liczba wdrożonych rozwiązań infrastrukturalnych waha się od ok. 5 w woj. warmińsko-mazurskim i lubelskim po 10 w Śląskiem. Jeśli chodzi o najważniejsze rozwiązania infrastrukturalne w parkach zabytkowych, ich lista jest analogiczna we wszystkich województwach – wskazywano alejki dla pieszych, ławki i kosze na śmieci, a także oświetlenie

(choć tu odsetki są bardziej zróżnicowane, wahają się od 32% do 100%, a dla połowy województw jest to mniej niż 2/3), a niższy udział gmin, w których je zastosowano odnotowuje się w woj. warmińsko-mazurskim. Jeśli chodzi o poniższe rozwiązania wyróżniają się przy tym (tab. 21):

- tablice informacyjne, ścieżki rowerowe, sceny – woj. podlaskie (odpowiednio, 78% i 33% jst),
- stawy – woj. kujawsko-pomorskie, mazowieckie, wielkopolskie i łódzkie (ok. 50%),
- siłownie zewnętrzne – woj. mazowieckie, opolskie i pomorskie (ok. 40%),
- boiska – woj. mazowieckie i małopolskie (odpowiednio, 36% i 30%),
- place zabaw, stojaki na rowery i fontanny – woj. śląskie (odpowiednio, 70%, 48% i 42%),
- muszle koncertowe – woj. śląskie i świętokrzyskie (ok. 25%),

Tabela 21. Gminy według rodzaju podjętych prac w parkach zabytkowych i typu gminy (jako procent ogółu gmin podejmujących takie działania w parkach zabytkowych w danym typie gmin)

Wyszczególnienie	Gmina wiejska	Gmina miejsko-wiejska	Gmina miejska	Miasto na prawach powiatu
Oświetlenie	47,7	67,9	90,8	90,2
Monitoring	16,4	31,0	60,0	51,2
Obiekty sanitarne	6,0	14,7	32,3	51,2
Amfiteatr	3,9	9,8	16,9	24,4
Muszla koncertowa	1,4	6,5	15,4	24,4
Scena	8,2	14,1	18,5	14,6
Alejki dla pieszych	66,2	83,7	93,8	100,0
Ścieżki rowerowe	2,5	14,1	30,8	41,5
Ścieżki rolkowe	0,0	2,2	4,6	4,9
Ławki	60,1	79,9	92,3	90,2
Kładki	11,7	21,7	30,8	39,0
Altanki	16,7	20,1	29,2	41,5
Fontanny	4,6	19,0	41,5	58,5
Rzeźby	5,3	15,2	33,8	53,7
Stojaki na rowery	14,9	21,2	50,8	56,1
Kosze na śmieci	57,7	76,1	90,8	95,1
Zamglawiacze	0,0	0,0	1,5	7,3
Oczko wodne	5,0	8,7	13,8	19,5
Staw	36,3	37,5	32,3	46,3
Ciek wodny	20,3	21,7	30,8	36,6
Ścieżki dydaktyczne (prezentują atrakcje przyrodnicze, historyczne itp.)	12,1	19,0	38,5	24,4
Ścieżki edukacyjne (charakter oświatowy)	6,8	10,3	16,9	14,6
Tablica informacyjna	34,2	51,6	63,1	73,2
Plac zabaw dla dzieci	33,8	44,6	58,5	82,9
Siłownia zewnętrzna	20,6	23,9	44,6	61,0
Boisko	22,8	21,7	12,3	24,4
Park linowy	1,1	2,2	6,2	2,4

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

- rzeźby – woj. śląskie, lubuskie, małopolskie (ok. 30%),
- monitoring i obiekty sanitarne – woj. małopolskie (odpowiednio, 52% i 33%).

Rodzaj rozwiązań infrastrukturalnych w parkach zabytkowych jest też zróżnicowany według typu parku, choć we wszystkich typach parków lista najczęściej stosowanych obiektów infrastruktury jest podobna i obejmuje podstawowe elementy: alejki dla pieszych, ławki, kosze na śmieci i oświetlenie (tab. 23). Najbardziej holistycznie podchodzi się do infrastruktury w parkach miejskich (średnio 11 rodzajów infrastruktury) i w parkach łączących różne typy (10), zaś najmniej, tj. 5-6 w parkach wiejskich i dworskich. W przypadku większości

analizowanych elementów infrastruktury (17 z 27) najczęściej stosowane są one w parkach miejskich (czasem taki sam wynik dotyczy parków mieszanych). Z kolei elementy błękitnej infrastruktury (oczka wodne, stawy, cieki wodne), a także amfiteatry, kładki, altany, ścieżki edukacyjne i boiska najczęściej wymieniają w gminach dysponujących parkami zabytkowymi o mieszanym charakterze. Odnosząc się do typów parków, w których liczba stosowanych rozwiązań infrastrukturalnych jest najmniejsza (wiejskich i dworskich) zauważmy, że odsetek stosujących je gmin jest wielokrotnie niższy niż w pozostałych typach parków. Dodatkowo, niektóre z tych rozwiązań (np. alejki dla pieszych, ławki, kosze na śmieci, oświetlenie, obiekty

Tabela 22. Gminy według rodzaju podjętych prac w parkach zabytkowych i województwa

Wyszczególnienie	DL	KP	LU	LUB	ŁD	MP	MAZ	OP	PK	POD	POM	SL	SW	WM	WLK	ZP
Realizowano działania o charakterze rewitalizacyjnym/ rewaloryzacyjnym																
n	70	48	38	17	28	32	231	20	31	9	25	31	10	18	91	25
%	96	91	93	89	85	97	94	100	94	100	100	94	83	72	94	78
Średnia liczba typów prac	8,8	6,5	5,4	6,0	7,7	8,9	8,0	8,6	6,5	8,2	8,3	10,1	6,5	4,8	7,9	7,2
Rodzaj prac o charakterze rewitalizacyjnym/ rewaloryzacyjnym (%)																
Oświetlenie	68	47	49	42	55	88	73	75	52	100	84	79	50	32	69	38
Monitoring	37	23	22	5	21	52	30	35	30	44	28	42	17	12	28	19
Obiekty sanitarne	15	9	5	5	18	33	21	15	12	11	20	21	17	4	18	9
Amfiteatr	3	6	7	.	15	9	12	5	3	.	20	12	8	.	13	16
Muszla koncertowa	11	6	.	.	.	9	6	10	3	.	.	24	25	.	4	6
Scena	21	6	7	16	15	12	12	5	18	33	16	6	8	4	10	6
Alejki dla pieszych	86	58	71	63	76	94	76	95	82	89	88	88	75	48	86	53
Ścieżki rowerowe	15	15	.	11	3	12	15	20	3	33	16	27	8	8	10	16
Ścieżki rolkowe	3	2	2	.	.	3	.	.	3	.	4	3	8	.	.	.
Ławki	86	58	61	58	70	91	73	85	70	100	84	82	67	36	76	56
Kładki	25	9	7	26	24	24	18	25	18	22	32	24	.	8	21	16
Altanki	33	19	27	26	27	21	9	25	18	44	28	24	17	8	12	16
Fontanny	19	15	12	11	9	12	21	25	9	11	16	42	8	12	20	19
Rzeźby	16	8	10	26	6	30	12	20	6	11	12	33	17	8	16	16
Stojaki na rowery	25	17	12	5	27	33	27	35	24	33	20	48	8	12	29	13
Kosze na śmieci	84	53	59	58	64	94	67	70	73	100	88	82	58	36	78	44
Zamgławiacze	1	3	.	.	.	4	3
Oczko wodne	12	9	2	21	6	12	3	5	3	.	8	9	.	8	9	9
Staw	42	53	20	26	45	30	52	40	24	33	24	36	25	20	45	25
Ciek wodny	23	23	7	26	33	9	24	40	15	11	28	33	17	16	26	31
Ścieżki dydaktyczne	30	11	15	16	21	18	6	30	15	.	32	27	8	.	19	16
Ścieżki edukacyjne	22	11	2	5	9	3	3	15	6	.	8	12	.	4	13	3
Tablica informacyjna	58	32	37	42	42	52	45	60	42	78	64	55	50	24	42	44
Plac zabaw dla dzieci	51	42	32	26	33	58	58	60	33	33	44	70	25	16	43	44
Siłownia zewnętrzna	30	32	15	11	21	27	45	40	21	22	40	36	17	20	25	25
Boisko	26	26	17	11	9	30	36	20	24	11	16	24	8	12	21	19
Park linowy	4	.	5	.	.	3	8	.	.	.	3	3

DL – dolnośląskie, KP – kujawsko-pomorskie, LU – lubelskie, LUB – lubuskie, ŁD – łódzkie, MP – małopolskie, MAZ – mazowieckie, OP – opolskie, PK – podkarpackie, POD – podlaskie, POM – pomorskie, SL – śląskie, SW – świętokrzyskie, WLK – wielkopolskie, ZP – zachodniopomorskie; . – brak prac danego typu.
Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Tabela 23. Gminy według zastosowanej infrastruktury w parkach zabytkowych wg typu parku

Wyszczególnienie	Pałacowy	Dworski	Wiejski	Miejski	Inne	Różne typy
Zastosowano rozwiązania infrastrukturalne						
n	117	227	24	89	34	36
%	95,1	89	8,9	98,9	85,7	100,0
Średnia liczba rodzajów rozwiązań	7,5	6,0	5,4	11,0	9,6	10,0
Rodzaj rozwiązań infrastrukturalnych (w %)						
Oświetlenie	65,0	48,6	51,9	94,4	69,0	73,3
Monitoring	29,3	17,6	7,4	54,4	52,4	30,0
Obiekty sanitarne	11,4	7,1	7,4	33,3	28,6	33,3
Amfiteatr	11,4	5,5	0,0	14,4	7,1	20,0
Muszla koncertowa	2,4	3,1	0,0	17,8	16,7	6,7
Scena	9,8	10,2	11,1	20,0	9,5	10,0
Alejki dla pieszych	83,7	67,8	63,0	98,9	76,2	90,0
Ścieżki rowerowe	7,3	5,5	0,0	40,0	19,0	10,0
Ścieżki rolkowe	0,8	0,8	0,0	3,3	4,8	3,3
Ławki	75,6	60,8	66,7	96,7	73,8	93,3
Kładki	22,0	12,9	7,4	31,1	19,0	36,7
Altanki	17,9	16,5	18,5	32,2	26,2	36,7
Fontanny	12,2	5,5	7,4	44,4	38,1	40,0
Rzeźby	11,4	6,7	7,4	37,8	31,0	23,3
Stojaki na rowery	27,6	13,3	3,7	51,1	28,6	33,3
Kosze na śmieci	76,4	56,9	63,0	95,6	71,4	90,0
Zamglawiacze	0,8	0,0	0,0	3,3	0,0	0,0
Oczko wodne	8,9	5,9	3,7	11,1	7,1	20,0
Staw	42,3	34,9	33,3	36,7	28,6	53,3
Ciek wodny	23,6	18,4	14,8	28,9	31,0	43,3
Ścieżki dydaktyczne	22,8	12,2	7,4	26,7	28,6	20,0
Ścieżki edukacyjne	14,6	5,5	3,7	13,3	11,9	16,7
Tablica informacyjna	45,5	36,9	37,0	64,4	57,1	66,7
Plac zabaw dla dzieci	42,3	34,5	37,0	66,7	42,9	66,7
Siłownia zewnętrzna	27,6	18,8	7,4	51,1	23,8	50,0
Boisko	21,1	23,1	18,5	17,8	16,7	30,0
Park linowy	1,6	0,8	0,0	5,6	4,8	3,3

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

sanitarne, sceny, altanki, rzeźby, tablice informacyjne, place zabaw) są podobnie często wykorzystywane w parkach wiejskich i dworskich, a np. monitoring, ścieżki rowerowe, kładki, stojaki na rowery, siłownie zewnętrzne są częstsze w parkach dworskich.

Stan zieleni i potrzeby inwestycyjne w parkach zabytkowych

Większość badanych potwierdziło przynajmniej dobry stan zieleni na terenie parków zabytkowych, aczkolwiek tylko 14% uważa go za bardzo dobry. Przeciwnego zdania jest ok. 17% badanych, którzy uważają stan zieleni za zły (rys. 24). Stan

zieleni w parkach zabytkowych jest, zdaniem badanych, najłabszy w gminach wiejskich (prawie co czwarta osoba udzieliła odpowiedzi „zły”, a tylko co dziesiąta – „bardzo dobry”). Najlepiej natomiast oceniany jest stan zieleni w gminach miejskich i miastach na prawach powiatu – w co czwartej-piątej gminie ocena jest bardzo dobra, a tylko w co dwudziestej – zła (rys. 24).

Stan zachowania zieleni w parkach zabytkowych jest (w świetle opinii przedstawicieli gmin) najlepszy w gminach miejskich (niespełna 5% odpowiedzi „zły” wobec 23% „bardzo dobry”) – rys. 25. W co piątej gminie źle oceniany jest też stan parków pałacowych i dworskich, a w gminach z parkami zabytkowymi mieszanymi dotyczy to blisko 1/3 jst. Również

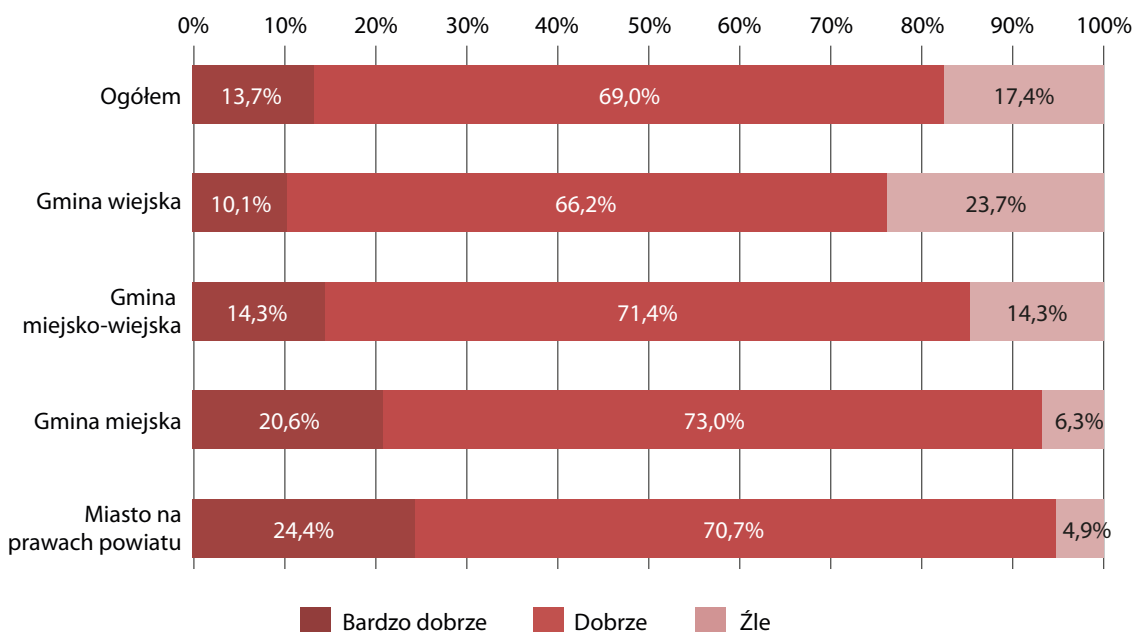
w parkach zabytkowych wiejskich ich stan jest nie najlepszy – 15% oceniło je źle, a tylko 7% - bardzo dobrze.

Jak główne potrzeby inwestycyjne wskazywano:

- zabiegi związane z utrzymaniem i odnową zieleni
 - usunięcie samosiewów młodych drzew, zabiegi pielęgnacyjne, cięcia fitosanitarne, usunięcie obumarłych drzew, wymiana drzewostanu, gospodarka drzewostanem, nowe nasadzenia,

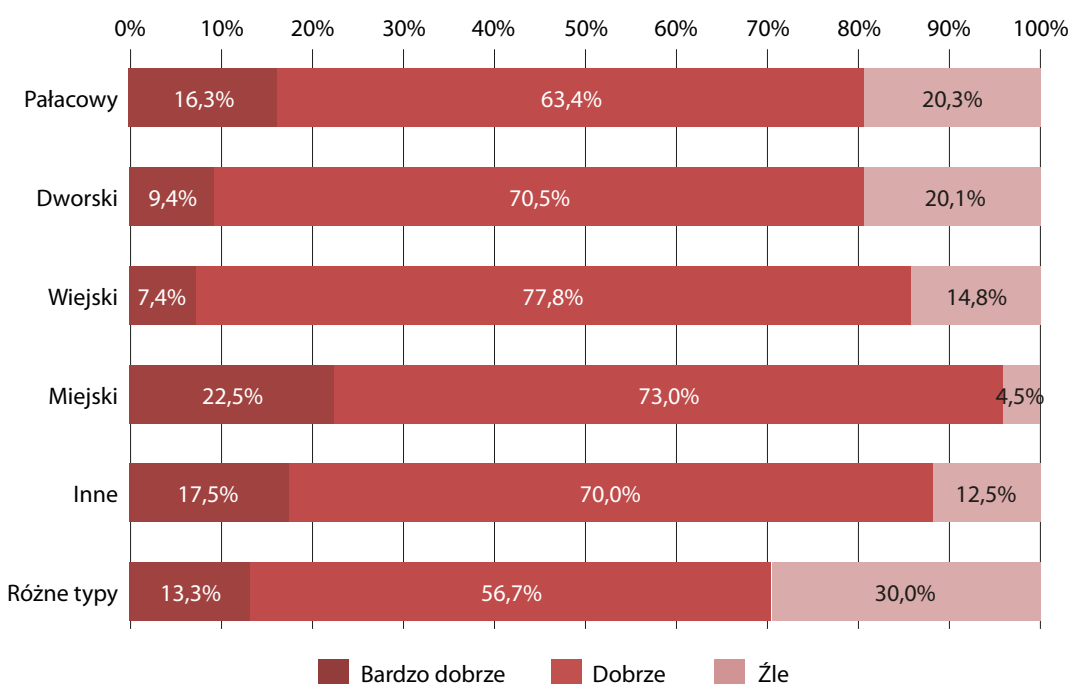
- poprawa warunków glebowych,
- utworzenie stref ochronnych wokół pomników przyrody, wyłączenie tych stref z użytkowania,
- wzbogacenie struktury warstwowej zieleni,
- odtworzenie rabat kwiatowych,
- badanie drzewostanu, inwentaryzacja i ewentualne badania dendrologiczne starodrzewia, inwentaryzacja zieleni,
- zagospodarowanie przestrzeni w parkach

Rys. 24. Ocena stanu zachowania zieleni występującej na terenie parków zabytkowych – ogółem i według typu gminy (w %, liczba gmin posiadających parki zabytkowe = 100)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 25. Ocena stanu zachowania zieleni występującej na terenie parków zabytkowych – według typu parku (w %, liczba gmin posiadających parki zabytkowe = 100)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

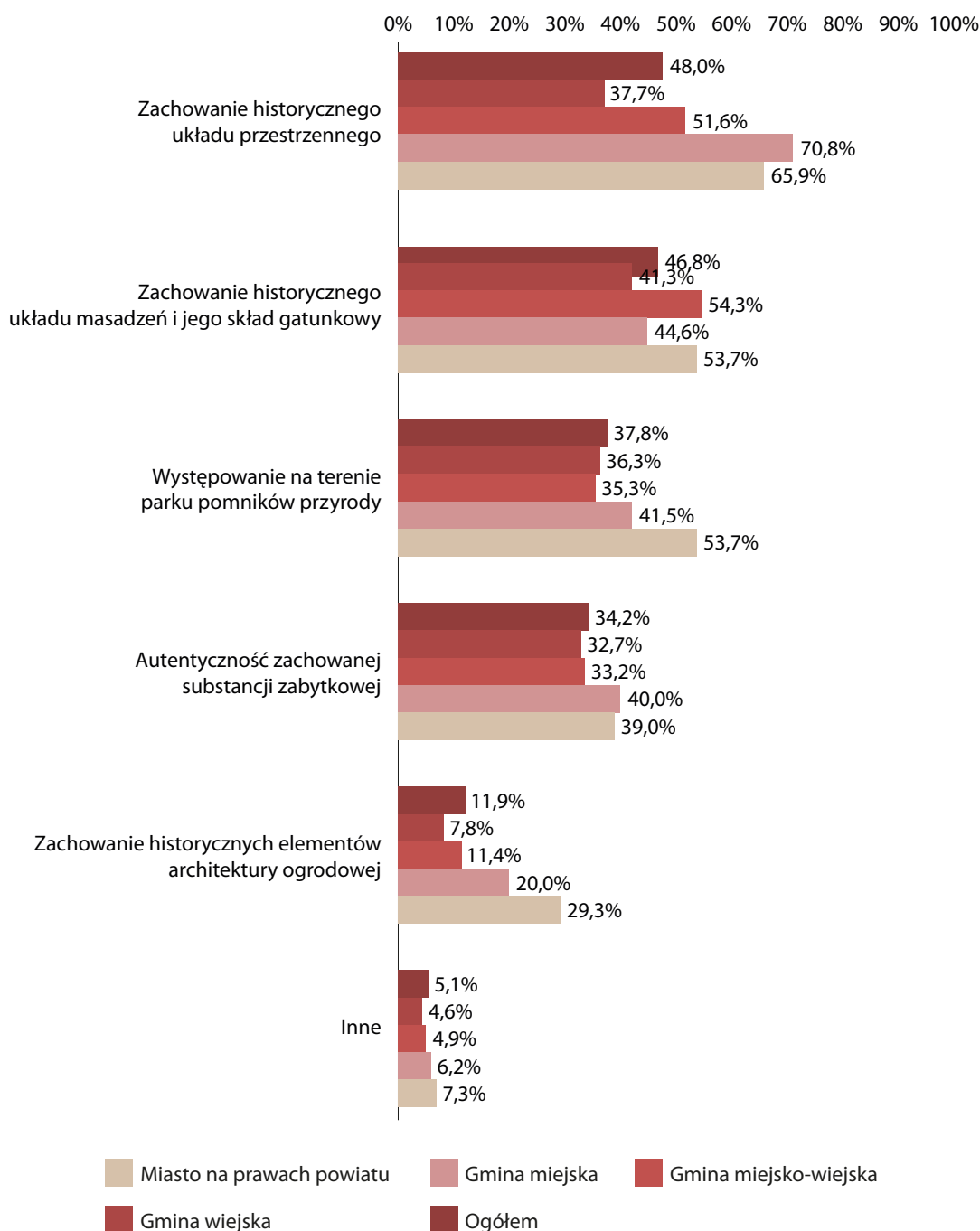
- budowa/przywrócenie ścieżek, alejek,
- wprowadzenie otwartych przestrzeni (polan parkowych) i otwarcie widokowych,
- wprowadzenie stref tematycznych zieleni z uwzględnieniem wiodących funkcji terenu,
- budowa/odbudowa ogrodzeń,
- budowa małej infrastruktury ogrodowej, alejek dla pieszych, monitoringu, oświetlenia, placu zabaw, zamontowanie koszy i ławek,
- działania rewitalizacyjne parków i ich rewaloryzacja,

- wysokie koszty utrzymania parków,
- zachowanie niszczących ruin zamku.

Walory parków zabytkowych

Za najważniejsze walory parków zabytkowych przedstawiciele samorządów, których parki są własnością, wskazywali przede wszystkim na zachowanie historycznego układu przestrzennego oraz historycznego układu nasadzeń i jego skład gatunkowy (blisko połowa wskazań dla każdego z tych wariantów) – rys. 26. Mniej więcej 1/3 badanych wskazywała także

Rys. 26. Najcenniejsze walory zabytkowego parku/ów w opinii badanych – ogółem i według typu gminy (w %)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

(lub) na występowanie na terenie parku pomników przyrody oraz autentyczność zachowanej substancji zabytkowej. Znaczenie mniejsze znaczenie ma zachowanie historycznych elementów architektury ogrodowej.

Istnieją pewne różnice w podejściu w gminach różnego typu (rys. 26). W gminach miejskich znacznie wyżej niż w wiejskich i miejsko-wiejskich przywiązuje się wagę do zachowania historycznego układu przestrzennego (blisko 3/4 wskazań), w miastach na prawach powiatu wskazywały tak dwie na trzy osoby. Zachowanie historycznego układu nasadzeń i ich składu gatunkowego oraz występowanie pomników przyrody jest z kolei istotne w blisko połowie gmin miejskich i nieco ponad połowie miast na prawach powiatu, podczas gdy autentyczność zachowanej substancji zabytkowej – dla ok. 40% tych gmin. Mniejsze znaczenie, aczkolwiek większe niż w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich przypisywano zachowaniu historycznych elementów architektury ogrodowej (22-30% wskazań). W gminach wiejskich z kolei odsetek wskazań dla każdego z wariantów jest mniejszy, a nieco wyżej niż inne walory podkreślano zachowanie historycznego układu nasadzeń i jego skład gatunkowy (41% wobec 33-38% dla większości pozostałych kwestii, 8% w odniesieniu do zachowania historycznych elementów architektury ogrodowej i 5% dla „innych”). W gminach miejsko-wiejskich z kolei podobnie wysoko oceniano dwa wymieniane wcześniej walory (zachowanie historycznego układu przestrzennego i nasadzeń) – są one istotne dla nieco ponad połowy badanych, pozostałe dwa walory potwierdził mniej więcej co trzeci badany z tego typu gmin, a zachowanie historycznych elementów architektury ogrodowej – 11%. Rzadko wskazywano na inne walory (ok. 5% jst), wśród których wymieniano:

- cenne okazy drzewostanu, cenny drzewostan wymagający pielęgnacji, starodrzew, występowanie alei kasztanowej,
- „Park został zrewitalizowany w 2012 roku. Została odtworzona fontanna, pergola, na terenie znajdują się oryginalne

oraz odtworzone rzeźby. Starodrzew z drzewami pomnikowymi”; „2 parki, gdzie znajdują się szkoły miały w ubiegłym roku wykonane zabiegi na istniejącym drzewostanie”,

- stanowisko występowania Koziaroga Dębosza,
- atrakcyjny, historyczny układ kilku zbiorników wodnych połączonych ciekami,
- obiekty historyczne: obiekt zabytkowy na sąsiedniej nieruchomości prywatnej, ochrona terenów fortecznych, odnowiony mur zabytkowy, park znajduje się na terenie zabytkowym, ruiny dworu, „Tworzenie przestrzeni dla obiektów historyczno-kulturowych typu tablice pamiątkowe, obeliski, zabezpieczenie historycznych mogił (jeden z parków stanowił dawniej cmentarz zabytkowy)”,
- wizytówka miasta, dziedzictwo historyczne i kulturowe.

Opinie w tym zakresie są zróżnicowane także w ujęciu typu parku zabytkowego (tab. 24).

W większości typów parków najważniejsze jest zachowanie historycznego układu przestrzennego (ok. 60% wskazań), aczkolwiek w przypadku parków dworskich i wiejskich odsetek ten jest blisko dwukrotnie niższy. W przypadku parków dworskich ważniejsze jest zachowanie historycznego układu nasadzeń i jego skład gatunkowy (blisko 50% wskazań), a w parkach wiejskich oba te walory są równie ważne (37% gmin). W gminach dysponujących parkami pałacowymi i miejskimi udział wskazujących na zachowanie historycznego układu nasadzeń jest również wysoki, a dla dysponujących parkami mieszanymi i innymi – nawet wyższy (52-57%). Autentyczność zachowanej substancji zabytkowej jest wyraźnie mniej ważna dla gmin z zabytkowymi parkami wiejskimi (19% wobec 29-43% dla pozostałych), podobne wnioski dotyczą występowania na terenie parku pomników przyrody (26% vs. 33-47%). Z kolei zachowanie historycznych elementów architektury ogrodowej wskazywano przede wszystkim w przypadku parków z grupy „inne” (26%), a następnie – parków pałacowych i mieszanych (15-17%).

Tabela 24. Najcenniejsze walory zabytkowego parku/ów w opinii badanych według typu parku (w %)

Wyszczególnienie	Pałacowy	Dworski	Wiejski	Miejski	Inne	Różne typy
Autentyczność zachowanej substancji zabytkowej	30,9	39,2	18,5	28,9	31,0	43,3
Zachowanie historycznego układu przestrzennego	60,2	36,1	37,0	57,8	61,9	63,3
Zachowanie historycznych elementów architektury ogrodowej	14,6	7,1	7,4	16,7	26,2	13,3
Zachowania historycznego układu nasadzeń i jego skład gatunkowy	47,2	45,9	37,0	47,8	52,4	56,7
Występowanie na terenie parku pomników przyrody	39,8	36,1	25,9	44,4	33,3	46,7
Inne	4,9	4,7	3,7	5,6	9,5	0,0

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

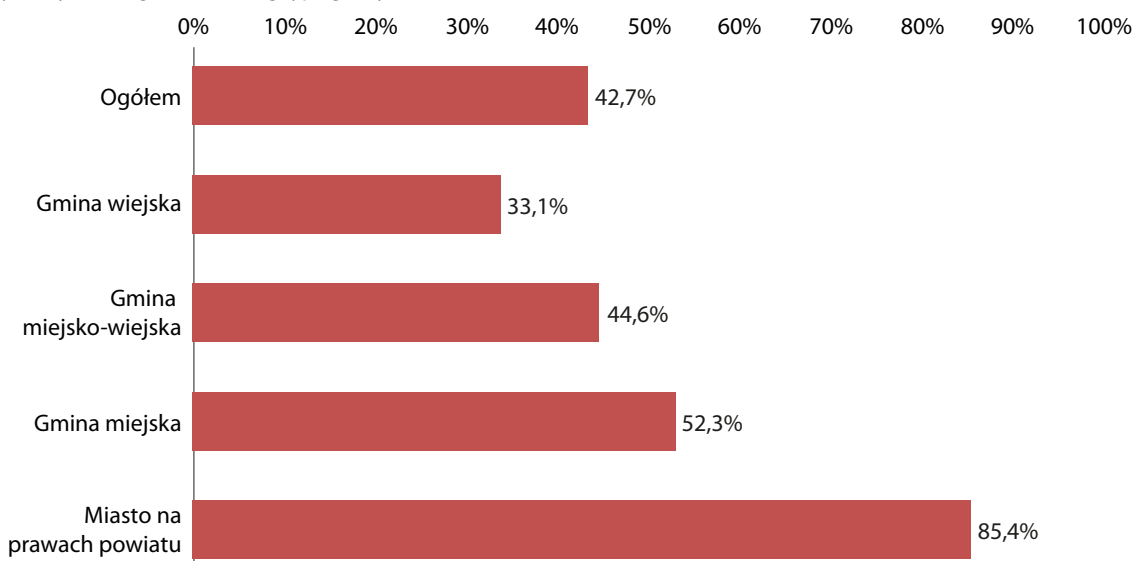
Rewitalizacja/rewaloryzacja parków zabytkowych

Kolejna kwestia, jaką uwzględniono w badaniu gmin mających w zasobach parki zabytkowe, to ich rewitalizacja/rewaloryzacja. W latach 2014-2021 działania o takim charakterze prowadzone były w 43% badanych gmin dysponujących takimi parkami (17% ogółu badanych). Dotyczy to prawie wszystkich (85%) miast na prawach powiatu, około połowy gmin miejskich i miejsko-wiejskich i 1/3 gmin wiejskich (rys. 27).

Znaczenie ma również typ parku (rys. 28). W parkach miejskich i mieszanych działania rewaloryzacyjne/rewitalizacyjne wprowadzano w nieco ponad 2/3 posiadających je gmin. W 44% gmin mających parki pałacowe również miało to miejsce, podobne wnioski dotyczą 45% gmin z parkami zaliczonymi do kategorii „inne”. Ponownie, słabiej w tym względzie wypadają parki wiejskie (tylko 22% objęte takimi działaniami) i dworskie (34%).

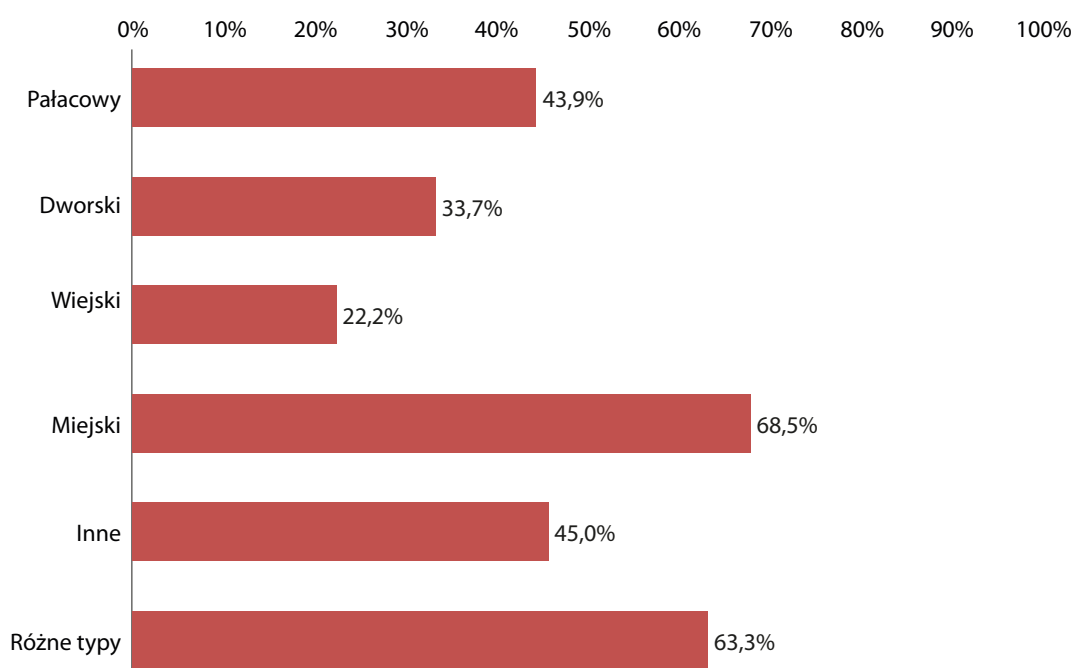
W gminach, w których podjęto działania rewitalizacyjne/rewaloryzacyjne, koncentrowano się przede wszystkim na

Rys. 27. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy w latach 2014-2021 były realizowane działania o charakterze rewitalizacyjnym/rewaloryzacyjnym w Państwa parku/ach zabytkowych?” – ogółem i według typu gminy (w %)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 28. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy w latach 2014-2021 były realizowane działania o charakterze rewitalizacyjnym/rewaloryzacyjnym w Państwa parku/ach zabytkowych?” według typu parku (w %)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

instalowaniu ławek (73%), a także na nasadzeniach drzew, krzewów i kwiatów, alejkach dla pieszych i koszach na śmieci (ok. 70% jst) – rys. 29. W 57% gmin wskazywano na oświetlenie, w 41% – na place zabaw. Rządziej wymieniano monitoring, siłownię zewnętrzne i stojaki na rowery (1/4 – 1/3 gmin), kładki i błękitną infrastrukturę (co piąta gmina). Mniej niż co dziesiąta gmina dokonująca rewitalizacji w parkach zabytkowych inwestowała w ścieżki rolkowe, parki linowe i sceny.

Wśród innych elementów infrastruktury wymieniano przede wszystkim działania pielęgnacyjne związane z utrzymaniem nasadzeń: pielęgnacja i częściowa wycinka drzewostanu, kompleksowa pielęgnacja drzew, leczenie drzew, nasadzenia nowych drzew, pielęgnacja zieleni, bieżące utrzymanie czystości, usuwanie złomów i wywrotów stanowiących zagrożenie, wycinka samosiewów, uporządkowanie podszytu. Wskazano też na zakładanie wiązań linowych i budek lęgowych dla ptaków. Poza tym wymieniano różne obiekty infrastruktury:

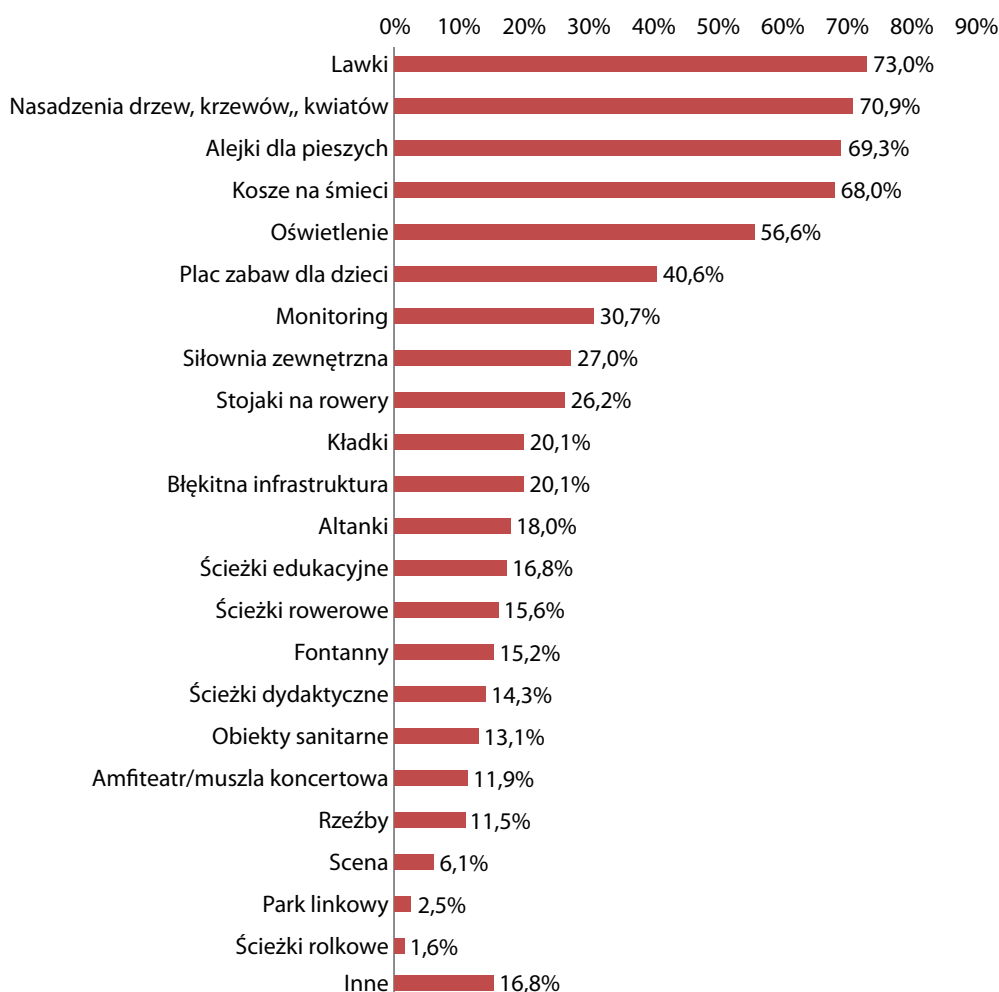
- obiekty sportowe: boiska, miasteczko rowerowe, skateparki, korty tenisowe,
- ogród sensoryczny, pijalnię wody zdrojowej, tężnię solankowa,

- budynek świetlicy wiejskiej, remont budynku kina znajdującego się na terenie parku, parkingi turystyczne, ogrodzenie,
- odtworzenie dawnego układu fortyfikacji, budowę bramy kozarskiej, przebudowę amfiteatru, przebudowę budynku głównego Muzeum Południowego Podlasia,
- „renowacja i rozbudowa budynku Łazienek, plac z pergolami, plac reprezentacyjny”,
- „ekspozycja pozostałości fundamentów kościoła, rzeźby przestrzennej nawiązującej do lokalizacji i wielkości świątyni”.

Kilka wypowiedzi dotyczyło opracowania koncepcji rewitalizacji i rewaloryzacji parków, dokumentacji projektowej, rewitalizacji parków. Dokonana została także kwerenda archiwalna i biblioteczna parku miejskiego, instalowano tablice informacyjne. Wskazano też, że „Gmina w 2021 r. otrzymała środki finansowe na realizację projektu „Budowa parku turystyki i kultury (...) poprzez zagospodarowanie terenu o powierzchni ok. 6,9 ha”. W bieżącym roku rozpocznie się realizacja projektu – planowane jego zakończenie to 31.07.2024 r.”.

Co dziesiąta gmina wdrażająca działania rewitalizacyjne/rewaloryzacyjne inwestowała tylko w jeden typ prac, zwykle

Rys. 29. Gminy według rodzaju prac rewitalizacyjnych/rewaloryzacyjnych przeprowadzonych w parkach zabytkowych (w %, n = 244)

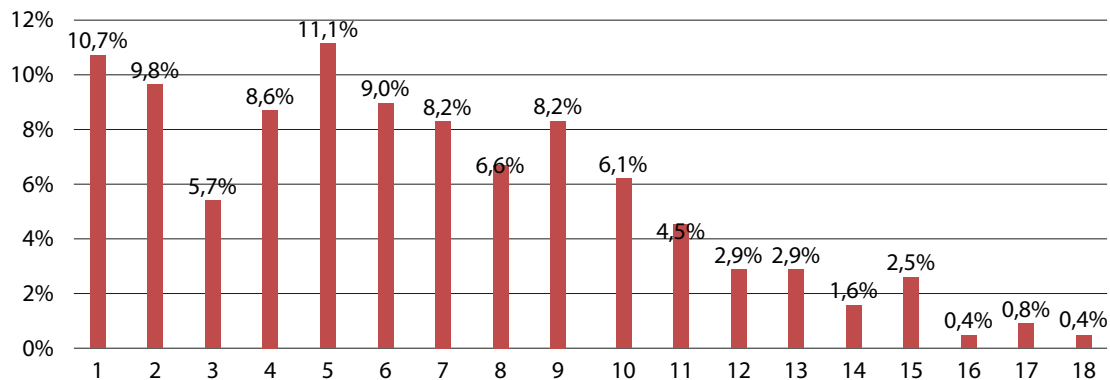
Źródło: badanie NIST (2022 r.)

„inne” rozwiązania (16 jst), rzadziej – nasadzenia drzew, krzewów, kwiatów (5 jst), błękitna infrastruktura i siłownie zewnętrzne (po 2 jst), ścieżki dydaktyczne. W blisko 90% gmin podejmowano nie więcej niż 11 typów prac, a w 70% - nie więcej niż 8 (rys. 30). Średnio wdrożono 6,5 różnych typów działań, a w połowie gmin – nie mniej niż 6. W gminach wiejskich było

to średnio 5,7 rodzajów prac, w miejsko-wiejskich – 6,4, w miejskich – 7,2, a w miastach na prawach powiatu – 7,9.

Biorąc pod uwagę typ gminy (tab. 25) zauważmy, że cztery najczęściej wymieniane prace rewitalizacyjne/rewaloryzacyjne w parkach zabytkowych są najpopularniejszymi przykładami działań wszystkich rodzajów gmin, aczkolwiek odsetek

Rys. 30. Gminy według liczby podjętych prac rewitalizacyjnych/rewaloryzacyjnych w parkach zabytkowych (jako procent ogółu gmin podejmujących takie działania w parkach zabytkowych)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Tabela 25. Gminy według rodzaju podjętych prac rewitalizacyjnych/rewaloryzacyjnych w parkach zabytkowych wg typu gminy (jako procent ogółu gmin podejmujących takie działania w parkach zabytkowych w danym typie gmin)

Wyszczególnienie	Gmina wiejska	Gmina miejsko-wiejska	Gmina miejska	Miasto na prawach powiatu
n (gminy prowadzące rewitalizację parków)	93	82	34	35
Ścieżki rowerowe	10,8	14,6	20,6	25,7
Ścieżki rolkowe	1,1	0,0	5,9	2,9
Alejki dla pieszych	68,8	70,7	61,8	74,3
Ścieżki edukacyjne	15,1	18,3	23,5	11,4
Ścieżki dydaktyczne	15,1	18,3	14,7	2,9
Ławki	74,2	69,5	79,4	71,4
Kładki	16,1	22,0	26,5	20,0
Altanki	19,4	19,5	11,8	17,1
Stojaki na rowery	19,4	22,0	41,2	40,0
Kosze na śmieci	63,4	70,7	64,7	77,1
Fontanny	7,5	14,6	14,7	37,1
Rzeźby	6,5	7,3	17,6	28,6
Monitoring	21,5	41,5	38,2	22,9
Oświetlenie	52,7	56,1	61,8	62,9
Nasadzenia drzew, krzewów, kwiatów	68,8	63,4	82,4	82,9
Błękitna infrastruktura	15,1	17,1	23,5	37,1
Amfiteatr/muszla koncertowa	2,2	17,1	8,8	28,6
Scena	6,5	8,5	2,9	2,9
Siłownia zewnętrzna	28,0	20,7	26,5	40,0
Park linowy	1,1	4,9	2,9	0,0
Plac zabaw dla dzieci	34,4	35,4	44,1	65,7
Obiekty sanitarne	6,5	12,2	20,6	25,7
Inne	17,2	14,6	26,5	11,4

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

wskazań był wyraźnie wyższy w miastach na prawach powiatu niż w pozostałych jst. Wysoki jest również udział miast na prawach powiatu inwestujących w oświetlenie, aczkolwiek również w przypadku pozostałych rodzajów prac odsetek dla miast na prawach powiatu jest najwyższy. Wyjątek stanowią ścieżki rolkowe (proporcjonalnie częściej wskazywane w gminach miejskich), parki linowe (niewskazywane w tych jst, relatywnie częstsze w gminach miejsko-wiejskich), sceny (właściwie nieco częściej w gminom miejsko-wiejskim i wiejskim), a także ścieżki dydaktyczne (3% vs. ponad 15% dla pozostałych jst) i edukacyjne (11% vs. 15-24%), z kolei w odniesieniu do monitoringu, kładek i altanek udział gmin jest na umiarkowanym poziomie.

Niskie odsetki gmin wdrażających omawiane działania dotyczą gmin wiejskich – najniższe (poniżej 5%) dotyczą parków linowych, amfiteatrów/muszli koncertowych, ścieżek rolkowych oraz (poniżej 10%) obiektów infrastruktury kulturalnej – rzeźb, scen, fontann, a także obiektów sanitarnych. Podobnie niskie znaczenie dotyczy (poza omawianymi uprzednio) rzeźb i scen w gminach miejsko-wiejskich (7,5%) oraz amfiteatrów/muszli koncertowych i scen w gminach miejskich (9,7%) – tab. 25. Stojaki na rowery wymieniano blisko dwukrotnie częściej w gminach miejskich i miastach na prawach powiatu niż w wiejskich i miejsko-wiejskich (ok. 40% vs. 20%), ścieżki rowerowe – w miastach na prawach powiatu 2,5-krotnie częściej niż w gminach wiejskich. W miastach na prawach powiatu znacznie częściej niż w innych gminach instalowano też fontanny, rzeźby, błękitną infrastrukturę, amfiteatry, place zabaw dla dzieci. Altanki instalowano znacznie rzadziej w gminach miejskich niż pozostałych.

W ujęciu wojewódzkim również widoczne są różnice. Udział gmin, które w danym województwie podejmowały się rewitalizacji/rewaloryzacji parków zabytkowych w ogólnej liczbie gmin w danym województwie, które dysponują parkami zabytkowymi wahał się od 20-25% w woj. warmińsko-mazurskim i świętokrzyskim po 67% w woj. śląskim i podkarpackim – tab. 26. Bardziej zróżnicowane działania prowadzono w woj. opolskim (średnio 8 rodzajów rozwiązań), łódzkim (7,5), zachodniopomorskim (7,2), podkarpackim (7,1) i dolnośląskim (7,0), zaś wąski wachlarz działań występuje w woj. świętokrzyskim (średnia 2,7). Pomijając województwo świętokrzyskie, które wyróżnia się tylko pojedynczymi rozwiązaniami w pojedynczych gminach, największe podobieństwo (według województw) można wskazać w odniesieniu do nasadzeń (odsetki w przedziale od 58% do 89%, jedynie w woj. podkarpackim – 50%). Niezależnie od województwa najczęściej wymieniano kosze na śmieci (od 50% w woj. kujawsko-pomorskim) i ławki (od 59% w woj. śląskim), w obu przypadkach najwyższe odsetki odnotowano w woj. lubuskim (100%) i w woj. podkarpackim, podlaskim i łódzkim (ponad 80%). Również alejki dla pieszych i oświetlenie były wymieniane w znaczącej części gmin we

wszystkich województwach. Na drugim biegunie są parki linowe i ścieżki rolkowe, wymieniane bardzo rzadko we wszystkich województwach (tab. 26).

Wśród pozostałych województw wyróżniają się *in plus*:

- dolnośląskie, pomorskie i opolskie – pod względem ścieżek edukacyjnych (ok. 40%),
- kujawsko-pomorskie, podlaskie i podkarpackie – pod względem ścieżek rowerowych (33%),
- podlaskie, opolskie i łódzkie – pod względem stojaków na rowery (odpowiednio, 50% i 44%),
- warmińsko-mazurskie – pod względem siłowni zewnętrznych (60%) i rzeźb (40%),
- opolskie i małopolskie – pod względem monitoringu (ok. 40%),
- śląskie, zachodniopomorskie i małopolskie – pod względem placów zabaw (56-68%).

Biorąc pod uwagę typ parku zabytkowego (tab. 27), należy pamiętać, że rewitalizacją objęto parki zabytkowe w 6 (parki wiejskie) – 86 (parki dworskie), można wskazać, że najbardziej popularne rozwiązania charakteryzowały się następującymi prawidłowościami:

- nasadzenia drzew, krzewów, kwiatów najczęściej wymieniano w parkach pałacowych (82%) i sklasyfikowanych jako inne oraz miejskich (76-78%) niż wiejskich (50%) i dworskich (62%),
- kosze na śmieci, ławki i alejki dla pieszych najczęściej wymieniano w parkach miejskich i „innych” (ok. 80%) wobec 50-60% parków wiejskich i dworskich.

Dodatkowo można zauważyć, że:

- monitoring (50%) i ścieżki rowerowe (33%) wymieniano częściej w „innych” parkach zabytkowych (33-40%),
- ścieżki dydaktyczne i edukacyjne są najrzadsze w parkach mieszanych, dworskich i wiejskich (0-13%), a stojaki na rowery – w parkach dworskich (12%),
- fontanny i rzeźby są najrzadsze w parkach pałacowych i dworskich (4-11%),
- rzeźby (33%) i sceny (17%) najczęściej wymieniano w odniesieniu do parków wiejskich,
- błękitna infrastruktura relatywnie częściej wykorzystywana jest w rewitalizacji zabytkowych parków mieszanych i miejskich (31-37%).

Pięć typów infrastruktury w ogóle nie było stosowanych w rewitalizacji badanych parków wiejskich, w przypadku dzieśięciu typów prac realizowano je w jednym z pięciu poddawanych rewitalizacji parków wiejskich.

Biorąc pod uwagę 241 badanych gmin, w których prowadzono w latach 2014-2021 działań o charakterze rewitalizacyjnym/rewaloryzacyjnym w parkach zabytkowych, blisko 3/4 z nich finansowało te prace łącząc środki własne i zewnętrzne źródła finansowania (rys. 31). Udział ten w gminach różnego typu waha się od 60% w miastach na prawach powiatu do 73%

Tabela 26. Gminy według rodzaju podjętych prac rewitalizacyjnych/rewaloryzacyjnych w parkach zabytkowych według województwa

Wyszczególnienie	DL	KP	LU	LUB	ŁD	MP	MAZ	OP	PK	POD	POM	SL	SW	WM	WLK	ZP
Realizowano działania o charakterze rewitalizacyjnym/ rewaloryzacyjnym																
n	30	16	13	6	16	18	13	9	18	6	9	22	3	5	51	9
%	42	31	32	33	49	56	39	45	55	67	36	67	25	20	53	29
Średnia liczba typów prac	7,0	6,8	5,4	6,7	7,5	6,6	5,6	8,0	7,1	6,2	6,7	6,1	2,7	6,6	5,9	7,2
Rodzaj prac o charakterze rewitalizacyjnym/ rewaloryzacyjnym (%)																
Ścieżki rowerowe	10	38	.	17	6	17	8	33	17	33	22	14	.	20	14	22
Ścieżki rolkowe	.	6	8	6	.	.	5
Aleje dla pieszych	73	75	69	83	81	61	77	67	83	50	67	55	.	60	69	78
Ścieżki edukacyjne	37	19	.	.	19	6	8	33	22	.	33	5	.	20	18	11
Ścieżki dydaktyczne	27	6	23	33	25	11	.	22	22	.	33	.	.	.	10	11
Ławki	80	63	69	100	81	78	69	67	83	83	78	59	33	80	69	78
Kładki	20	19	8	33	38	22	15	33	28	17	22	18	33	.	16	11
Altanki	13	31	31	17	25	28	.	11	28	33	22	18	33	40	6	11
Stojaki na rowery	27	31	8	17	44	33	15	44	22	50	33	23	.	20	22	33
Kosze na śmieci	73	50	54	100	81	67	54	67	83	83	78	55	33	80	67	78
Fontanny	13	25	.	17	13	6	31	22	11	17	11	23	.	20	16	11
Rzeźby	3	.	.	17	6	17	23	.	17	17	33	9	.	40	12	22
Monitoring	37	31	23	17	31	39	23	44	39	33	22	32	.	20	27	33
Oświetlenie	60	44	54	67	75	67	54	78	67	50	56	41	.	60	51	67
Nasadenia drzew, krzewów, kwiatów	73	81	77	83	75	72	69	89	50	67	56	73	.	80	73	67
Błękitna infrastruktura	27	25	8	.	19	11	15	33	17	.	22	27	33	20	24	11
Amfiteatr	7	13	.	.	13	6	.	22	17	.	.	23	33	.	14	44
Scena	7	13	.	17	13	6	.	.	.	33	.	5	33	.	6	.
Siłownia zewnętrzna	37	38	31	.	25	11	38	56	17	.	22	36	33	60	16	44
Park linowy	7	.	15	.	.	6	11
Plac zabaw dla dzieci	47	38	38	33	38	56	38	33	28	33	11	68	.	40	33	67
Obiekty sanitarne	13	13	.	.	31	28	15	33	17	.	11	5	.	.	12	.
Inne	7	19	23	17	13	11	8	11	33	17	33	23	.	.	20	11

DL – dolnośląskie, KP – kujawsko-pomorskie, LU – lubelskie, LUB – lubuskie, ŁD – łódzkie, MP – małopolskie, MAZ – mazowieckie, OP – opolskie, PK – podkarpackie, POD – podlaskie, POM – pomorskie, SL – śląskie, WLK – wielkopolskie, ZP – zachodniopomorskie; . – brak prac danego typu.
Źródło: badanie NIST (2022 r.)

w gminach wiejskich. Co czwarta gmina z tej grupy finansowała je w całości ze środków własnych – tu z kolei gminy wiejskie miały niższy odsetek (22%) niż pozostałe, zwłaszcza niż miasta na prawach powiatu (37%). Tylko nieliczne gminy korzystały wyłącznie ze środków zewnętrznych (2%, n = 5). 1% wskazywało na inne źródła.

Respondenci wskazywali przy tym źródła finansowania prac rewitalizacyjnych/ rewaloryzacyjnych w parkach zabytkowych ze środków własnych i zewnętrznych łącznie. Odpowiedzi były w tym względzie bardzo podobne do tych, które wymieniano w odniesieniu do parków niezabytkowych, uzupełniano przy tym listę o źródła dedykowane finansowaniu zabytków (Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Wydział Rewaloryzacji Zabytków i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Wojewódzkiego, Ministerstwo Kultury

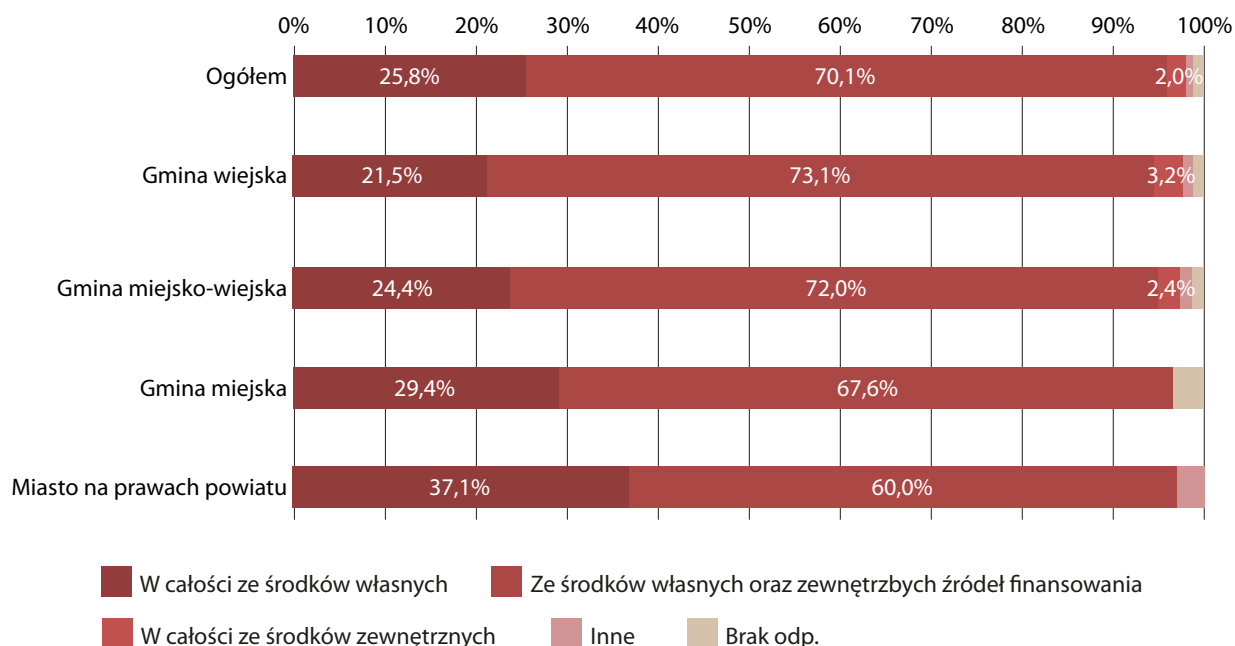
i Dziedzictwa Narodowego) oraz Rządowy Fundusz Przeciwdziałania COVID-19. Wymieniano też budżety gmin, budżety województw (np. środki urzędów marszałkowskich), programy (współ)finansowane ze środków unijnych (m.in. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020, Regionalny Program Operacyjnych Województwa na lata 2014-2020, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, INTERREG), Narodowy i Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Wśród innych wypowiedzi wskazywano na Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych, Fundusz Inwestycji Strategicznych - Polski Ład (działania planowane na lata 2022 – 2024), Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, Program OSA - MSIT, starostwa powiatowe, małe granty sołeckie, lokalne grupy działania. Zauważmy, że – podobnie jak w przypadku parków niezabytkowych – wyraźnie

Tabela 27. Gminy według rodzaju podjętych prac rewitalizacyjnych/rewaloryzacyjnych w parkach zabytkowych według typu parku (liczba parków, w których podjęto rewitalizację = 100)

Wyszczególnienie	Pałacowy	Dworski	Wiejski	Miejski	Inne	Różne typy
n (gminy prowadzące rewitalizację parków)	54	86	6	61	18	19
Ścieżki rowerowe	5,6	15,1	.	23,0	33,3	10,5
Ścieżki rolkowe	.	1,2	.	3,3	.	5,3
Alejki dla pieszych	64,8	67,4	66,7	75,4	72,2	68,4
Ścieżki edukacyjne	22,2	12,8	16,7	18,0	22,2	10,5
Ścieżki dydaktyczne	20,4	12,8	.	13,1	16,7	10,5
Ławki	70,4	70,9	66,7	77,0	77,8	73,7
Kładki	16,7	20,9	16,7	23,0	11,1	26,3
Altanki	13,0	22,1	16,7	16,4	11,1	26,3
Stojaki na rowery	29,6	11,6	16,7	42,6	33,3	26,3
Kosze na śmieci	64,8	60,5	50,0	80,3	77,8	68,4
Fontanny	11,1	5,8	16,7	27,9	16,7	26,3
Rzeźby	3,7	8,1	33,3	18,0	16,7	15,8
Monitoring	31,5	25,6	16,7	34,4	50,0	26,3
Oświetlenie	51,9	51,2	66,7	65,6	66,7	52,6
Nasadzenia drzew, krzewów, kwiatów	81,5	61,6	50,0	75,4	77,8	68,4
Błękitna infrastruktura	11,1	15,1	16,7	31,1	16,7	36,8
Amfiteatr/muszla koncertowa	3,7	8,1	.	18,0	22,2	26,3
Scena	3,7	7,0	16,7	6,6	5,6	5,3
Siłownia zewnętrzna	31,5	18,6	16,7	32,8	33,3	31,6
Park linowy	1,9	1,2	.	3,3	5,6	5,3
Plac zabaw dla dzieci	35,2	32,6	33,3	54,1	38,9	52,6
Obiekty sanitarne	7,4	8,1	16,7	18,0	27,8	21,1
Inne	18,5	18,6	.	8,2	22,2	31,6

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 31. Gminy według źródeł finansowania działań o charakterze rewitalizacyjnym/rewaloryzacyjnym w parkach zabytkowych – ogółem i według typu gminy (w %, gminy, które realizowały tego typu działania w latach 2014-2021 = 100)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

częściej wskazywano na programy realizowane na poziomie regionalnym (zwłaszcza RPO, WFOŚiGW) niż krajowym, często były to programy (współ)finansowane ze środków unijnych. Szczegółowe wypowiedzi zestawiono w tab. A7 w Aneksie.

Koszty utrzymania parków zabytkowych

Kolejną kwestią, jako wzięto pod uwagę w badaniu, były koszty utrzymania parków zabytkowych (ogółem, nie tylko rewitalizowanych/rewaloryzowanych). W przypadku 11% badanych gmin prowadzących parki zabytkowe wskazano na ich bezkosztowe prowadzenie. Koszty na utrzymanie parków zabytkowych przez gminy wahały się zatem od 0 zł do 10 mln zł, a średnio było to 142,7 tys. zł. W połowie gmin koszty te były nie wyższe niż 10,4 tys. zł, w 1/4 gmin – nie większe niż 2 tys. zł, a dla 1/4 – nie mniejsze niż 60 tys. zł (tab. 28). Skośność rozkładu jest bardzo wysoka, jako że w badanej grupie znajdują się gminy o wysoce odstających

kosztach – w przypadku 5% przekraczają one 60 tys. zł, a w pojedynczych przypadkach (2%) – są nie niższe niż 1 mln zł. Wysokość kosztów utrzymania parków zabytkowych jest najniższa w gminach wiejskich (mediana 5 tys. zł), kolejno – w gminach miejsko-wiejskich (mediana 20 tys. zł), miejskich (mediana 150 tys. zł), a najwyższe są w miastach na prawach powiatu (mediana ok. 315 tys. zł).

Koszty utrzymania parków zabytkowych zwykle określone zostały szacunkowo, rzadko wskazywano dokładną kwotę. Ponownie, w wielu przypadkach wskazano, że koszty te są trudne lub wręcz niemożliwe do oszacowania. Wskazywano na brak danych (44 jst), pojawiały się odpowiedzi „trudno określić” (6 jst), brak dokładnych danych, nie oszacowano takich danych, brak możliwości oszacowania, brak danych szczegółowych, brak wiedzy w tym zakresie, „trudno określić” itp. Koszty związane z parkami zabytkowymi zwykle stanowią element większych umów lub pozycji kosztowych, dlatego trudno je wyodrębnić i oszacować.

Tabela 28. Wydatki na utrzymanie parków zabytkowych, które są własnością samorządu – ogółem i według typu gminy (statystyki opisowe)

Wyszczególnienie	Ogółem	Typ gminy			
		Gmina wiejska	Gmina miejsko-wiejska	Gmina miejska	Miasto na prawach powiatu
n	428	211	136	47	34
Minimum	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Maksimum	10 000 000,00	735 457,94	1 000 000,00	1 500 000,00	10 000 000,00
Średnia	142 692,15	24 726,85	67 665,34	207 404,04	1 085 423,54
Mediana	10 400,00	5 000,00	20 000,00	150 000,00	315 331,50
Q1	2 000,00	1 000,00	5 000,00	36 000,00	140 333,72
Q3	60 000,00	15 000,00	50 000,00	240 000,00	906 147,75
Odchylenie standardowe	669 106,48	80 261,29	144 951,15	268 031,15	2 128 875,16
Współczynnik skośności	11,46	6,87	4,10	2,95	3,35

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Tabela 29. Główne problemy związane z posiadaniem parków zabytkowych w opinii przedstawicieli samorządów właścicielskich – ogółem i według typu gminy (w %)

	Ogółem	Gmina wiejska	Gmina miejsko-wiejska	Gmina miejska	Miasto na prawach powiatu
Nieuregulowany stan prawny	7,4	7,5	7,6	7,7	4,9
Wieloletnie zaniedbania w utrzymaniu zieleni parkowej	58,8	68,0	59,8	36,9	26,8
Wieloletnie zaniedbania w utrzymaniu infrastruktury parkowej np. małej architektury	30,1	29,5	33,7	26,2	24,4
Wprowadzanie nowych funkcji będących zagrożeniem dla walorów zabytkowych parku/parków	19,1	14,6	16,3	32,3	41,5
Wysokie bieżące koszty utrzymania parku/parków	42,0	36,3	41,8	53,8	63,4
Inne	16,3	12,8	15,8	21,5	34,1

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Problemy związane z funkcjonowaniem parków zabytkowych w gminach

Przedstawiciele gmin, które mają w swoich zasobach parki zabytkowe, wskazywali także na pięć głównych związanych z nimi problemów. Odpowiedzi zestawiono w tab. 29.

Generalnie rzecz biorąc najczęściej wskazywano na wieloletnie zaniedbania w utrzymaniu zieleni parkowej (59%), szczególnie istotne w gminach wiejskich (68%) i miejsko-wiejskich (60%). Dla porównania, w gminach miejskich odsetek osób, które wskazywały m.in. ten powód sięgał 37%, a w miastach na prawach powiatu – tylko 27%. W ostatnich dwóch typach gmin największe znaczenie mają natomiast wysokie bieżące koszty utrzymania parków (54-63% wskazań wobec ok. 40% w pozostałych gminach), a także (dla miast na prawach powiatu) wprowadzenie nowych funkcji będących zagrożeniem dla walorów zabytkowych parków (42% wskazań wobec 20% ogółem i 15-16% dla gmin wiejskich i miejsko-wiejskich). Nie stanowi natomiast większego problemu nieuregulowany stan prawny – skarżyło się nań tylko niespełna 10% badanych (tab. 29). Wśród innych odpowiedzi wskazywano na brak środków finansowych – również na konieczne remonty infrastruktury parkowej, na przywrócenie stanu pierwotnego, na inwestycje, koszty przygotowania i przeprowadzenia rewitalizacji. Problematyczne są też dewastacje mienia. Jednak jako najbardziej problematyczne „inne” problemy wskazywano procedury, zwłaszcza uzgodnienia z konserwatorem zabytków. Wśród cytatów wymieńmy przykładowo:

- Kontakt z konserwatorem zabytków i terminowość wydawania decyzji i pozwoleń;
- Długotrwałe uzgodnienia z konserwatorem zabytków, brak zgody na posadowienie elementów innych niż mała architektura, czasem wymagania konserwatorskie podnoszące koszty realizacji inwestycji;
- Długi okres otrzymywania stosownych zgód od konserwatora zabytków;
- Czasochłonny i kosztowny proces uzyskiwania uzgodnień/decyzji od konserwatora zabytków na wykonywanie wszelkich prac przy zabytku (prace budowlane, wycinki drzew, usuwanie wiatrołomów i wywrotów, krzewów, nowe nasadzenia roślin, prowadzenie elementów małej architektury itd.);
- Liczne ograniczenia prawne wynikające z ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami dla tego rodzaju terenu, które znacznie podnoszą koszty związane z rewitalizacją terenu i uzyskaniem ewentualnych ekspertyz czy inwentaryzacji tak dużego terenu, jakim jest dworski par krajobrazowy z poł. XIX wieku;
- Wymogi wynikające z ustawy o ochronie zabytków;
- Trudności w uzyskaniu decyzji na wycinkę, przycinkę drzewostanu;

- Ograniczenia związane z ochroną konserwatorską – wykonanie każdej czynności oprócz wykaszania np. usunięcie drzew lub przycięcie gałęzi dokonywane pod nadzorem specjalisty, co generuje wysokie koszty;
- Park wpisany jest do rejestru zabytków pod kat. A. Objęty jest stałym nadzorem wojewódzkiego konserwatora zabytków. Na terenie parku znajduje się wiele bardzo starych drzew stwarzających niebezpieczeństwo dla uczniów szkoły i przedszkola znajdujących się w sąsiedztwie. Często konserwator nie zgadza się na wycinkę zagrożonych drzew nakazując zabezpieczenie ich w inny sposób;
- Pielęgnacja drzewostanu oraz uzupełniania ubytków wiąże się z długimi procedurami uzyskania niezbędnych zezwoleń;
- Procedury związane z zielenią zgody na usuwanie, pielęgnację, zabiegi w zieleni – skomplikowane procedury, rozciągnięte w czasie;
- Skomplikowana procedura związana z uzgadnianiem wszystkich prac z Konserwatorem Zabytków;
- Utrudnienia w prowadzeniu bieżącej pielęgnacji drzew w tym interwencyjnej i wydłużenie tego procesu z uwagi na konieczność każdorazowego uzyskiwania zezwolenia Konserwatora Zabytków na prowadzenie prac w obrębie koron drzew;
- Utrudnione procedury z uzyskaniem pozwoleń na przeprowadzenie prac pielęgnacyjnych;
- Wszelkie prace w obrębie zabytkowego parku muszą być zaakceptowane przez Konserwatora Zabytków. Procedury te trwają niekiedy po kilka miesięcy, a przygotowanie dokumentów i stosownych pozwoleń jest nieraz bardziej skomplikowane niż samo wykonanie prac w obrębie parku;
- Wykorzystanie tylko w części walorów i potencjału parku. Do ubiegłego roku ogromne trudności w uzyskaniu zgody na pielęgnację i usunięcie starych nierokujących drzew. Dopiero w 2021 r. uzyskaliśmy zgodę na usunięcie i pielęgnację tych, które zagrażały bezpieczeństwu;
- Zawiłe procedury prawne, konieczność konsultacji wszystkich prac i materiałów z Konserwatorem Zabytków.

Wśród problemów wymieniano także „Utrzymanie parku przez firmę wyłanianą w drodze przetargu. Małe doświadczenie firm wykonawczych w utrzymaniu zabytkowych terenów zielonych. Firmy wyspecjalizowane są dużo droższe od firm lokalnych, ponadto nie spełniają warunków czasu reakcji złe doświadczenia z lat ubiegłych”. Problemy sprawiają także mieszkańcy – lokatorzy socjalni zamieszkujący w budynku na terenie parku, mieszkania komunalne w obiektach zabytkowych, a także spadkobiercy („obecnie spadkobiercy dochodzą o zwrot pozostałości majątku dworskiego”, „trwające postępowanie administracyjne o zwrot zespołu pałacowo -parkowego potencjalnym spadkobiercom”). Z drugiej strony w kilku przypadkach wskazywano

na brak problemów, m.in. dokonane rewitalizacje usunęły zaniedbania. Szczegółowe wypowiedzi zawiera tab. A8 w Aneksie.

Plany rewitalizacji/rewaloryzacji parków zabytkowych

W przyszłości plany rewitalizacji/rewaloryzacji parków zabytkowych ma blisko 2/3 (65%) gmin posiadających parki tego typu (rys. 32). W tej grupie blisko połowa planuje ją w okresie od 2 do 4 lat (32% ogółu gmin mających parki zabytkowe). Mniej więcej 1/3 z nich planuje rewitalizację powyżej 4 lat, a mniej więcej 1/4 – w najbliższym roku.

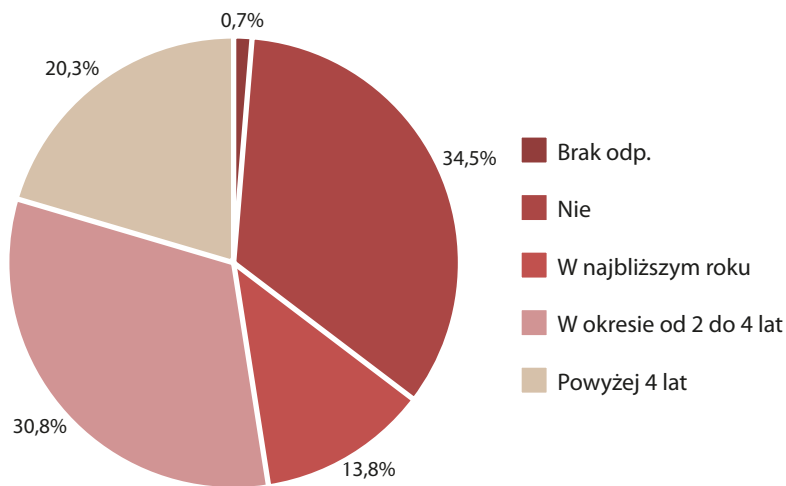
Plany rewitalizacji zgłosiło 78% miast na prawach powiatu, 69% gmin miejsko-wiejskich wobec ok. 60% gmin wiejskich i miejskich. W tej grupie miasta na prawach powiatu planują rewitalizację przede wszystkim w najbliższym roku (połowa jst), podczas gdy gminy miejskie i miejsko-wiejskie – zwykle w okresie od 2 do 4 lat, zaś gminy wiejskie – w podobnym stopniu w okresie 2-4 lata lub powyżej 4 lat (tab. 30). Z drugiej strony gminy wiejskie właściwie nie przewidują rewitalizacji w najbliższym roku (plany takie ma tylko 15% jst).

Zamiast podsumowania

Porównajmy na koniec wybrane zagadnienia dotyczące parków zabytkowych i niezabytkowych. Jak podkreślano, gminy częściowo dysponują parkami z pierwszej grupy (tab. 31).

Szczególnie silnie różnice te widoczne są w woj. lubelskim, świętokrzyskim, podkarpackim, łódzkim i wielkopolskim (ponad dwukrotnie więcej gmin dysponuje parkami zabytkowymi niż niezabytkowymi). Inaczej jest w woj. podlaskim, śląskim i małopolskim – przeważają gminy posiadające parki niezabytkowe. Na terenie gmin średnio rzecz biorąc więcej jest parków niezabytkowych (mediana 2) niż zabytkowych (1). Sytuacja taka ma miejsce w siedmiu województwach, w pozostałych mediana jest taka sama dla obu typów parków. Parki zabytkowe częściej występują pojedynczo w poszczególnych gminach – dotyczy to 2/3 badanych gmin posiadających takie parki wobec połowy gmin mających parki niezabytkowe. Zaznacza się to szczególnie silnie w woj. łódzkim i mazowieckim, w których gmin z pierwszej grupy jest dwukrotnie więcej niż z drugiej. Tylko w dwóch województwach – opolskim i podlaskim – udział gmin posiadających jeden park zabytkowy jest niższy niż analogiczny odsetek dla parków

Rys. 32. Plany dotyczące rewitalizacji i jej terminu (w %)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Tabela 30. Plany dotyczące rewitalizacji i jej terminu według typu gmin (w %)

Wyszczególnienie	Gmina wiejska	Gmina miejsko-wiejska	Gmina miejska	Miasto na prawach powiatu
Plan rewitalizacji/rewaloryzacji	61,9	69,0	56,9	78,0
Termin rewitalizacji/rewaloryzacji parku zabytkowego				
W najbliższym roku	15,4	21,3	24,3	50,0
W okresie od 2 do 4 lat	44,0	52,8	59,5	31,3
Powyżej 4 lat	40,6	26,0	16,2	18,8

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Tabela 31. Zestawienie danych nt. parków niezabytkowych i zabytkowych – ogółem i według województw

Województwo	Odsetek gmin posiadających parki		Mediana liczby parków		Odsetek gmin posiadających 1 park		Odsetek gmin posiadających min. 3 parki	
	NZ	Z	NZ	Z	NZ	Z	NZ	Z
Ogółem	26,7	40,9	2	1	49,2	64,6	31,2	17,7
Dolnośląskie	34,6	57,5	2	1	40,9	58,9	38,6	21,9
Kujawsko-pomorskie	25,6	41,1	2	2	36,4	43,4	42,4	30,2
Lubelskie	14,4	34,7	1	1	58,8	78,0	17,6	7,3
Lubuskie	39,0	46,3	1	1	56,3	63,2	18,8	5,3
Łódzkie	20,0	44,0	2	1	40,0	87,9	20,0	12,1
Małopolskie	29,2	27,5	1	1	71,4	75,8	14,3	6,1
Mazowieckie	21,1	36,7	2	1	42,1	78,8	42,1	15,1
Opolskie	36,1	55,6	1	1	53,8	50,0	30,8	30,0
Podkarpackie	16,9	37,1	1	1	60,0	81,8	26,7	9,1
Podlaskie	28,6	16,1	1	1	81,3	77,8	6,3	11,1
Pomorskie	24,6	38,5	1	1	50,0	56,0	43,8	12,0
Śląskie	38,8	27,3	2	1	44,7	60,6	38,3	24,3
Świętokrzyskie	13,9	33,3	2	1	40,0	50,0	20,0	41,7
Warmińsko-mazurskie	26,9	32,1	2	1	42,9	68,0	30,0	12,0
Wielkopolskie	26,3	58,1	2	1	45,5	67,0	34,1	11,4
Zachodniopomorskie	36,2	68,1	2	2	35,3	40,6	47,1	43,8

NZ – parki nie zabytkowe, Z – parki zabytkowe

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Tabela 32. Zestawienie danych nt. parków niezabytkowych i zabytkowych – według typów gminy

Typ gminy	Odsetek gmin posiadających parki		Mediana liczby parków		Odsetek gmin posiadających 1 park		Odsetek gmin posiadających min. 3 parki	
	NZ	Z	NZ	Z	NZ	Z	NZ	Z
Gmina wiejska	12,8	33,9	1	1	66,7	64,1	17,2	16,4
Gmina miejsko-wiejska	37,7	48,8	1	1	54,9	65,2	26,1	19,1
Gmina miejska	62,5	47,8	2	1	35,3	80,0	37,6	7,7
Miasto na prawach powiatu	73,6	77,4	4	2	10,0	41,5	74,4	36,6

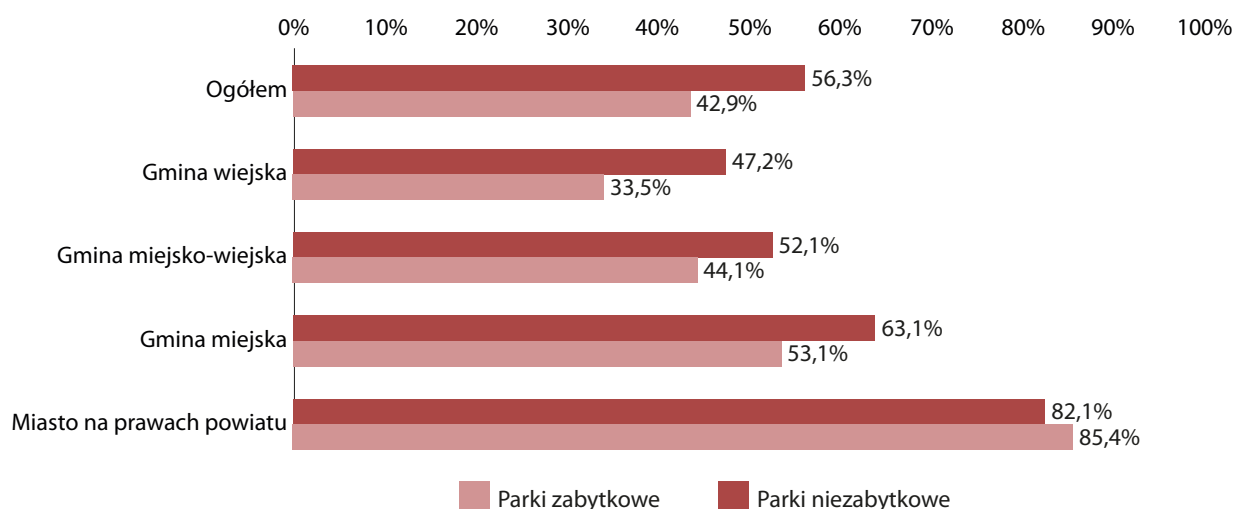
NZ – parki nie zabytkowe, Z – parki zabytkowe

niezabytkowych. Na podobnym poziomie wskaźnik ten kształtuje się dla obu typów parków w przypadku woj. lubelskiego, małopolskiego, pomorskiego, zachodniopomorskiego i kujawsko-pomorskiego. Jeśli z kolei chodzi o gminy, na terenie których zlokalizowane są przynajmniej trzy parki danego typu, prawie dwukrotnie więcej z nich dysponuje min. 3 parkami niezabytkowymi niż zabytkowymi. Udział ten jest wyższy dla parków niezabytkowych dla większości województw (poza świętokrzyskim i podlaskim), szczególnie silnie zaznacza się to w woj. pomorskim, wielkopolskim i lubuskim (min. 3-krotnie więcej parków niezabytkowych).

Różnice te zaznaczają się także według typów gmin (tab. 32). Udział gmin posiadających parki zabytkowe jest blisko trzykrotnie większy niż jest mających parki niezabytkowe w gminach

wiejskich, podczas gdy w innych typach gmin udział ten jest bardziej wyrównany. Gminy miejskie to jedyny typ jst, w których udział parków niezabytkowych jest wyższy niż zabytkowych. Odsetek gmin posiadających min. 3 parki zabytkowe jest blisko pięciokrotnie niższy (niż dla mających parki niezabytkowe), podczas gdy w przypadku gmin wiejskich udziały te są wyrównane, podobnie jak odsetki gmin posiadających na swoim terenie jeden park. W pozostałych typach gmin jst z jednym parkiem stanowią większy udział w przypadku parków zabytkowych niż niezabytkowych, w tym w gminach miejskich – ponad dwukrotnie większy, a w miastach na prawach powiatu – nawet czterokrotnie większy. Również mediana liczby parków jest dla gmin miejskich i miast na prawach powiatu wyższa w odniesieniu do parków niezabytkowych.

Rys. 33. Wdrażanie działań rewitalizacyjnych/rewaloryzacyjnych w parkach zabytkowych i niezabytkowych – porównanie (w %)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Jeśli chodzi o wdrożenie działań rewitalizacyjnych/rewaloryzacyjnych, częściej raportują je jst posiadające parki niezabytkowe (56% vs. 43% mających parki zabytkowe – rys. 33). W miastach na prawach powiatu dla obu typów parków wyniki są analogiczne, podczas gdy w pozostałych typach gmin odsetek prowadzących rewitalizację parków zabytkowych jest o ok. 10 pkt proc. niższy niż w przypadku parków niezabytkowych (dla gmin wiejskich różnica ta sięga 14 pkt. proc.).

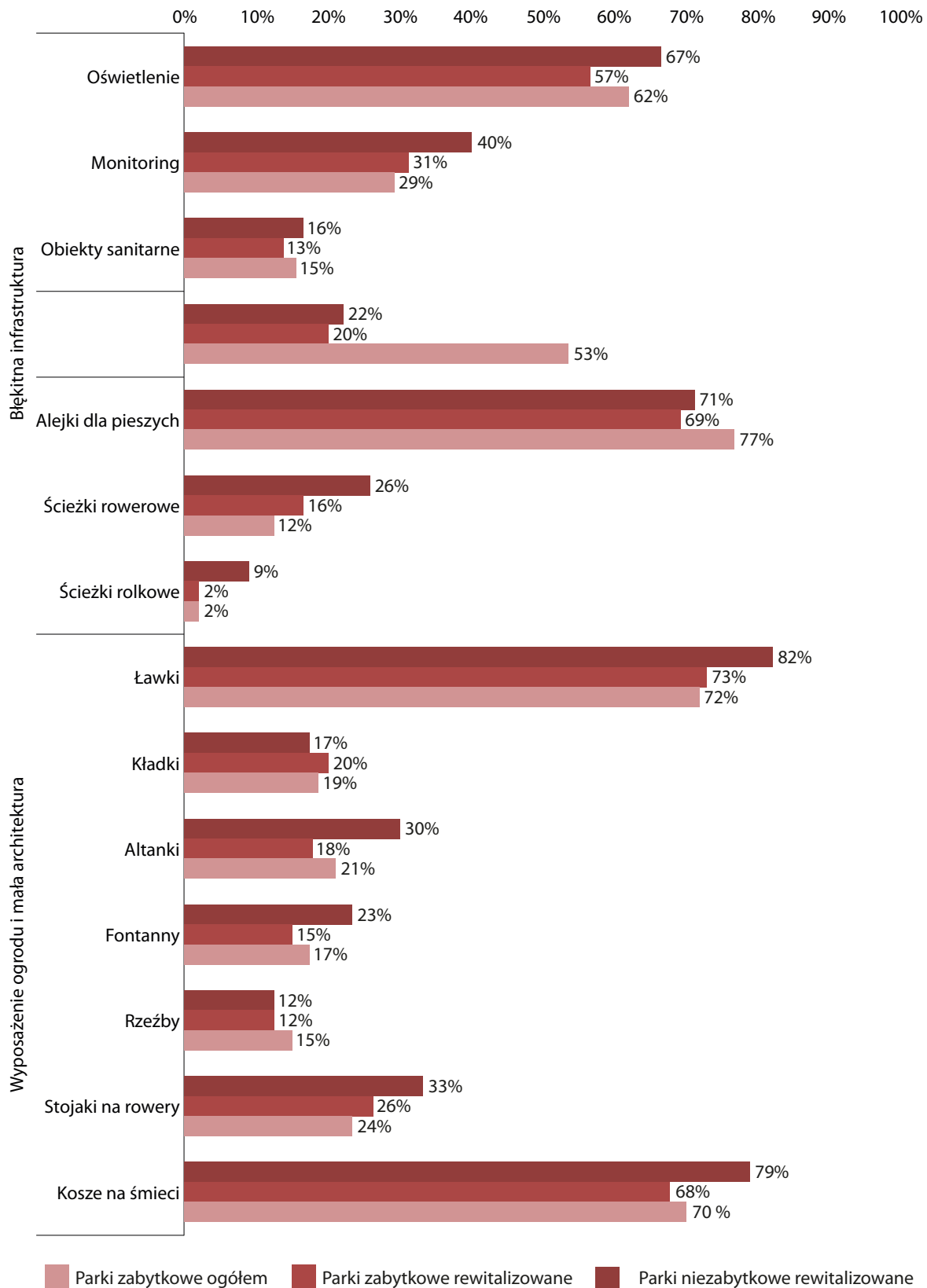
Porównując rodzaj stosowanych rozwiązań infrastrukturalnych w gminach (rys. 34-35) zauważmy, że obiekty infrastruktury technicznej charakteryzują się analogicznym zainteresowaniem gmin rewitalizujących parki zabytkowe i niezabytkowe, podobnie często instalowane są w parkach zabytkowych ogółem (różnica sięga nie więcej niż ok. 10 pkt. proc.). Błękitna infrastruktura wymieniana była z kolei znacznie częściej w przypadku parków zabytkowych ogółem (53% vs. ok. 20%). Alejki dla pieszych są nieco częściej elementem infrastruktury w parkach zabytkowych ogółem niż rewitalizowanych parkach niezabytkowych i zabytkowych, a ścieżki rowerowe i rolkowe – w parkach niezabytkowych. Wyposażenie ogrodu i mała architektura są dość uniwersalnymi rozwiązaniami, podobnie często stosowanymi w rewitalizowanych parkach zabytkowych i niezabytkowych oraz ogólnie w parkach zabytkowych. Większe różnice dotyczą altanek, popularniejszych wśród gmin posiadających rewitalizowane parki niezabytkowe (rys. 34). Jeśli chodzi o infrastrukturę edukacyjną, odmienne jest podejście do ścieżek dydaktycznych i edukacyjnych. Ścieżki dydaktyczne nieco częściej wymieniane były w obiektach ogółem niż rewitalizowanych, a ścieżki edukacyjne – w parkach rewitalizowanych, zwłaszcza niezabytkowych. Parki rewitalizowane niezabytkowe wyróżniają się pod względem placów zabaw i siłowni zewnętrznych – mają one wyraźnie większe znaczenie niż w parkach zabytkowych. Z kolei jeśli chodzi o infrastrukturę

kulturalną, amfiteatry/muszle koncertowe budowane są nieco częściej w parkach zabytkowych (ogółem). Również budowa scen jest najbardziej właściwa parkom zabytkowym ogółem (choć dla obiektów rewitalizowanych odsetek stosujących je gmin jest dwukrotnie niższy) – tab. 35.

Reasumując, w wielu obszarach podejście gmin do parków jest niezależne od ich charakteru – podobne odpowiedzi padały w odniesieniu do parków zabytkowych i niezabytkowych. Podobne są potrzeby związane z funkcjonowaniem obu typów parków, co też powoduje, że podejmowane działania nie różnią się znacząco. Z drugiej strony, ograniczenia związane z funkcjonowaniem parków zabytkowych, w tym zwłaszcza wymogi formalne wiążące się z koniecznością uzgodnień konserwatorskich (które często są długotrwałe i skomplikowane) powodują, że prowadzenie parków zabytkowych, zwłaszcza w kontekście bieżących, często pilnych potrzeb (związanych np. z chorobami drzewostanu, skutkami wichur itp.), utrudniają prowadzenie tego rodzaju obiektów. Dodatkowo pojawiają się problemy ze spadkobiercami, czy lokatorami obiektów zabytkowych, często udostępnianych na lokale komunalne.

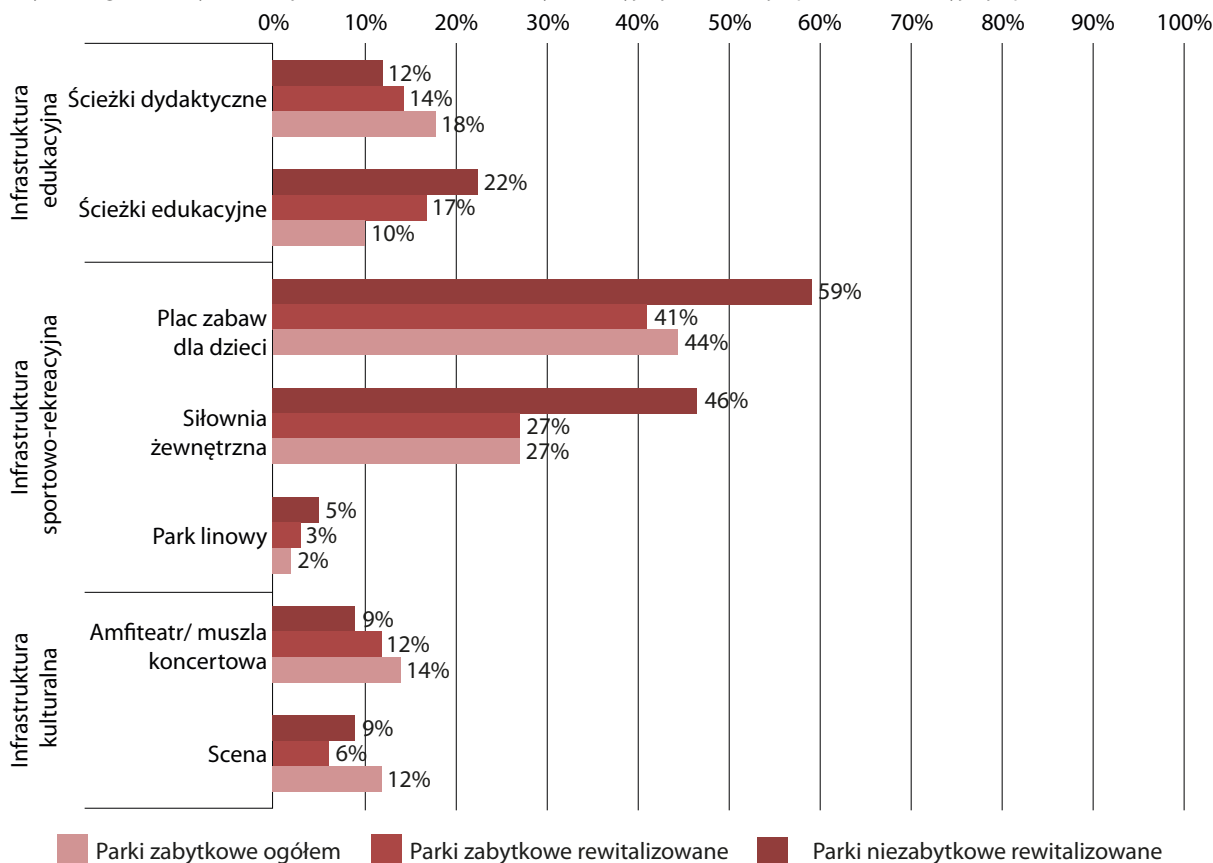
Zauważmy również, że oszacowanie kosztów utrzymania parków – zarówno zabytkowych, jak i niezabytkowych, a szczególnie w dezagregacji na te dwa typy obiektów, jest w większości gmin bardzo trudne, a wręcz niewykonalne.

Rys. 34. Gminy według wdrażanych rozwiązań w zakresie infrastruktury technicznej, komunikacyjnej, wyposażenia ogrodu i małej architektury oraz błękitnej infrastruktury – porównanie (w %)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Rys. 35. Gminy według wdrażanych rozwiązań w zakresie infrastruktury edukacyjnej, kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej – porównanie (w %)

Źródło: badanie NIST (2022 r.)

Aneks

Tabela A1. Gminy według typu parku i województwa

Województwo	Ogółem niezabytkowe		zabytkowe	obydwa typy liczba parków	W tym parki			
	n	%			niezabytkowe	zabytkowe	obydwa typy % (n dla woj. = 100)	
Ogółem	761	54,5	190	388	183	25,0%	51,0%	24,0%
Dolnośląskie	91	71,7	18	47	26	19,8	51,6	28,6
Kujawsko-pomorskie	67	51,9	14	34	19	20,9	50,7	28,4
Lubelskie	51	43,2	10	34	7	19,6	66,7	13,7
Lubuskie	28	68,3	9	12	7	32,1	42,9	25,0
Łódzkie	42	56,0	9	27	6	21,4	64,3	14,3
Małopolskie	53	44,2	20	18	15	37,7	34,0	28,3
Mazowieckie	45	50,0	12	26	7	26,7	57,8	15,6
Opolskie	25	69,4	5	12	8	20,0	48,0	32,0
Podkarpackie	39	43,8	6	24	9	15,4	61,5	23,1
Podlaskie	22	39,3	13	6	3	59,1	27,3	13,6
Pomorskie	34	52,3	9	18	7	26,5	52,9	20,6
Śląskie	61	50,4	28	14	19	45,9	23,0	31,1
Świętokrzyskie	14	38,9	2	9	3	14,3	64,3	21,4
Warmińsko-mazurskie	39	50,0	14	18	7	35,9	46,2	17,9
Wielkopolskie	114	68,3	17	70	27	14,9	61,4	23,7
Zachodniopomorskie	36	76,6	4	19	13	11,1	52,8	36,1

Tabela A2. Gminy według typu parku i liczby mieszkańców

Liczba mieszkańców	Ogółem niezabytkowe		W tym parki					
			zabytkowe	obydwa typy	niezabytkowe	zabytkowe		obydwa typy
	liczba parków					% (n dla gmin wg liczby mieszkańców = 100)		
Do 3 tys.	18	20,2	6	10	2	33,3	55,6	11,1
3-5 tys.	129	43,6	33	81	15	25,6	62,8	11,6
5-10 tys.	257	51,6	49	164	44	19,1	63,8	17,1
10-20 tys.	177	57,7	55	86	36	31,1	48,6	20,3
20-30 tys.	61	82,4	24	17	20	39,3	27,9	32,8
30-50 tys.	50	89,3	12	16	22	24,0	32,0	44,0
50-100 tys.	35	89,7	5	9	21	14,3	25,7	60,0
100-500 tys.	27	93,1	3	5	19	11,1	18,5	70,4
Powyżej 500 tys.	6	100,0	2	0	4	33,3		66,7

Tabela A3. Inne prace rewitalizacyjne/rewaloryzacyjne przeprowadzone w parkach niezabytkowych

- Budowa skateparku (3 gminy)
- Tężnia (2 gminy)
- Boisko do siatkówki plażowej, górka saneczkowa
- Boisko sportowe z nawierzchnią poliuretanową
- Budowa systemu automatycznego nawadniania
- Budowa wiaty grillowej
- Leżaki
- Lodowisko, kawiarnia, kino plenerowe, boisko, skatepark, dog park, streetworkout
- Nowy skatepark dla dzieci i młodzieży
- Obelisk z kamienia naturalnego
- Oczyszczono istniejący staw, usunięto krzaki i samosiejki, wykonano alejki mineralne typu hansegrand, wymieniono siatki ogrodzeniowe na istniejących słupkach, zamontowano nowe bramy, zbudowano wiatę o wym. 5,9m x 5,9m wraz z grillem kamiennym, ławko-stoły, kosze na śmieci oraz tablice informacyjne
- Pielęgnacja drzew
- Pielęgnacja zadrzewienia, ekspertyzy dendrologiczne, rekultywacja trawnika
- Porządkowanie wywrotów w parku
- Przycinki pielęgnacyjne i usunięcie drzew
- Przygotowano koncepcję rewitalizacji parków
- Rekonstrukcja zieleni, wykonanie nowych nasadzeń
- Skyte Park, który jest w parku miejskim
- W ramach prac został stworzony jeden z dwóch parków. Powstał Park Doliny Białej Przemyszy w ramach środków Zagłębiowskiego Parku Linearnego. Powstały ścieżki, kładki, pomosty, mosty, nasadzenia, place zabaw i ćwiczeń, ławeczki, tablice i gry edukacyjne, hotele dla owadów, budki dla ptaków itp.
- Wykonanie cięcia pielęgnacyjnego i sanitarnego drzew i krzewów, usuwanie drzew i krzewów będących się w złym stanie fitosanitarnym

Tabela A4. Wykaz źródeł finansowania – wypowiedzi respondentów, którzy potwierdzili prowadzenie prac rewitalizacyjnych/rewaloryzacyjnych w parkach niezabytkowych i wskazali łącznie na wykorzystanie środków własnych i zewnętrznych

- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (3 gminy)
- PROW (3 gminy)
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska (3 gminy)
- UE (2)
- Fundusze Unii Europejskiej w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej
- Projekt realizowany w ramach poddziałania 19.2. „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego PROW na lata 2014-2020
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020
- „Rewitalizacja Miasta Kolna z uwzględnieniem ważnych obszarów o znaczeniu historycznym i społecznym” współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020,

- „Rewitalizacja Parku Miejskiego w Wojkowicach” w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013 Priorytet VI „Zrównoważony rozwój miast” Działanie 6.2. „Rewitalizacja obszarów zdegradowanych” Poddziałanie 6.2.2. „Rewitalizacja-małe miasta”.
- Budowa ścieżki i kładki rowerowej – Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych
- Budżet Gminy Kłobuck i dofinansowanie z Unii Europejskiej
- Budżet gminy oraz Europejski Fundusz Spójności
- Budżet Miasta Leszno i środki z Funduszu Spójności w ramach projektu „Zielone Leszno – odbudowa ekosystemu miasta szansą na zdrowsze i bezpieczniejsze życie”
- Budżet Miasta Żory
- Budżet Województwa Mazowieckiego- „Mazowiecki Instrument Wsparcia Ochrony Powietrza i Mikroklimatu MAZOWSZE 2021”
- Budżetu Unii Europejskiej – w ramach działania 2.5 „Poprawa jakości środowiska w miastach na terenie Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty”, Umowa Nr POIS.02.05.00-00-125/16-00 o dofinansowanie Oś priorytetowa II Ochrona Środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020.
- Dofinansowania od Marszałka Województwa Wielkopolskiego na wykonanie nasadzeń roślin miododajnych
- Dofinansowanie z funduszy EU
- Dofinansowanie z środków przekazanych przez Urząd Marszałkowski w Poznaniu
- Dofinansowanie ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach działania 7.3. Turystyka przyrodnicza Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020 Wykorzystanie walorów przyrodniczych doliny Krzny do celów edukacyjnych i turystycznych.
- Dofinansowanie ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w ramach działania 2.5 Poprawa jakości środowiska miejskiego Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
- Dofinansowanie ze środków programu Polska - Białoruś - Ukraina 2007 - 2013
- Dofinansowano ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w ramach programu priorytetowego „Adaptacja do zmian klimatu oraz ograniczanie skutków zagrożeń środowiska
- Dotacja
- Dotacja z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi
- Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
- Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFFROW)
- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach osi priorytetowej 5 - Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014 - 2020
- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020.
- Europejski Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013,
- Fundacje, prywatna firma
- Fundusze europejskie
- Fundusze europejskie, infrastruktura i środowisko
- Funduszy Europejskich w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego
- Gmina Istebna uzyskała dotację z Programu Interreg V-A Polska-Słowacja 2014-2020 r. w ramach projektu „Promocja dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego gmin Hlboke nad Vahom i Istebna” dofinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego
- Gmina, urząd marszałkowski woj. Mazowieckiego
- Interreg Litwa - Polska
- INTERREG VA
- JST
- LGD Kołaczyce z systemu operacyjnego PROF
- LGD Korona Sąddecka Projekt Współfinansowany Przez Unię Europejską W Ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego, Zieleń z rewitalizacji
- Lokalna Grupa Działania działanie: „Odnowa i rozwój wsi”
- Mazowiecki Instrument Wsparcia Ochrony Powietrza 2019
- Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2014-2021
- Montaż siłowni zewnętrznej z PROWU
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej + środki własne
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko

- Operacja współfinansowana była ze środków Unii Europejskiej w ramach Inwestycji w Infrastrukturę turystyczną, rekreacyjną i kulturową, innowacyjną, opartą na zasobach, uwzględniających ochronę środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu, działanie 19 „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER”, poddziałanie 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.
- Oraz pozyskane z Unii Europejskiej
- Oświęcimski Strategiczny Program Rządowy - OSPR
- Otwarta Strefa Aktywności - Ministerstwo Sportu i Turystyki
- POLiŚ 2.5 Poprawa jakości środowiska miejskiego
- Praca społeczna mieszkańców
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (infoigw)
- Program operacyjny infrastruktura i środowisko na lata 2014 - 2020
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014 -2020
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014 – 2020 dotyczący Osi priorytetowej II Ochrona Środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu współfinansowanej ze środków Funduszu Spójności, działanie 2.5 Poprawa jakości środowiska miejskiego
- Program Rozwojów Obszarów Wiejskich
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” w ramach działania „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER”
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lat 2014-2020 poddziałanie 19.2
- Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020, Oś priorytetowa II – Ochrona Środowiska, Działanie 2.5. Poprawa jakości środowiska miejskiego, Typ projektu 2.5.2. Rozwój terenów zieleni w miastach i ich obszarach funkcjonalnych
- Projekt współfinansowany w ramach Programu
- Projekt współfinansowany z RPO WM na lata 2014-2020
- PROW na lata 2014-2020
- Regionalny Program Operacyjny
- Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020
- Regionalny Program Operacyjny Woj. Kuj. - Pom. (środki EFRR + Budżet Państwa)
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014 - 2020
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego
- RPO Warmia i Mazury
- RPO WD
- RPO WL
- RPO WM 2014-2020
- RPO WP 2014-2020
- RPO, wfosigw
- RPOWP
- Siłownia zewnętrzna - PROW i środki własne
- Środki unijne
- Środki własne i środki unijne
- Środki własne oraz środki unijne tj. Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny 2014+
- Środki własne, środki z Ministerstwa Sportu oraz z Urzędu Marszałkowskiego
- Środki własne: budżet miasta/dzielnicy
- Środki z Ministerstwa Sportu
- Środki z Unii Europejskiej
- UE na rewitalizację

- Unia Europejska ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Małopolski Regionalny Program Operacyjny 2007-2013 i Funduszu Spójności, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
- Urząd Gminy w Boniewie i Fundusz Pracy
- Urząd Marszałkowski woj. Wielkopolskiego
- Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego
- Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego
- W ramach Działania 7.1 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.
- WFOŚ inne
- Wfośigw
- Wfośigw i Gminy Warta
- Wfośigw w Poznaniu
- Wfośigw w Toruniu, dotacja uzdrowiskowa z budżetu państwa, środki pochodzące z opłat i kar za korzystanie ze środowiska
- Większość prac w zarządzanych parkach miejskich wykonywana jest ze środków własnych, natomiast ostatnio przeprowadzona przebudowa placu zabaw dla dzieci została w części sfinansowana ze środków dotacji unijnej
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska w Łodzi
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska w Poznaniu
- Z Budżetu Gminy i Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko
- Zagłębiowski Park Linearnu
- Ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.
- Ze środków unijnych
- Zewnętrzne źródła finansowania: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020

Tabela A5. Wykaz odpowiedzi na pytanie „Proszę wskazać główne potrzeby o charakterze inwestycyjnym związane ze złym stanem zieleni występującej na terenie zabytkowego/ych parku/parków?”

- Usunięcie samosiewów młodych drzew (szczególnie inwazyjnych) - Przeprowadzenie zabiegów pielęgnacyjnych w obrębie koron drzew (zadanie aktualnie realizowane) - Wprowadzenie otwartych przestrzeni (polan parkowych) i otwarć widokowych - Poprawa warunków glebowych w otoczeniu najcenniejszych i najstarszych drzew - Utworzenie stref ochronnych wokół pomników przyrody, wyłączenie tych stref z użytkowania - Wzbogacenie struktury warstwowej zieleni - Wprowadzenie stref tematycznych zieleni z uwzględnieniem wiodących funkcji terenu
- 1. Park pałacowy - usunięcie drzew w złym stanie sanitarnym
- Badania drzewostanu, usunięcie zagrażających bezpieczeństwu drzew, zabiegi pielęgnacyjne na „chorych” drzewach, uzupełnienie drzewostanu.
- Brak środków
- Budowa - odtworzenie ścieżek, budowa - odbudowa ogrodzenia, wymiana drzewostanu
- Budowa alejek dla pieszych, monitoring, oświetlenia, budowa placu zabaw, zamontowanie koszy i ławek.
- Budowa ścieżek, małej infrastruktury ogrodowej, pielęgnacja i uzupełnienie zadrzewień
- Cięcia fitosanitarne, przywrócenie alejek, ścieżek
- Cięcia pielęgnacyjne, wycinka młodych drzew stanowiących zakrzaczenia oraz nieład przyrodniczy, odnowienie ścieżek oraz alei, usunięcie starych drzew stanowiących zagrożenie, inwentaryzacja przyrodnicza.
- Cięcia sanitarne, usunięcie obumarłych drzew, uporządkowanie alejek spacerowych.
- część drzew jest obumarła i nie rokuje szans na przeżycie pozostałe drzewa wymagają pielęgnacji.
- Część parku na której znajduje się świetlica wiejska jest uporządkowana i zadbana. Znaczna część stanowi dziki teren, zakrzaczony (znajdują się tam też pomniki przyrody). Wiele drzew wymaga zabiegów pielęgnacyjnych. Jest też potrzeba uzupełnienia nowymi drzewami.
- Drzewa na terenie parku są w słabej kondycji biologicznej. Zamierają.
- Działania rewitalizacyjne mające na celu odtworzenie, uzupełnienie nasadzeń drzew, oczyszczenie stawu, nowy układ zagospodarowania przestrzeni z uwagi na powstanie budynku szkoły oraz przychodni.
- gospodarka drzewostanem
- Inwentaryzacja i ewentualne badania dendrologiczne starodrzewia, rewitalizacja terenu oraz nasadzeń.
- Inwentaryzacja zieleni, w tym drzew, wykonanie pielęgnacji drzewostanu, oprysków, cięcia korekcyjnego
- Jesteśmy w trakcie realizacji

- Kompleksowa rewitalizacja parku / w toku ogłoszenie o przetargu na prace dla całości obszaru rejestrowego/
- Konieczne zabiegi pielęgnacyjnego obecnej zieleni, konieczność wykonania nowych nasadzeń drzew, krzewów czy wykonanie trawników.
- konieczność inwentaryzacji dendrologicznej, przeprowadzenia prac pielęgnacyjnych
- Konieczność rewitalizacji parku. Duża liczba wywrotów
- konieczność uporządkowania drzewostanu, usunięcie samosiejek
- Konieczność wykonania zabiegów pielęgnacyjnych w obrębie istniejącego zadrzewienia oraz wykonanie nowych nasadzeń. Budowa alejek oraz zakup ławek.
- Konserwacja drzew, odtworzenie alejek i rabat kwiatowych.
- liczne samosiewy, wprowadzone nowe gatunki, które znacznie zmieniły charakter pierwotnych nasadzeń i założeń kompozycyjnych zieleni
- Na terenie naszych parków brak jest placów zabaw, ścieżek edukacyjnych itp. parki są niedoinwestowane lecz zadbane.
- na tym terenie występuje wyłącznie starodrzew często w złym stanie fitosanitarnym, konieczność uzupełnienia o nowe nasadzenia i inny typ roślinności
- Należy dokonać nasadzeń drzew i krzewów.
- nowe nasadzenia
- Obecnie trwa rewitalizacja parku polegająca na wykonaniu cięć pielęgnacyjnych oraz wycince suchych drzew zagrażających życiu i zdrowiu osób w nim przebywających, zostaną uzupełnione nowe nasadzenia, wykonana zostanie altana na wyspie oraz budowa leżalni i renowacja „źródła Miłości”, rekultywacja łąk oraz trawników
- Oczyszczenie terenu z samosiewów, Pielęgnacja runa parkowego pod koronami drzew, pielęgnacja wyznaczonych drzew w tym pomników przyrody , Wprowadzenie nowych nasadzeń drzew ozdobnych,
- odbudowa historycznych ciągów pieszych, korekta i cięcia pielęgnacyjne drzewostanu
- Odnowa
- Odnowienie nasadzeń i zatartego układu kompozycyjnego, porządkowanie drzewostanu, rewitalizacja
- Opracowanie planu nasadzeń drzew oraz operatu dendrologicznego drzew przeznaczonych do usunięcia
- Park przy pałacu „Ciszycza” należy w całości i kompleksowo zrewitalizować. Gmina Miejska Kowary jest jednak właścicielem tylko niewielkiego fragmentu tego parku
- Park został przejęty przez gminę w opłakanym stanie, obecnie gmina ma przygotowaną dokumentację projektową rewitalizacji, więc potrzeby inwestycyjne dotyczą całości założenia parkowego i realizacji projektu. Należy wykonać ogrodzenie, wytyczyć alejki, wykonać zabiegi pielęgnacyjne w istniejącym drzewostanie, wykonać oświetlenie, parking, wyposażyć elementy małej architektury, toalety, utworzyć plac zabaw, wykonać nowe nasadzenia itp.
- Parki wymagają stałej opieki i nadzoru na stanem sanitarnym.
- Pielęgnacja drzewostanu, wykonanie ścieżek, zamontowanie ławek.
- Pielęgnacja i zabezpieczenie drzew
- Pielęgnacja starodrzewi
- Potrzeba inwentaryzacji parku (po nawałnicy w 2021 roku)
- potrzeba nowych nasadzeń drzew
- Potrzeba nowych nasadzeń i pielęgnacja istniejących
- potrzeba przeprowadzenia rewitalizacji parku
- Potrzeba środków finansowych
- potrzeba usunięcia odrostów młodych drzew i krzewów
- potrzeba wykonania cięć pielęgnacyjnych, odnowienie drzewostanu, uzupełnienie szaty roślinnej
- Pozyskanie środków finansowych pozwalających na prowadzenie zabiegów pielęgnacyjnych
- Przebudowa drzewostanu
- Przegląd stanu fitosanitarnego drzew. Prace pielęgnacyjne, zabezpieczające i wycinka.
- Przeprowadzenie inwentaryzacji dendrologicznej wraz z oceną fitosanitarną drzew. Usunięcie drzew w złym stanie fitosanitarnym i nasadzenie nowych drzew i krzewów z zachowaniem obecnego charakteru parku
- Przeprowadzenie inwentaryzacji drzewostanu oraz prac pielęgnacyjnych drzew
- Przeprowadzenie kompleksowej rewitalizacji i rewitalizacji parku - planowane rozpoczęcie 2022 r.
- przeprowadzenie zabiegów pielęgnacyjnych na drzewostanie
- Redukcja drzew spróchniałych, sukcesywne dokonywanie nowych zasadzeń
- regularne cięcia pielęgnacyjne
- renowacja
- rewitalizacja parku
- Rewitalizacja parków (5 jst)

• Rewitalizacja parku - inwentaryzacja zieleni w parku
• Rewitalizacja parku, zagospodarowanie terenu
• Starodrzew wymagający pielęgnacji
• stworzenie ścieżek spacerowych, zachowanie starych drzewostanów, przywrócenie alejek spacerowych, przywrócenie tarasowości parku, modernizacja zanikającego stawu
• Teren zabudowany stacją uzdatniania wody, studniami, drogą (asfalt - brak zieleni)
• Trzebież
• Uporządkowanie obszaru, wykonanie alejek, tablicy informacyjnej, wiaty edukacyjnej
• Uporządkowanie roślinności, zadbanie o odpowiedni wygląd, zlikwidowanie samosiejek
• Usunięcie obumarłych, uschniętych drzew
• Usunięcie posuszu w koronach drzew, usunięcie drzew suchych i nie rojących na przyszłość, oczyszczenie terenu parku z samosiewów krzewów i drzew w celu uczynienia układu przestrzennego parku
• usunięcie suchych drzew i odtworzenie w formie nasadzeń zastępczych
• Usunięcie złomów i wywrotów i wykonanie nasadzeń zastępczych
• W Trawnikach znajdują się pozostałości parku dworskiego. W Siostrzytowie znajduje się park lekko „zdziczały”
• W wyniku silnego wiatru uległo wywróceniu duża ilość drzew. Obecnie usunięto 70 sztuk wywrotów. Planuje się po uporządkowaniu terenu dokonanie nowych nasadzeń drzew w uzgodnieniu z Konserwatorem Zabytków
• wycinka chorego drzewostanu, działania rewitalizacyjne w tym nowe nasadzenia
• Wycinka drzew obumarłych i nie rojących szans na przeżycie. Likwidacja zakrzaczeń
• Wycinka obumarłych drzew, nasadzenie nowych
• Wycinka suchych i chorych drzew, odtworzenie alejek, usunięcie gniazd gawronów
• wykonanie bieżących cię sanitarnych drzew po silnych porywach wiatru, oprzątniecie konarów, gałęzi z całego parku, nasadzenie kwiatów
• Wykonanie inwentaryzacji przyrodniczej. Wykonanie koncepcji architektonicznej.
• Wymagane prace pielęgnacyjne wśród starodrzewia, uporządkowanie kompozycji roślinnej, usunięcie wiatrołomów.
• wysokie koszty utrzymania parków
• Z uwagi na starodrzew konieczne są prace pielęgnacyjne przy całym drzewostanie
• zabiegi pielęgnacyjne, wycinka samosiewów, usunięcie uszkodzonych przez wichury drzew, nowe nasadzenia
• zabiegi pielęgnacyjne istniejącej zieleni, odtworzenie alejek, nasadzenia zieleni
• zabiegi pielęgnacyjne, oprzątniecie terenu
• Zabytkowe parki w Gminie Brojce przez dziesięciolecia były pozostawione same sobie. Brakuje przede wszystkim środków na prace projektowe (wymóg WUOZ) rewitalizacji oraz na przeprowadzenie tych prac. Budżet gminy nie jest w stanie sprostać tym zadaniom bez finansowania zewnętrznego
• zachowanie niszczących ruin zamku
• zapielegnowanie istniejącej zieleni
• Zwiększenie środków na pielęgnację starodrzewu oraz nowe nasadzenia w miejscach, gdzie doszło do trwałego uszkodzenia drzewa na skutek np. niekorzystnych warunków atmosferycznych

Tabela A6. Inne prace rewitalizacyjne/rewaloryzacyjne w parkach zabytkowych

• boiska
• boiska sportowego, obecnie miasteczka rowerowego, skateparku oraz kortów tenisowych
• boisko
• budowa ogrodu sensorycznego
• budynku świetlicy wiejskiej
• częściowych wycinek i pielęgnacji drzewostanu i charakterze odsłaniającym do prac projektowych
• etap projektu
• kompleksowa pielęgnacja drzew
• Kwerenda archiwalna i biblioteczna parku miejskiego
• leczenia drzew
• nasadzenia nowych drzew
• Odtworzenie dawnego układu fortyfikacji, budowa bramy koszarowej, przebudowa amfiteatru, przebudowa budynku głównego Muzeum Południowego Podlasia

• ogrodenie
• opracowanie koncepcji rewitalizacji i rewaloryzacji dwóch parków
• parkingów turystycznych
• pielęgnacja zieleni, bieżące utrzymanie czystości, usuwanie złomów i wywrotów stanowiących zagrożenie
• pielęgnacji drzew
• pijalnia wody zdrojowej
• powstała tężnia solankowa
• prace pielęgnacyjne, wycinka samosiewów, prace porządkowe, uprzątnięcie wywrotów drzew spowodowanych wichurami
• Przygotowano projekt rewitalizacji parku miejskiego
• Remont budynku kina znajdującego się na terenie parku
• Renowacja i rozbudowa budynku Łazienek, plac z pergolami, plac reprezentacyjny.
• rewitalizacja drzew
• uporządkowanie podsztytu, usunięcie wywrotów/złomów oraz drzew zagrażających bezpieczeństwu korzystających z parku
• Usuwanie drzew obumarłych oraz złomów i wywrotów stanowiących skutki nawałnicy z 2017 r., tablice informacyjne
• Usuwanie drzew po wiatrolomach, uprzątnięcie z połamanych gałęzi
• usuwanie samosiewów, pielęgnacja koron drzew
• usuwanie zagrożeń sanitarnych drzew
• w latach 2019-2022 była i jest opracowywana dokumentacja projektowa
• Wycinka drzew i krzewów
• wykaszanie samosiejek, wycinka drzew
• wykonana została pielęgnacja istniejącego drzewostanu w bieżącym roku Wykonawca będzie kontynuował prace i przystąpi do działań związanych z nasadzeniami drzew, krzewów i kwiatów oraz robotami budowlanymi
• wykonanie zabiegów pielęgnacyjnych drzew
• Zabiegi lecznicze i pielęgnacyjne starodrzewia i drzew pomnikowych
• Zabiegi pielęgnacyjne mające na celu usunięcie samosiewów drzew i krzewów niepożądanych
• Gmina Skołyszyn w 2021 r. otrzymała środki finansowe na realizację projektu „Budowa parku turystyki i kultury w Skołyszynie poprzez zagospodarowanie terenu o powierzchni ok. 6,9 ha” . W bieżącym roku rozpocznie się realizacja projektu - planowane jego zakończenie to 31.07.2024 r. W pytaniu nr 24 zaznaczono elementy, które będą wprowadzone na terenie parku w latach 2023 - 2024. Park znajduje się w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Tabela A7. Wykaz źródeł finansowania – wypowiedzi respondentów, którzy potwierdzili prowadzenie prac rewitalizacyjnych/rewaloryzacyjnych w parkach zabytkowych i wskazali łącznie na wykorzystanie środków własnych i zewnętrznych

• ze środków Unii Europejskiej w ramach programu Interreg VA oraz Rządowego Funduszu Przeciwdziałania COVID -19 (Amfiteatr)
• własne
• 15% - środki własne, 85% - dofinansowanie z RPO
• Gmina Trzebielino
• Budynek - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 oraz Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
• Budżet gminy Bolesław, Regionalny Program Operacyjny Woj. Małopolskiego, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich.
• Budżet Gminy, Regionalny Program Operacyjny
• budżet Miasta, RPO Warmia i Mazury
• budżet państwa, budżet środków europejskich - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.
• Budżet Województwa Wielkopolskiego - 50.000,00 zł
• budżetu Unii Europejskiej – w ramach działania 9.3 „Wspieranie rewitalizacji w sferze fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich”, Umowa Nr RPZP.09.03.00-32-0059/18 o dofinansowanie z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020
• Dofinansowanie UE, współfinansowanie krajowe z budżetu państwa
• Dofinansowanie uzyskane z Ministerstwa Sportu i Turystyki
• dofinansowanie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020 (projekt został przedłużony do 09.2021 roku).
• Dofinansowanie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020. Oś priorytetowa 4. Naturalne otoczenie człowieka. Działanie 4.3. Ochrona różnorodności biologicznej

• Dofinansowanie WFOŚiGW w Rzeszowie
• dofinansowanie z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego
• dofinansowanie z województwa
• dofinansowanie ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach działania 7.1 „Dziedzictwo kulturowe i naturalne” Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020 na realizację projektu „Rewaloryzacja i modernizacja Zespołu Zamkowo-Parkowego Radziwiłłów w Białej Podlaskiej”
• DOTACJA - Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Opolu
• Dotacja w ramach funduszu COVIDowego
• Dotacje
• Działania rewitalizacyjne (np. związane z pielęgnacją drzew) współfinansowane przez WFOŚiGW w Katowicach
• Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
• Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020.
• Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014 – 2020.
• Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach RPO
• Europejskie Fundusze Rozwoju Regionalnego
• Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020
• FUNDUSZ INWESTYCJI LOKALNYCH
• Fundusz Inwestycji Lokalnych, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska
• Fundusz Inwestycji Strategicznych - Polski Ład - działania planowane na lata 2022 - 2024
• Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego
• fundusze europejskie
• fundusze unijne
• Interreg
• Inwestycja współfinansowana z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa VI Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu, Działanie VI.2 Rozwój Gospodarki turystycznej, Poddziałanie VI.2.1 Rozwój Gospodarki turystycznej
• LGD Kraina Trzech Rzek
• Lokalna Grupa Działania „Sąsiedzi” w ramach działania 413 Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju dla operacji, które odpowiadają warunkom przyznania pomocy w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi”
• Małe granty sołectkie Marszałka Województwa Warmińsko-mazurskiego
• Małopolski Urząd Wojewódzki - Wydział Rewaloryzacji Zabytków Krakowa i Dziedzictwa Narodowego
• Marszałek Województwa Mazowieckiego
• Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2014-2021
• Miasto środki własne plus środki zewnętrzne RPO i WFOŚiGW w Łodzi.
• Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Dolnośląski Urząd Wojewódzki - Razem Bezpieczniej, Dolnośląski Urząd Marszałkowski - Odnowa Wsi Dolnośląskiej, Dolnośląski Urząd Marszałkowski - Q Wsi
• NFOŚ
• NFOŚiGW
• oraz pozyskane z Unii Europejskiej
• Park został sfinansowany ze środków własnych- budżet Powiatu oraz zewnętrznych- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi.
• POIiŚ 2.5 Poprawa jakości środowiska miejskiego
• Program Interreg V-A Republika Czeska - Polska 2014-2020 Fundusz Miniprojektów Nisa-Nysa
• Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (NFOŚiGW)
• Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014 -2020
• Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014 – 2020 dotyczący Osi priorytetowej II Ochrona Środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu współfinansowanej ze środków Funduszu Spójności, działanie 2.5 Poprawa jakości środowiska miejskiego
• Program OSA - MSIT
• Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (2 jst)
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
- Projekt realizowany w ramach poddziałania 19.2. „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego PROW na lata 2014-2020
- PROW
- PROW 2014-2020
- PROW Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego
- PROW, WFOŚiGW
- PROW, WFOŚiGW w Poznaniu
- PROW2014-2021, ŚRODKI WŁASNE GMINY
- Regionalny Program Operacyjny
- Regionalny program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013 umowa o dofinansowanie podpisana została 16-01-2014
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014-2020
- RPO WP
- RPO WL na lata 2014-2020
- RPO WO
- RPO Województwa Małopolskiego
- RPO województwa małopolskiego, oś 11.2 Rewitalizacja obszarów wiejskich
- środki gminne oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu
- środki po nawałnicy z 2017 r. z Województwa Wielkopolskiego
- środki Samorządu Województwa Mazowieckiego - dotacja
- środki Unii Europejskiej
- środki unijne (2 jst)
- Środki Unijne POIiŚ (Program Infrastruktura i Środowisko) oraz środki własne
- środki WFOŚiGW w Lublinie, Fundusz Sołecki
- Środki własne - 1760080 zł, środki unijne - 3301020 zł
- Środki własne Gminy Dębno oraz Granty Sołeckie z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego
- środki własne gminy, środki PROW
- środki własne oraz dofinansowanie unijne
- środki własne oraz dotacja z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego w ramach programu „Odnowa wsi dolnośląskiej”
- środki własne: budżet miasta/dzielnicy
- Środki z budżetu gminy oraz z RPO
- środki z Unii Europejskiej
- UE
- UE, Budżet Państwa
- Unia Europejska
- Urząd Marszałkowski
- Urząd Marszałkowski woj. opolskiego, Starostwo Powiatowe w Opolu, Woj. Fundusz Ochrony Środowiska w Opolu
- WFOŚ w Katowicach
- WFOŚiGW
- WFOŚiGW i inne
- WFOŚiGW w Łodzi
- WFOŚiGW w Poznaniu
- WFOŚiGW W POZNANIU
- WFOŚiGW w Rzeszowie
- WFOŚiGW we Wrocławiu
- WFOŚiGW, Urząd Marszałkowski, RPOWD
- Wielkopolska odnowa wsi „Pięknieje wielkopolska wieś”

• Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska
• Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
• Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
• Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie, środki z funduszy UE
• Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu
• Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie
• Wojewódzki Fundusz ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej we Wrocławiu
• Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej we Wrocławiu
• Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
• Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wody w Poznaniu
• Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska w Poznaniu
• Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska, Gminny Fundusz Sołecki
• Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
• Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska, RPO, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych
• Wojewódzki Urząd Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
• Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
• WRPO
• Z funduszy unijnych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013
• Ze środków własnych i ze środków Unii Europejskiej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrożenie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” - Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Wartość realizacji operacji: 4999 996,66 zł, kwota przyznanej pomocy: 318 147,00 zł
• ze środków z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego
• Zintegrowane Inwestycje Terytorialne
• inne prace zostały wykonane na zlecenie Starostwa Powiatowego, które w tym czasie było właścicielem nieruchomości
• inne środki obecnego użytkownika parku krajobrazowego na podstawie zawartej umowy użyczenia z dn. 29.11.2005 r.

Tabela A8. Wypowiedzi opisowe nt. przeciętnego rocznego kosztu utrzymania parków zabytkowych

• Brak danych (42 jst)
• Trudno określić (6 jst)
• Brak dokładnych danych (2 jst)
• Nie mam takich danych (2 jst)
• Nie oszacowano (2 jst)
• Nie jest znany koszt, ponieważ umowa dotyczy utrzymania wszystkich terenów zieleni w mieście, a wynagrodzenie jest ryczałtowe
• Bieżące prace są wykonywane przez pracowników Urzędu Gminy
• Brak danych - utrzymaniem parków zajmuje się Miejski Zakład Komunalny stanowiący odrębną jednostkę
• Brak danych dotyczących rocznego kosztu utrzymania obiektu (utrzymanie obiektu realizowane jest przez służby komunalne gminy)
• Brak danych szczegółowych
• Brak danych, park prowadzi Muzeum Historyczne
• Brak danych. Utrzymaniem zieleni miejskiej oraz czystości i porządku na terenie miasta (w tym w parku) zajmuje się Zarząd Gospodarki Komunalnej. Wydatki na ten cel nie są rozbite na poszczególne obszary miasta, tylko ogólnie na cały teren miasta. Koszty utrzymania parku nie są wyodrębnione
• Brak możliwości wyodrębnienia kosztów
• Brak szczegółowych danych
• Gmina jest właścicielem tylko niewielkiego fragmentu parku. Nie ponosi kosztów jego utrzymania
• Gmina nie ewidencjonuje kosztów utrzymania parków wszystkie prace w nim prowadzone wykonywane są systemie gospodarczym
• Gmina obecnie nie ponosi wydatków na utrzymanie parku ze względu na podjęte przez spadkobierców byłych właścicieli zabytku starania o odzyskanie nieruchomości
• Gmina od niedawna jest właścicielem parku, w tym roku została zlecona jego inwentaryzacja
• Gmina przy braku wolnych środków finansowych nie ponosi kosztów na utrzymanie tego parku.
• Koszt jest trudny do oszacowania, z uwagi na ewidencjonowanie wydatków razem z innymi terenami zielonymi
• Park miejski utrzymywany jest przez osoby zatrudnione na etacie przez urząd, w ramach wykonywanych obowiązków

- Koszty są trudne do oszacowania, ponieważ nie posiadamy dokładnych danych ze względu na wykonywanie wszelkich prac związanych z bieżącym utrzymaniem parku przez użyczającego teren. Użyczającym jest stowarzyszenie, które korzysta w tym zakresie z pracy własnych członków oraz z pomocy pracowników gminy lub służb np. straży pożarnej
- Koszty utrzymania parki ponosi dzierżawca terenu parku. Gmina ponosi koszty wycinania drzew i krzewów po uzyskaniu niezbędnych decyzji
- Koszty utrzymania zieleni obejmują utrzymanie zieleni na terenie całego miasta, bez wyłączenia kosztów na park
- Koszty związane z porządkowaniem terenu i opróżnianiem koszy na śmieci ponosi Zakład Usług Komunalnych
- Na chwilę obecną staramy się o pozyskanie środków na odrestaurowanie zabytkowego dworu wraz z parkiem dworskim. Koszty utrzymania będzie można wskazać po zakończonych pracach
- Nie jestem w stanie podać, ponieważ umowy na utrzymanie dotyczą całego miasta, część prac jest wykonywanych przez pracowników samorządowej jednostki budżetowej
- Nie jesteśmy w stanie określić
- Nie możemy określić rocznej kwoty utrzymania zabytkowych parków
- Nie można określić; działania te są wykonywane w ramach umowy dot. Konserwacji zieleni, utrzymanie czystości oraz porządku na terenie Gminy. Wykonawca otrzymuje wynagrodzenie miesięczne ryczałtowe za wszystkie usługi objęte umową, a nie tylko opiekę nad parkami
- Nie można oszacować, gdyż taka pozycja nie jest wyszczególniona
- Nie posiadamy danych w podanym podziale
- Nie prowadzimy odrębnej ewidencji kosztów utrzymania parków
- Nie wiem
- Nie wyodrębniono kosztów utrzymania parku gdyż jest częścią zamówień o szerszym zakresie
- Nie znam
- Szacowane na podstawie: Park jest utrzymywany w ramach jednej umowy utrzymania zieleni miejskiej. Procentowo stanowi największy zakres prac należący do obowiązków wykonawcy
- Określane co roku w budżecie gminy
- Park utrzymywany jest z ogólnej puli środków na utrzymanie zieleni w mieście
- Park zabytkowy stanowi mniejszą integralną część całego Parku Miejskiego. Utrzymanie Parku finansowane jest w całości
- Prace porządkowe wykonywane są przez pracowników gminnych
- Prace porządkowe niewycenione
- Prace porządkowe we własnym zakresie
- Podanie rocznego kosztu utrzymania parków jest trudny, gdyż Gmina posiada kilka umów, które obejmują m.in. Utrzymanie parków na terenie gminy (w której objęte utrzymaniem są zarówno parki zabytkowe i niezabytkowe), utrzymanie terenów miejskich (w której objęte utrzymaniem są parki oraz pozostałe tereny zieleni miejskiej) co powoduje, że nie ma możliwości określenia kosztów utrzymania parków (umowy rozliczane są ryczałtowo)
- Przeciętny roczny koszt utrzymania parków jest trudny do oszacowania, gdyż z każdym rokiem inne działania są realizowane w obrębie parków W 2021 roku wykonano pielęgnację drzew, wycinkę egzemplarzy uschniętych, prace rewitalizacyjne
- Przez ostatnie lata nic w parku nie było robione
- Środki skumulowane - brak danych, umowa na utrzymanie zieleni, umowa - oświetlenie, umowa śmieci na całym obszarze miasta
- Staramy się wszystko wykonywać własnymi pracownikami gospodarczymi, którzy w ramach swoich obowiązków służbowych zajmują się również utrzymaniem. Czasami dochodzą koszty wynajęcia usługi związanej z przycinka drzew z kosza podnośnika
- Trudno jest ocenić przybliżony koszt. Zależy to od zakresu prac związanych z rewitalizacją drzewostanu na terenie parków w danym roku.
- Trudno określić - zadania doraźne plus koszenie traw
- Trudno określić. Nie prowadzimy takiej statystyki.
- Tutejszy Urząd nie jest w posiadaniu informacji na temat wydatków związanych z utrzymaniem parków.
- Tutejszy urząd wydatkuje środki z budżetu gminy na pielęgnację zieleni w miarę bieżących potrzeb i zabezpieczonych w budżecie na ten cel środków.
- W parku realizowane są prace utrzymaniowe i porządkowe, których koszt ciężko oszacować.
- W ramach utrzymania czystości i porządku oraz utrzymania zieleni
- W trakcie ustalania
- W zależności od potrzeb i możliwości finansowych gminy
- W związku z tym, iż parce na terenie parku były realizowane w 2021 r., nie jesteśmy w stanie określić na chwilę obecną kosztów utrzymania
- Wartość ciężka do ustalenia.
- Własnością JST pozostał tylko niewielki fragment kompleksu. Większość terenu odzyskali dawni właściciele. Brak nakładów spowodowany był przedłużającymi się zmianami własnościowymi
- Ze względu na fakt, iż park został przejęty w dniu 26.01.2022 r. Nie można określić rocznego kosztu utrzymania
- Zieleni w mieście jest traktowana całościowo

Tabela A9. Wypowiedzi dotyczące innych problemów związanych z posiadaniem parków zabytkowych

<ul style="list-style-type: none"> • Trudna współpraca z instytucjami, które nadzorują te zadania
<ul style="list-style-type: none"> • 1. Coraz częstsze katastrofalne w skutkach zjawiska pogodowe, które negatywnie wpływają zarówno na walory przyrodnicze parków jak i na infrastrukturę, w którą są one wyposażone. 2. Bardzo wysokie wymagania konserwatora zabytków dotyczące renowacji infrastruktury parkowej i znajdujących się w parkach budynków dworskich, które często uniemożliwiają przeprowadzenie planowanej inwestycji
<ul style="list-style-type: none"> • Brak
<ul style="list-style-type: none"> • Brak funduszy na prace rewitalizacyjne.
<ul style="list-style-type: none"> • Brak informacji
<ul style="list-style-type: none"> • Brak problemów
<ul style="list-style-type: none"> • Brak środków finansowych na rewitalizację parku
<ul style="list-style-type: none"> • Brak środków finansowych
<ul style="list-style-type: none"> • Brak środków na konieczne remonty infrastruktury parkowej
<ul style="list-style-type: none"> • Brak środków na przywrócenie stanu pierwotnego
<ul style="list-style-type: none"> • Brak wystarczających środków na utrzymanie parku
<ul style="list-style-type: none"> • Choroby drzew jesiony, kasztanowce, pasożyty jemioloła - brak środków finansowych
<ul style="list-style-type: none"> • Czasochłonny i kosztowny proces uzyskiwania uzgodnień/decyzji od konserwatora zabytków na wykonywanie wszelkich prac przy zabytku prace budowlane, wycinki drzew, usuwanie wiatrolomów i wywrotów, krzewów, nowe nasadzenia roślin, wprowadzanie elementów małej architektury itd.
<ul style="list-style-type: none"> • Często występujące akty wandalizmu
<ul style="list-style-type: none"> • Dewastacja
<ul style="list-style-type: none"> • Dewastacje zieleni i małej architektury parkowej
<ul style="list-style-type: none"> • Długi okres otrzymywania stosownych zgód od konserwatora zabytków
<ul style="list-style-type: none"> • Długotrwałe uzgodnienia z konserwatorem zabytków, brak zgody na posadowienie elementów innych niż mała architektura, czasem wymagania konserwatorskie podnoszące koszty realizacji inwestycji
<ul style="list-style-type: none"> • Duże koszty przygotowania dokumentacji związanej z rewitalizacją i samej rewitalizacji
<ul style="list-style-type: none"> • Konieczność systematycznego dbania o stary drzewostan zabytkowy, problem ze znalezieniem rzetelnego i kompetentnego wykonawcy dbającego o bieżące utrzymanie parku, rosnące koszty utrzymania parku
<ul style="list-style-type: none"> • Konieczność wykonania inwentaryzacji parków i bardzo wysokie koszty takiego opracowania, wysokie koszty pielęgnacji drzew zabytkowych, konieczność uzyskania zgody na pielęgnację pomników przyrody przez radę gminy.
<ul style="list-style-type: none"> • Konserwator zabytków
<ul style="list-style-type: none"> • Kontakt z konserwatorem zabytków i terminowość wydawania decyzji i pozwoleń
<ul style="list-style-type: none"> • Koszty utrzymania
<ul style="list-style-type: none"> • Koszty wykonania prac rewitalizacyjnych
<ul style="list-style-type: none"> • Liczne ograniczenia prawne wynikające z ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami dla tego rodzaju terenu, które znacznie podnoszą koszty związane z rewitalizacją terenu i uzyskaniem ewentualnych ekspertyz czy inwentaryzacji tak dużego terenu jakim jest dworski park krajobrazowy z poł. XIX wieku
<ul style="list-style-type: none"> • Lokatorzy socjalni zamieszkujący w budynku na terenie parku
<ul style="list-style-type: none"> • Mieszkania komunalne w obiektach zabytkowych
<ul style="list-style-type: none"> • Na terenie parku znajdują się obiekty zabytkowe, których stan techniczny wymaga bardzo kosztownego remontu. Szacunkowy koszt to kilka milionów złotych, których brak w budżecie gminy. Park dworski położony jest w Neplach przy rzece Krznie i niedaleko od rzeki Bug. Na terenie parku znajduje się siedem pomników przyrody drzewa. Na terenie parku znajdował się dawny ośrodek wypoczynkowy, który nie był w stanie utrzymać się z wynajmowania domków letniskowych w sezonie letnim lipiec, sierpień. Część domków drewnianych o złym stanie technicznym została rozebrana. Pozostało około dziesięciu budynków wymagających generalnego remontu. W 2010 roku dzierżawca terenu ośrodka, na terenie parku wypowiedział umowę dzierżawy. W 2021 roku podpisano umowę na wydzierżawienie terenu parku do 2030 r.
<ul style="list-style-type: none"> • Nie dotyczy (2 jst)
<ul style="list-style-type: none"> • Nie mamy dodatkowych problemów poza problemem, który dotyczy wszystkich miejskich terenów zieleni związanym z dewastacją
<ul style="list-style-type: none"> • Niskie, dostępne środki na pokrycie kosztów związanych z działaniami inwestycyjnymi
<ul style="list-style-type: none"> • Niszczenie po wichurach przez połamane drzewa słupów i linii energetycznej a także ogrodzeń w sąsiadującej zabudowie mieszkaniowej
<ul style="list-style-type: none"> • Np. Dewastacje urządzeń małej architektury, placów zabaw, zadrzewień
<ul style="list-style-type: none"> • Obecnie jest na etapie rewitalizacji, z pielęgnacją zieleni, odtworzeniem alejek historycznych z małą infrastrukturą
<ul style="list-style-type: none"> • Obecnie spadkobiercy dochodzą o zwrot pozostałości majątku dworskiego
<ul style="list-style-type: none"> • Ograniczenia związane z ochroną konserwatorską - wykonanie każdej czynności oprócz wykaszania np. usunięcie drzew lub przycięcie gałęzi dokonywane pod nadzorem specjalisty, co generuje wysokie koszty
<ul style="list-style-type: none"> • Ograniczone środki finansowe

- Ograniczone środki finansowe
- Ogromne koszty podejmowanych inwestycji w obszarach parku zabytkowego
- Ogromny koszt inwestycyjny, aby doprowadzić park do dobrego stanu, aby mógł spełniać funkcję rekreacyjną, turystyczną, edukacyjną itp.
- Park wpisany jest do rejestru zabytków pod kat. A. Objęty jest stałym nadzorem wojewódzkiego konserwatora zabytków. Na terenie parku znajduje się wiele bardzo starych drzew stwarzających niebezpieczeństwo dla uczniów szkoły i przedszkola znajdujących się w sąsiedztwie. Często konserwator nie zgadza się na wycinkę zagrożonych drzew nakazując zabezpieczenie ich w inny sposób
- Pielęgnacja drzewostanu oraz uzupełniania ubytków wiąże się z długimi procedurami uzyskania niezbędnych zezwoleń
- Pogarszający się stan drzewostanu parkowego spowodowany postępującymi chorobami drzew, a także czynnikami atmosferycznymi
- Problemy na linii gmina - konserwator zabytków
- Procedury związane z zielenią zgody na usuwanie, pielęgnację, zabiegi w zieleni - skomplikowane procedury, rozciągnięte w czasie
- Rewitalizacja w 2021 r. usunęła zaniedbania
- Skomplikowana procedura związana z uzgadnianiem wszystkich prac z konserwatorem zabytków
- Stan zdrowotny drzewostanu związany z obniżeniem się poziomu wód gruntowych oraz nowych czynników chorobotwórczych, na które drzewa nie mają odporności
- Strefa objęta konserwatorską ochroną
- Trudno określić
- Trudności w uzyskaniu decyzji na wycinkę, przycinkę drzewostanu
- Trwające postępowanie administracyjne o zwrot zespołu pałacowo -parkowego potencjalnym spadkobiercom
- Utrudnienia w prowadzeniu bieżącej pielęgnacji drzew w tym interwencyjnej i wydłużenie tego procesu z uwagi na konieczność każdorazowego uzyskiwania zezwolenia konserwatora zabytków na prowadzenie prac w obrębie koron drzew
- Utrudnione procedury z uzyskaniem pozwoleń na przeprowadzenie prac pielęgnacyjnych
- Utrzymanie parku przez firmę wylanianą w drodze przetargu. Małe doświadczenie firm wykonawczych w utrzymaniu zabytkowych terenów zielonych. Firmy wyspecjalizowane są dużo droższe od firm lokalnych, ponadto nie spełniają warunków czasu reakcji zle doświadczenia z lat ubiegłych
- Utrzymanie zieleni parkowej drzewostan w dobrej kondycji. Zaawansowany wiek drzew i anomalia pogodowe wichury powodują niszczenie zadrzewienia parkowego
- Uzgadnianie każdego działania z konserwatorem zabytków
- Uzgadnianie wszelkich prac z konserwatorem zabytków
- Uzgadnianie wszystkich prac z wojewódzkim konserwatorem zabytków
- Uzgodnienia konserwatorskie
- Uzgodnienia z konserwatorem zabytków
- Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków
- Uzgodnienia z wojewódzkim urzędem ochrony zabytków dot. rewitalizacji zabytkowego parku miejskiego
- Wandalizm, zanieczyszczenia odpadami, straty w drzewostanie spowodowane długoletnią suszą i w wyniku nawałnic
- Warunki atmosferyczne- silne wiatry powodujące uszkodzenia zieleni
- Wieloletnie zaniedbania w utrzymaniu nawierzchni parkowych
- Wszelkie prace w obrębie zabytkowego parku muszą być zaakceptowane przez konserwatora zabytków. Procedury te trwają niekiedy po kilka miesięcy a przygotowanie dokumentów i stosownych pozwoleń jest nieraz bardziej skomplikowane niż samo wykonanie prac w obrębie parku
- Wszelkie zmiany wymagają uzgodnień z wojewódzkim konserwatorem ochrony zabytków
- Wykorzystanie tylko w części walorów i potencjału parku. Do ubiegłego roku ogromne trudności w uzyskaniu zgody na pielęgnację i usunięcie starych nierokujących drzew. Dopiero w 2021 r. Uzyskaliśmy zgodę na usunięcie i pielęgnację tych, które zagrażały bezpieczeństwu
- Wymogi wynikające z ustawy o ochrony zabytków
- Wysoki koszt remontu i odbudowy materii budowlanej schody ze względu na rodzaj gruntu
- Wysokie koszty związane z pielęgnacją drzew
- Zawiłe procedury prawne, konieczność konsultacji wszystkich prac i materiałów z konserwatorem zabytków

NARODOWY
INSTYTUT
SAMORZĄDU
TERYTORIALNEGO